

Kapadokya Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

TÜRKİYE’NİN GÖÇ SORUNU VE AFGAN GÖÇMENLERİN DURUMU

Osman DİKER

Yüksek Lisans Tezi

Nevşehir, 2023

TÜRKİYE’NİN GÖÇ SORUNU VE AFGAN GÖÇMENLERİN DURUMU

Osman DİKER

Kapadokya Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Nevşehir, 2023

ÖZET

DİKER Osman, Türkiye'nin Göç Sorunu ve Afgan Göçmenlerin Durumu, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir, 2023.

İnsanların çeşitli sebeplerle yaşadıkları bölgeyi terk ederek başka yaşam alanlarına yerleşmesi olarak tanımlanan göç, geçtiğimiz yıllarda özellikle Orta Doğu'da meydana gelen savaş atmosferi sebebiyle giderek hızlanmıştır. Türkiye'de başta Suriye olmak üzere bu göçlerden ciddi anlamda etkilenmiş ve etkilenmeye de devam etmektedir. Ancak Türkiye'ye göç gerçekleştiren tek etnik grup Suriyeliler değildir. Uzun yıllardır Taliban sebebiyle ciddi bir savaş veren ve bu sebeple yaşadıkları bölgeyi terk ederek komşu ülkelere göç etmek zorunda olan Afganlılar da bunun bir parçası olmuştur. Geçiş ülkesi olarak görülen Türkiye üzerinden Avrupa'ya göç etmeyi planlayan bu göçmenler, bekledikleri gibi kolay bir şekilde göç edemeyince Türkiye'de kalmak durumunda kalmıştır. Gerçekleşen bu göçler neticesinde Türkiye'de sosyal, kültürel, politik pek çok açıdan çeşitli sorunlar meydana gelmiştir. Yaşanan bu sorunlar karşısında çeşitli göç politikaları düzenlense de tam olarak yeterli verim alınamamıştır. Bu tezin temel amacı da Türkiye'ye cumhuriyet döneminden itibaren gerçekleşen göçler ve bu göçlerin nedenleri ile göç sonrası alınan tedbirleri incelemek Afgan vatandaşların Türkiye'ye göç etme sebeplerini ele almak, göç sonrasında karşılaştıkları zorlukları incelemek ve bu zorluklara yönelik alınan ve getirilebilecek çözüm önerileri sunmaktır. Bu araştırmanın hazırlanmasında betimsel araştırma yönteminden faydalanılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Türkiye, Göç, Afgan, Göçmen, Sorun.

ABSTRACT

DİKER Osman, Turkey's Migration Problem And The Situation Of Afghan, Master Thesis, Nevşehir, 2023.

Migration, which is defined as people leaving the region they live in and settling in other living spaces for various reasons, has accelerated in recent years due to the atmosphere of war, especially in the Middle East. Turkey has been and continues to be seriously affected by these migrations, especially Syria. However, Syrians are not the only ethnic group migrating to Turkey. Afghans, who have been fighting a serious war for many years due to the Taliban and therefore have to leave the region they live in and migrate to neighboring countries, have also been a part of this. These immigrants, who were planning to immigrate to Europe via Turkey, which is seen as a transit country, had to stay in Turkey as they could not migrate as easily as they expected. As a result of these migrations, various social, cultural and political problems have occurred in Turkey. Despite these problems, various immigration policies have been organized, but sufficient efficiency has not been achieved. The main purpose of this thesis is to examine the migrations that have taken place since the republican period to Turkey, the reasons for these migrations and the measures taken after the migration, to deal with the reasons for the migration of Afghan citizens to Turkey, to examine the difficulties they face after the migration and to offer solutions that can be taken and can be taken for these difficulties. In the preparation of this research, descriptive research method was used.

Keywords: Turkey, Migration, Afghan, Immigrant, Problem.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	Error! Bookmark not defined.
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	iii
ETİK BEYAN	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM	6
GÖÇ: KAVRAMSAL ÇERÇEVE	6
1.1. GÖÇ TANIMI	6
1.1.1. İskan Tanımı	7
1.1.2. Göçmen Tanımı	7
1.1.3. Sığınmacı Tanımı.....	8
1.1.4. Mülteci Tanımı	9
1.2. İNSAN TİCARETİ KAVRAMI.....	10
1.2.1. İnsan Kaçakçılığı	11
1.2.2. Kaynak Ülke	11
1.2.3. Transit Ülke	11
1.2.4. Hedef Ülke	12
1.2.5. Güvenli Üçüncü Ülke	12
1.3. GÖÇÜN SINIFLANDIRILMASI	13
1.3.1. Gönüllü Göç	13
1.3.2. Zorunlu Göç	13
1.3.3. Düzenli Göç.....	14
1.3.4. Düzensiz Göç.....	14
1.3.5. Geçici/Kısa Süreli Göç.....	15

1.3.6. Kalıcı/Uzun Süreli Göç	15
1.3.7. Bireysel Göç	15
1.3.8. Kitlesel Göç	15
1.3.9. İç Göç	16
1.3.10. Dış Göç	16
2. BÖLÜM	17
TÜRKİYE İLE ULUSLARARASI GÖÇ YÖNETİMİ VE MÜLTECİLER	17
2.1. ULUSLARARASI MÜLTECİ HUKUKU	17
2.1.1. I.ve II. Dünya Savaşları Arasında Düzenlemeler	19
2.1.2. 1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair BM Sözleşmesi	19
2.1.3. 1967 Tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokol	19
2.1.4. Uluslararası Diğer Düzenlemeler	20
2.2. GÖÇ İDARESİ BAŞKANLIĞI	21
2.2.1. Merkez Teşkilatı	21
2.3. YABANCILARIN TÜRKİYE’DEKİ STATÜLERİ	30
2.3.1. İkamet İzni Sahibi Yabancılar	30
2.3.2. Çalışma İzni Sahibi Yabancılar	31
2.3.3. Mülteci Statüsü	32
2.4. TÜRKİYE’NİN GÖÇ YÖNETİMİ VE UYUM POLİTİKASI	37
2.4.1. Türkiye’nin Uyguladığı Uyum Projeleri	37
2.4.2. Türkiye’nin Yeni Göç Sisteminin Tanıtımı	38
2.4.3. Uyumun Temeli Olan Türkçe Dil Seviyesini Etkileyen Faktörler	42
3. BÖLÜM	44
TÜRKİYE’NİN GÖÇ SORUNU	44
3.1. ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ’NDE GÖÇ HAREKETLERİ VE GÖÇ POLİTİKALARI	44
3.2. 1930-1950 DÖNEMİNDE GÖÇ HAREKETLERİ VE GÖÇ POLİTİKALARI	48
3.3. 1950’DEN 1980’LERE: GÖÇ HAREKETLERİ VE GÖÇ POLİTİKALARINA BAKIŞ	51
3.4. 1980’DEN 2010’LARA: GÖÇ HAREKETLERİ VE GÖÇ POLİTİKALARINA BAKIŞ	54

3.5. 2010 SONRASI: GÖÇ HAREKETLERİ VE GÖÇ POLİTİKALARINA BAKIŞ.....	55
4. BÖLÜM	58
AFGANİSTAN'IN GÖÇ TARİHİ VE TÜRKİYE'DEKİ AFGAN GÖÇMENLER	58
4.1. 1979 ÖNCESİ AFGAN GÖÇÜ	58
4.2. 1979-2001 DÖNEMİ AFGAN GÖÇÜ	59
4.3. 2001 YILI VE SONRASINDAKİ AFGAN GÖÇÜ.....	60
4.4. TÜRKİYE'YE OLAN AFGAN GÖÇÜNÜN TARİHSEL AKIŞI	61
4.5. TÜRKİYE'DEKİ AFGAN GÖÇÜ	70
4.5.1. Afganlıların Türkiye'ye Göç Etme Nedenleri	72
4.5.2. Afganistan'daki Siyasi İklim.....	73
4.5.3. Afganistan'daki Demografik ve Ekonomik Yapı	74
4.6. TÜRKİYE'DEKİ AFGAN GÖÇMENLERİN DEMOGRAFİK YAPISI ...	75
4.7. AFGAN GÖÇMENLERİN TÜRKİYE'DE KARŞILAŞTIKLARI ZORLUKLAR VE OLANAKLAR.....	77
4.7.1. Statü Sorunu	77
4.7.2. Barınma Şartları.....	79
4.7.3. Sağlık Servislerine Ulaşım	80
4.7.4. Eğitim Fırsatlarına Erişim	81
4.7.5. Finansal Koşullar ve İstihdam Fırsatları	81
4.7.6. Sosyal Servislere Erişim	82
SONUÇ	85
KAYNAKÇA.....	90
Ek 1. Orijinallik Raporu.....	113

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Yıllara Göre İskânlı ve Serbest Göçmen Sayıları	51
---	----

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı(GİB, 2023)	63
Şekil 2. Yıllara Göre Türkiye'de Yakalanmış Olan Düzensiz Göçmenlerin Etnik Dağılımı (GİB, 2023)	64
Şekil 3. 2023 Temmuz Ayı İtibariyle Uyruklarına Göre Yakalanan Düzensiz Göçmenler (GİB, 2023)	66
Şekil 4. 2022 Yılında Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunan Yabancı Şahısların Etnik Kökenlerine Göre Dağılımı (GİB, 2022)	67
Şekil 5. 2023 Temmuz İtibariyle İkamet İzniyle Türkiye’de Yaşayan Yabancılar (GİB, 2023)	68
Şekil 6. Yıllara Göre Türkiye’ye Giriş Yapan Yabancı Sayıları (GİB, 2022)	69
Şekil 7. Yıllara Göre Türkiye’den Çıkış Yapan Yabancı Sayıları (GİB, 2022)	70
Şekil 8. 2022 Yılında Yabancıların Türk Vatandaşlarıyla Evlilikleri(TÜİK,2022)	78

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
ÇSGB	: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
GİB	: Göç İdaresi Başkanlığı
UN	: United Nations
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

GİRİŞ

Dünya genelindeki farklı siyasi görüşler ve ideolojik sebeplerden dolayı ülkelerde yaşanan iç savaşlar kitlelerin göç etmesine sebep olmaktadır (Lordoğlu, 2015). Özellikle de 21. yüzyılda meydana gelen iç ve dış savaşlar milyonlarca insanın göç etmesine sebep olmuştur. Bu nedenle ülkelerin bu konudaki politikaları ve göçmenlere yönelik tutumu araştırmacılar tarafından ilgi konusu haline gelmiştir (Buz, 2008).

Pek çok sebeple insanlar göç etmektedirler ancak genel olarak savaş, kuraklık, sosyal ve siyasi olaylar, işkence vb. durumlar insanların göç etmesine sebep olan ana unsurlar olarak görülmektedir. Araştırmacılar göç kavramını uzun yıllar boyunca incelemiş ancak belirli noktalarda kavram kargaşası ortaya çıkmıştır. Örnek olarak göçmen, sığınmacı ve mülteci kavramları çoğunlukla birbirine karıştırılmaktadır. Göçmenler bulundukları ülkeyi daha iyi koşullarda yaşamak için terk ederken, sığınmacılar ve mülteciler ise ülkelerinde yaşanan olumsuz olaylar (savaş, zulüm, baskı vb.) nedenleriyle ülkelerini terk etmek durumunda kalmaktadırlar (Ünal, 2014).

Son yıllarda Orta Doğu coğrafyasında önce 2011 yılında meydana gelen Suriye iç savaşı ve ardından 2021’de Amerika Birleşik Devletleri’nin Afganistan’da Taliban’a karşı verdiği savaşı kaybederek Taliban’ın ülkede egemen olması sonucunda milyonlarca Afgan vatandaşın ülkesinden ayrılması çok ciddi göç dalgaları oluşturmuştur (Aker, Ayata, Özeren, Buran ve Bay, 2002). Bunun neticesinde de başta Türkiye olmak üzere pek çok ülke bu durumdan etkilenmiş ve halen de etkilenmeye devam etmektedir. Çünkü ülkelerinden savaş sebebiyle ayrılan ve komşu ülkelere göç etmeyi hedefleyen göçmenlerin temel amacı daha rahat şartlar içerisinde yaşamaktır. Bunun sonucunda da öncelikli olarak Türkiye kapılarını milyonlarca göçmen ve mülteciye açmıştır. Türkiye’ye göç eden milyonlarca göçmen ve mültecinin temel hedefi Avrupa’ya veya gelişmiş ülkelere göç etmektir. Avrupa ülkelerinin Afgan mülteci veya sığınmacılara karşı tutumu değişiklik göstermektedir. Almanya, en çok Afgan mülteci kabulü yapan üçüncü ülke konumundadır. Öte yandan Avrupa’da Afgan mülteciyi en çok reddeden iki AB ülkesi yine Almanya ve Fransa’dır.

Türkiye’nin sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda Afgan sığınmacı ya da mültecilerle sorunları bulunmaktadır. Türkiye’de yaşamak zorunda kalan milyonlarca

göçmen ve mültecinin sebep olduğu sosyal problemlerin başında dil problemi gelmekte ve bu insanlar Türkiye'deki istihdam alanlarında düşük ücret karşılığında çalışmaları sebebiyle Türk çalışanların işlerini almakta ve dolayısıyla işsizlik probleminin artmasına sebep olmaktadır. Bunun yanı sıra artan göçmen ve mülteci nüfusu sebebiyle ülkedeki barınma ihtiyacı artmış, kiralık ve satılık konut fiyatları olması gerekenden çok fazla artış göstermiştir.

Göçmen ve mültecilerin Türkiye'de çocuk sahibi olmaları sonucunda, bu çocukların eğitim öğretim sürecine uyumu daha hızlı şekilde gerçekleşmektedir. Çünkü ailede Arapça ve Farsça dilde yetişen bu çocuklar okul çağına geldiklerinde Türkçe eğitime maruz kalmakta ve hem eğitim alırken güçlük çekmekte hem de okuldaki arkadaşları ile iletişim kurmada sorun yaşamaktadırlar. Bu sorunlar mevcut problemlerin sadece bir kısmı olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye de ortaya çıkan bu problemlere ilişkin olarak çeşitli politikalar geliştirmektedir.

Bu araştırmada öncelikli olarak Türkiye'nin geçmişten günümüze karşı karşıya geldiği göçler ve bu göçler karşısında uyguladığı göç politikaları incelenmiş ve sonrasında uzun süredir devam eden ve son yıllarda giderek artan Afgan göçmenlerin Türkiye'de karşılaştıkları zorluklar ve Türkiye'nin bu zorluklara karşı geliştirmiş olduğu politikalar ortaya konulmuştur.

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Bu bölüm araştırmanın konusu, önemi, amacı, araştırma soruları, yöntemi, çalışmanın sınırlılıkları ve araştırmanın hipotezlerinin bulunduğu araştırmanın metodolojisi bölümüdür. Bu bölümde araştırmaya ve araştırmada izlenecek yönetime ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Araştırmanın Konusu ve Önemi

Daha iyi bir yaşam arayışı içerisinde olan insanların göç adı verilen hareketlerini kısıtlamak veya engellemeye çalışmak her geçen gün teknolojinin de gelişmesiyle güç hale gelmektedir. Bu sebeple savaşlardan, baskı düzenlerinden, ekonomik sıkıntılardan, sağlık yetersizliklerinden ve benzer birçok sorundan insanların kaçması kadar doğal bir

sonuç bulunmamaktadır. İnsan doğası gereği güvende ve karnını doyurabilecek şekilde yaşama arzusundadır. Tüm bu etkenler sebebiyle sosyal bilimler göç kavramını, göç nedenlerini ve uygulanabilecek çözüm yollarını tartışmaya devam etmek zorundadır.

Türkiye-Afganistan ilişkilerinin en önemli başlıklarından bir tanesi de göç meselesidir. Literatüre bakıldığında Afgan göçmenlerin Türkiye'yi transit veya hedef ülke olarak tercih etmesinin sebeplerinin ve Türkiye'de karşılaştıkları sorunların detaylı olarak ele alındığı çalışmaların sayıca az olduğu ve bu çalışmaların göçmen sorununa ilişkin izlenmesi gereken stratejiler açısından da yetersiz kaldığı görülmüştür.

Yukarıda sıralanan ana çerçeve çalışmamızın literatür açısından ne denli önemli bir yere sahip olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle bu araştırma Türkiye'deki Afgan göçmen sorununun sebeplerinin anlaşılması ve bu sorunun çözümüne ilişkin atılacak somut adımların neler olması gerektiğini ele alması açısından önemlidir. Önerilerimizle de Türkiye için Afgan göçmenleri sorunu üzerine katkı sunulmuştur.

Araştırmanın Amacı

Göç kavramı ile göç olayları yüzyıllardır sosyal bilimlerin en önemli tartışma alanlarından biri olmuştur. Türkiye açısından göçmenlere özellikle Afgan göçmenlere yönelik hazırlanan ve uygulanan kamu politikaları birçok kesimi derinden etkilemektedir. Bu bakımdan Afgan bireylerin göç etme sebeplerini, genellikle Türkiye'nin tercih edilme sebeplerini, göçmenlerin nicelik ve niteliklerinin Türk toplumsal yapısına etkilerini incelemek ve somut verilerle ortaya koymak bu tezin temel amacıdır. Ayrıca Türkiye'nin günümüzdeki göç politikası ve uyguladığı uyum projeleri, göçmenlerin eğitim, sağlık ve barınma, sağlık ve eğitim gibi temel insani ihtiyaçlara ulaşımı konusundaki zorlukları incelemektir. Göçmenlerin karşılaştıkları bu sorunlara yönelik olarak kamu kurum ve sivil toplum kuruluşlarına çözüm önerileri getirebilmektir.

Araştırma Soruları

- Afgan vatandaşlarının Türkiye'ye göç etmelerindeki temel sebepler nelerdir?
- Türkiye Afgan göçmenlere karşı katı sınır kuralları uygulayabilme imkanına sahipken neden bu göçmenlere göz yummaktadır?

- Afgan göçmenlerin nitelikleri doğrultusunda Türkiye üzerinde oluşturduğu avantajlar ve dezavantajlar nelerdir?
- Afgan göçmenler Türk toplumsal yapısına uyum sağlayıp hayatın olağan akışı içerisinde yer alabilmekte midir?
- Afgan göçmenlerin Türkiye'de yaşanan işsizlik üzerindeki etkileri ne seviyededir?
- Göç dalgalarının hızla artan bir şekilde devam etmesi halinde Türk kamu politikasında uygulanabilecek muhtemel politikalar var mıdır?

Araştırma Yöntemi

Bu çalışmada uluslararası araştırmalar başta olmak üzere çok sayıda nesnel veriden faydalanılmıştır. Afgan göçmenler ile göç hareketlerinin oluşumu ve gelişimi tablo ve şekiller ile desteklenmeye ve açıklanmaya çalışılmıştır. Kitap, makale, dergi, rapor ve internet kaynakları, makale, makale ve bu konularda yazılmış kitaplar başta olmak üzere çok sayıda çok bilimsel kaynaktan yararlanılmıştır.

Türkiye'nin göç sorununun ve Afgan göçmenlerin durumunun incelendiği bu çalışmada betimsel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda bu alanda daha önce yazılmış literatür geniş bir şekilde incelenmiştir. Betimsel araştırma; verilen bir durumu aydınlatmak, değerlendirmeler yapmak ve olaylar arasında olası ilişkileri ortaya çıkarmak için yürütülür. Bu tür araştırmalarda asıl amaç incelenen durumu etraflıca tanımlamak ve açıklamaktır. Araştırmada Afgan göçmenlerin gerçekleştirdiği göç dalgalarının anlamlandırılması için olaylar ve olgular kronolojik olarak incelenmiş ve tarihsel perspektifle ele alınmıştır.

Çalışmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma literatürde, Türkiye'ye cumhuriyet döneminden itibaren gerçekleşen göçler ve Türkiye'nin göç ile mücadelesine ilişkin politikalarını ele alan kısıtlı çalışmalarla sınırlıdır. Araştırma kapsamında karşılaşılan bir diğer önemli kısıt ise Türkiye'de yaşayan Afgan göçmenlerin sayısının tam olarak bilinmemesi ve resmi kurumlar tarafından net verilerin paylaşılamıyor olmasıdır.

Araştırmanın Hipotezleri

Savaş ve Taliban baskısıyla yaşayan Afganlar demokrasinin hakim olduğu bir ülkede yaşamak ister.

Türkiye ortak bir tarihe ve kültüre sahip olduğundan, Afgan göçmenlerin sosyal olarak birçok konuda beklentilerini karşılamaktadır.

Türkiye'nin finansal olanaklarının ve eğitim fırsatlarının daha iyi seviyede olması, sağlık servislerine ulaşımın kolaylığı ve güvenli ortamı sayesinde Afgan göçmenler tarafından zaman içerisinde transit ülke konumundan hedef ülke konumuna gelmiştir.

Afgan bireyleri göçe iten unsurlardan birisi de ülkemize göç etmiş olan eş, dost ve akrabalarıdır.

Afgan bireylerin göç sonrasında yaşadıkları dil sorunu işgücüne katılmalarında önemli bir engel oluşturmaktadır.

Afgan göçmenlerin ülkelerine dönmek istememelerinin en önemli nedeni ülkelerinde devam eden iç savaş, terör ve siyasi istikrarsızlıktır.

Düzensiz olarak Türkiye'ye göç eden Afgan göçmenlerin çalışma izni belgelerini kısa sürede elde edememeleri onları yasa dışı alanlarda riskli ve korunmasız çalışmaya itmekte ve toplumda hem göçmenler hem de yerel halk açısından eğitim, sağlık, istihdam, barınma başta olmak üzere birçok konuda sorun yaratmaktadır.

1. BÖLÜM

GÖÇ: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmanın ilk bölümünde göç kavramının irdelenmesine, tarihsel süreçteki anlamına ve arka planına yer verilmiştir. Böylelikle göç kavramının ne anlama geldiği veya ne anlamamız gerektiği ortaya konulacaktır. Genel olarak bu bölümde göç olgusu ile ilgili kavramlar teorik olarak tanımlanacak ve göç çeşitleri açıklanacaktır.

1.1. GÖÇ TANIMI

Pek çok disiplinin araştırma alanına giren ve sosyal bilimler başta olmak üzere siyasi bilimleri ve ekonomiyi de doğrudan ilgilendiren göç kavramı en basit tanımıyla, “bireylerin bulundukları bölgeden çeşitli sebeplerle başka bölgelere yaşamak için taşınması” şeklinde tanımlanmaktadır. Türk Dil Kurumu'nda (2019) göç kavramı “bireylerin ya da kitlelerin finansal, sosyal ya da politik nedenlerle yaşadıkları ülkeden başka bir ülkeye veya yaşadıkları yerleşim yerinden bir başka yerleşim yerine taşınmaları” şeklinde tanımlanmaktadır.

Mevcut konuya ilişkin olarak pek çok araştırmacı çeşitli tanımlamalarda bulunmuştur. Karpat (2010, s. 71) göçü, “yaşanılan bölgeden yaşanılmak istenen bölgeye hareket” şeklinde tanımlamıştır. Sarışır (2006, s. 40) ise Karpat'ın (2010) tanımından yararlanarak göçü, “insanların ve toplulukların habitatlarından farklı bölgelere geçici ya da kalıcı şekilde hareket etmesi” şeklinde tanımlar. Bir başka tanımda ise göç, “bireylerin ilerideki yaşamlarının tümünü veya bir kısmını orada geçirmek için tamamen veya kısa süreli olarak bir yerleşim yerinden diğerine yerleşmeleri koşuluyla coğrafi konumlarında meydana gelen değişiklik olayı” şeklinde belirtilmiştir (Akkayan, 1979, s. 21).

Erder (2006, s. 65) ise kavramı, “toplumdaki değişimlere dayalı olarak popülasyonun dağılması” şeklinde açıklamış ve yaşam yerinin değişmesinin göç şeklinde tanımlanması için bu hareketin belli bir uzaklıkta olması ve devamlılık göstermesi gerektiğini belirtmiştir. Baklacioğlu (2010, s. 7) kavramı, “bireyin yaşadığı bölgeden ayrılarak gidilen yerden geri dönmemesi ve uzun bir süre boyunca orada yaşaması” şeklinde tanımlamıştır. Bir diğer araştırmada ise göç, “insanların finansal, toplumsal veya politik sebeplerle tek başına ya da kitleler halinde taşınması veya yerleşim yerinin

değiştirilmesi” şeklinde tanımlanmıştır (Şahin, 2001, s. 59).

BM’de göç kavramını “uluslararası sınırları aşan veya bir ülke içinde gerçekleşen hareket” şeklinde tanımlamaktadır. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 3 üncü maddesinde göç, “Türkiye sınırlarından legal şekilde giriş yapan, Türkiye’de kalan ve illegal şekilde Türkiye sınırlarına giren ve orada kalan yabancıları” tanımlamaktadır (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu [YUKK], 2013, Madde 3).

Göç, ekonomik ya da politik nedenlerle kişisel ve toplumsal bir insani sorun haline gelmiştir. Zaman zaman özel koşulları nedeniyle sosyal sistemleri içinde “dış göçler” olarak ortaya çıkarlar. Göç başka bir tanım olarak, “uluslararası sınırları aşan veya bir devlet içindeki hareketi temsil eder. Bunlar zaman, köken, içerik veya nedenden bağımsız olarak insanların yerinden edildiği nüfus eylemleridir.” Bu bağlamda özellikle Anglo-Sakson hukuk sisteminde; sağlık yolcuları, yabancı öğrenciler, işçiler ve yatırımcıların yer değiştirmesi, yasa dışı giriş veya çıkış da göç kavramında dikkate alınmaktadır (Çiçekli, 2009, s. 22).

1.1.1. İskan Tanımı

Yerleşim bir diğer adıyla ‘İskân’ kavramı en geniş tabirle bir insan yerleşimini ifade eder (Halaçoğlu, 2006, s. 1). 1934 tarihli ve 2510 sayılı İskan Kanunu’nun 3 üncü maddesine göre iskan, “aileye, nüfusa ait bir ev ya da mesken ve gereksinimlere göre bir dükkân veya bir bina veya böyle bir yer, esnaf veya tüccarların geçimini veya işletme sermayesini sağlar. Yeterli arazi, hayvan, araç ve gereç, tohum, ahır ve saman veya yerlerin çiftçilere sağlanması” olarak da tanımlanmaktadır.

Bu kavram “özellikle hükümet direktifleri sonucu yurtlarını ve barınma yerlerini terk etmek zorunda kalan kişi ve ailelerin yeni bölgelere taşınmaları, evlenmeleri ve çalışma olanağı elde etmeleri” şeklinde de ifade edilmektedir (Keleş, 1998, s. 140). Rusya ile Ukrayna arasındaki ihtilaf nedeniyle Erzincan ve Bitlis’e getirilerek yerleştirilen Ahıska Türklerinin yakınlarının durumu 3835 sayılı İskan Kanunu’na göre belirlenmiştir.

1.1.2. Göçmen Tanımı

Göçmenler, “göç sürecinin ana aktörleri olup, yaşadıkları yerden ayrılarak yerleşmek ve iş bulmak için ülke sınırları içerisinde başka bir yere veya başka bir ülkeye

göç eden kişilerdir” (Aydın, 2018, s. 4). Bunun yanı sıra göçmenin menşei ülkesini terk edip etmemesine ve/veya ülkeyi göç yolu üzerinden geçip geçmemesine veya hedeflediği yabancı ülkeye girip girmemesine bağlı olarak eylem yasal veya yasadışı olarak kabul edilmektedir (Yılmaz, 2014, s. 16). Bir başka tanımda göçmen, “kişisel yaşam kalitesini artırmak amacıyla başkaları tarafından zorlanmadan gönüllü olarak yer değiştiren birey” şeklinde ifade edilmektedir (Yiğittepe ve Çaykara, 2019, s. 84).

Göçmen, “kendi isteğiyle ülkesini terk edip başka bir ülkeye yasal veya yasadışı yollardan giren ve genellikle ekonomik nedenlerle orada yaşayan veya ait olduğu sosyal ortamdan memnun olmayan bir yabancı” şeklinde tanımlanmaktadır (Ziya, 2012, s. 232). Yine bu kavram, “bireylerin finansal ve toplumsal durumunu düzeltmek için kendisinin ve ailesinin beklentilerini yükseltmek için kendi ülkesinden başka bir ülkeye göç eden kişiler” şeklinde de kullanılmaktadır (Şimşek ve Kula, 2018, s. 6).

Bahsedilen tanımlardan da anlaşılacağı üzere göçmen kelimesi genel bir terimdir. Diğer bir deyişle insan ticareti, kaçakçılığı ve mülteci hareketlerine maruz kalan kişiler ile farklı bir coğrafi alanda eğitim almak isteyenler veya bilimsel çalışmalara katılmak gibi sebeplerle de gerçekleşebilir. Aynı zamanda turizm amaçlı seyahat eden kişileri de kapsar.

Göçmen kavramı, düzenli ve düzensiz olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

- **Düzenli Göçmen:** Yasal yollar kullanılarak gerçekleşen göç hareketi olarak tanımlanmaktadır (International Organization for Migration [IOM], 2004). Bu hareketin aktörü olan göçmenler de düzenli göçmen olarak ifade edilebilir.
- **Düzensiz Göçmen:** Kanunsuz giriş yapan veya sahip olduğu vizenin geçerlik süresinin bitmesi nedeniyle transit veya konut maliki ülkede meşru konumdan uzak kalan birey olarak ifade edilmektedir (IOM, 2004). Kavram ülkeye giriş kaidelerini bozan göçmen ile konut maliki ülkede bulunma izni olmayan diğer kişileri de içermektedir. Ülkeye düzenli göç sağlamayan kişilere parasal ya da cezai yaptırım uygulanabilir (YUKK, 2013, Madde 8)

1.1.3. Sığınmacı Tanımı

Sığınmacı, “ilgili uluslararası ya da ulusal anlaşmalar kapsamında herhangi bir devlete iltica başvurusu yapan ve bu başvurusunun sonucunu bekleyen” olarak

tanımlanmaktadır (Yiğittepe ve Çaykara, 2019, s. 84). Sığınmacılar, mülteci statüsünde yer almamaktadır. Bu bireyler mülteci olarak kabul görmek için başvuruda bulunur ve bu başvurunun onaylanmasını beklerler (Kara ve Korkut, 2010, s. 155). 6458 sayılı Kanun'da da Türkiye'ye sığınma talebinde bulunan veya Türkiye'den başka bir ülkeye iltica başvurusunda bulunan yabancılara sığınmacı denilmektedir.

Bu bireylerin sığınmacı statüsünde yer alması için bulundukları ülkede ırk, din, etnik köken, güvenlik tehdidi, bir topluluğa üyelik veya politik görüşleri sebepleriyle haklarında kovuşturma olması gerekmektedir. Vatansız ise, daha önce ikamet ettiği ülke dışında bulunmuşsa, yabancılar tarafından saldırıya uğramaktan korktuğu için oraya dönmek istemiyorsa bu durumdan faydalanır. Bu kelimenin eş anlamlısı “uluslararası koruma arayan”dır (YUKK, 2013, s. 3). Günümüzde uyruğu ne olursa olsun herhangi bir yabancı kişiye sığınma talebi onaylanana kadar “uluslararası koruma başvuru sahibi” denilmektedir.

1.1.4. Mülteci Tanımı

Mülteci, “vatandaşı olduğu ülkenin sınırları dışında yaşayan ve menşei, dini ve belirli bir topluluğa üyeliği nedeniyle yaşamını ülkesinin dışında devam ettiren kişidir” (Yiğittepe ve Çaykara, 2019, s. 84). 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre mülteci, “kendi ülkesi dışında olan uyruğu, dini, ırkı, mensubiyeti nedeniyle zulüm korkusu yaşayan kişidir. Bir sosyal güvenlik örgütü ya da siyasi görüş sahibi olan ve kendi ülkesindeki haklardan yararlanamayan ya da yararlanmak istemeyen ya da baskı ve zulüm göreceği korkusuyla ülkesine dönmek istemeyen kişidir” (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği [BMMYK], 1998, s. 68).

Afrika Birliği Örgütü tarafından 1967 yılında onaylanan Mülteci Sözleşmesi'nde mülteci, “yaşamakta olduğu ülkesinden başka bir yere sığınmak için ayrılması” olarak tanımlanmaktadır. Bunun için de kişinin yerinden edilmesi ya da işgal ve savaş gibi durumlarla yabancıların ülkede varlıklarını göstermesi gerekmektedir (Salgın, 2016, s. 9).

Türkiye'nin de desteklediği 1951 Cenevre Sözleşmesi kapsamında yayımlanan 2013 tarihli 6458 sayılı Kanun'un 61 inci maddesinde AB ülkeleri sınırları içerisinde zuhur eden olaylardan dolayı etnik köken, inanç, ideoloji, toplumsal gruba aidiyet ve vatandaşı olduğu ülkede gözetimden yararlanamama gibi sebeplerle ait olduğu ülke

dışında bulunan vatansız bir kişiye iltica statüsü verilir. Aynı zamanda ait olduğu ülkeye sahip olduğu endişeler sebebiyle gitmek istemeyen kişiler de iltica statüsünden yararlanabilmektedir. 1951 Cenevre Sözleşmesi Türkiye ve Avrupa Devletleri tarafından imzalanmıştır. Bu sözleşmeye göre Avrupa’da yer alan ülkelerin kapsamında olmayan bölgelerde yaşanan olaylar sebebiyle bulundukları ülkeden ayrılıp Batı ülkelerine göç etmek isteyen kişilere mülteci statüsü verilmektedir (YUKK, 2013, Madde 62).

Doğudan Mülteci: Avrupa ülkelerinin dışındaki bölgelerde yaşanan olaylar sebebiyle; vatandaşlığı bulunan ülkenin sınırları dışında olan ve devletin gözetiminden yararlanmak istemeyen veya bahsedilen endişe sebebiyle bu durumdan faydalanmak istemeyen veya ikamet ettiği ülke dışında bulunan yabancıya verilen bir statüdür (YUKK, 2013, Madde 62). Şartlı mülteci ile mülteci arasındaki fark bir üçüncü yere yerleşene kadar Türkiye’nin sınırları içerisinde kalmalarına izin verilmesidir.

İkincil Koruma: Geçici koruma diye de bilinen bu kavram, ancak kişinin menşee ülkesine veya ikamet ettiği ülkeye iade edilmesi durumunda mülteci veya şartlı mülteci olarak kabul edilebilir. Ulusal ve uluslararası çatışma durumlarında bir fark gözetmeyen infaz, işkence, insanlık dışı muamele eylemleriyle ölüme mahkûm edilmeleri, insani olmayan veya aşağılayıcı muamele görmeleri veya kendilerine karşı ciddi tehditlerle karşılaşmaları durumunda yabancılara tanınan statüyü ifade eder (YUKK, 2013, Mad.63).

Geçici Koruma: Bu tür koruma, yurdundan ayrılmak zorunda kalan, ayrıldığı ülkeye dönemeyen, kara sınırında bulunan ve acil ve geçici koruma için suyuyla veya sınır ötesi seyahat etmesi gereken yabancılara sunulmaktadır (YUKK, 2013, Madde 91). Geçici koruma nedeniyle ciddi bir tehditle karşı karşıya kalacak yabancılara tanınan statüyü ifade eder (YUKK, 2013, Madde 63).

1.2. İNSAN TİCARETİ KAVRAMI

Birleşmiş Milletler İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesi, Ortadan Kaldırılması ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol çerçevesinde; insan ticareti kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidi ile veya diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, nüfuzu kötüye kullanma, kişinin çaresizliğinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı

temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması anlamına geldiği tespit edilmiştir.

1.2.1. İnsan Kaçakçılığı

Birleşmiş Milletler Kara, Hava ve Denizyolu ile Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol'e göre insan ticareti, "bir ülkeden bir kişinin, doğrudan veya dolaylı olarak vatandaşı olmadığı veya daimi ikametgâhı olmadığı bir ülkeye yasa dışı hareketidir (Yılmaz, 2014, s. 1687).

1.2.2. Kaynak Ülke

Kaynak ülke, göç hareketinin etkin olduğu ülke, başka bir deyişle göçün menşei ülkesidir. Özdemir'e göre menşei ülke kavramı, göçmenlerin göç etmek üzere ayrıldıkları ülkeler olarak ifade edilmektedir (Özdemir, 2008, s. 13). Literatürdeki çalışmalara göre en çok göç gerçekleştiren kaynak ülkeler sırasıyla: Suriye, Afganistan, Irak, İran, Rusya, Azerbaycan, Mısır, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan'dır. Düzensiz göçün ilk on ülkesi ise: Afganistan, Pakistan, Suriye, İran, Irak, Filistin, Özbekistan, Cezayir, Bangladeş, Orta Afrika Cumhuriyeti ve diğerleridir. Uluslararası koruma altındaki mülteci hareketlerinin ilk on menşe ülkesi: Afganistan, Pakistan, Özbekistan, Yemen, Türkmenistan, Somali, Irak, Filistin, İran'dır. Suriyeli sığınmacılar da Türkiye'deki statüsü nedeniyle bu listeye dâhil edilmiştir (Göç İdaresi Başkanlığı [GIB], 2021).

Menşei ülkelere baktığımızda düzenli göç kaynağı olabilen bir ülkenin, düzensiz göç veya mülteci faaliyeti kaynağı da olabileceğini görüyoruz. Ana kaynak ülkelere bakıldığında dünyada: Suriye, Hindistan, Çin, Pakistan, Irak, İran, Afganistan, Bangladeş ve Sri Lanka'dır.

1.2.3. Transit Ülke

Kendi ülkeleri dışında göçmenlik amacıyla dağılmış olan kişi veya kişiler gidecekleri ülkeye ulaşmak için üçüncü ülkeler üzerinden seyahat edebilirler. Bu görüşe göre bir veya birden fazla kişi üçüncü ülkelere göç eder ve yerleşmez ise bu durumda transit göçmen olarak adlandırılmakta ve süreç sonunda meydana gelen bu göç türüne transit göç denmektedir (Doğan, 2006, s. 179). Bu görüşe göre transit ülke, "göçmenin varış ülkesine ulaşmak için kullandığı rota üzerindeki ülke veya ülkelerdir" (Özdemir,

2008, s. 13).

Başka bir tanıma göre transit ülke, göçmenlerin hedef ülkeye ulaşmak için para biriktirene veya sınırı geçmek için gerekli araçları sağlayana kadar veya başka bir deyişle “geçici olarak” kaldıkları ülke olarak tanımlanmaktadır. Transit ülke ile göçmen arasındaki etkileşim kısa sürelidir. Bu yüzden toplumsal açıdan ciddi sorunlar yaratmaz (Yılmaz, 2014, s. 1697). Dünya’da göçün en çok gerçekleştiği olan Ortadoğu'daki transit ülkeler: “İran, Gürcistan, Azerbaycan, Türkiye, Lübnan, Pakistan” örnek olarak gösterilebilir.

1.2.4. Hedef Ülke

Hedef ülke göçmenlerin transit ülkeleri kullandıktan sonra asıl olarak varmak istedikleri ülkeler olarak adlandırılmaktadır. Çoğunlukla Kıta Avrupa’sındaki ülkeler hedef ülke konumunda olmakla birlikte Amerika Kıtası da hedef ülkeleri barındırmaktadır. Dünyadaki hedef ülkelere örnek vermek gerekirse bu ülkeler: Almanya, Büyük Britanya, Fransa, Finlandiya, Yunanistan, İsveç, Danimarka, İtalya, Malezya, Pakistan, Singapur’dur.

1.2.5. Güvenli Üçüncü Ülke

Güvenli üçüncü ülke ise kişinin iltica talebinde bulunduğu ilk ülkeden onay alamadıktan sonra üçüncü bir ülkeden koruma talebinde bulunması ve bu başvurunun sonucunda onay alması şeklinde ifade edilmektedir (BMMYK, 1998, s. 84). Bu açıdan bakıldığında kavram, sığınmacının transit geçiş yaptığı veya belirli bir süre ikamet ettiği üçüncü bir ülkede uluslararası koruma talep etmesi gerektiği fikrine dayanmaktadır.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği gerekli şartların yerine getirilmesi halinde kişinin o ülkede uluslararası koruma talebinde bulunup bulunmadığını, eğer yararlanabiliyorsa yerleşebileceği üçüncü bir ülke olduğunu ifade etmektedir. Bu çerçevede güvenli üçüncü ülke, bir ülkeden uluslararası koruma talebinde bulunan başvuru sahibinin başvurunun yapıldığı ülkede kabul edilemeyeceğini öngören bir anlaşmadır. Başka bir ülkeden geliyorsa ve aranan yükümlülükleri taşıyorsa, kişi üçüncü bir ülkede koruma altına alınacaktır (Aydın, 2018, s. 14).

2013 tarihli 6458 sayılı Kanun'un 74 üncü maddesinde de hangi ülkelerin güvenli

üçüncü ülkeler olacağını vurgulamaktadır:

- a) Bireylerin yaşamlarının veya özgürlüklerinin dini, ırkı, toplumsal bir gruba aidiyeti veya siyasi fikirleri sebebiyle risk altında olmaması,
- b) Bireylerin işkenceye, onur zedeleyici ceza ya da davranışa maruz bırakılacağı ülkelere tekrar gönderilmemesi prensibinin olması,
- c) Bireyin mülteci statüsünü bulundurma ve mülteci şeklinde adlandırılması durumunda anlaşmaya uygun şekilde koruma sahibi olma olasılığının bulunması,
- d) Bireyin ciddi şekilde zarar görmesi ihtimalinin olmamasıdır (YUKK, 2013, Madde 74).

1.3. GÖÇÜN SINIFLANDIRILMASI

Göçün zorunlu kıldığı gönüllü veya zorunlu göç, yasal prosedürler çerçevesinde düzenli veya düzensiz, zaman içinde geçici veya kalıcı göç, göçmenlerin yoğunluğuna göre bireysel veya kitlesel göç ve göçün gerçekleştiği konuma göre ise iç veya dış göç olarak sınıflandırılmaktadır.

1.3.1. Gönüllü Göç

Bu göç çeşidinde göçmenler herhangi bir dış etkenden etkilenmeden kendi başlarına göç etmeye karar verirler. Gönüllü göçe kendini endekslemiş kişi; insanın içinde bulunduğu konumun üzerinde olmayı arzu etmesi, daha kaliteli bir eğitimi arzu etmesi, kariyer yapma isteği, sağlık sektöründe hizmet alırken üst seviyede hizmet almayı arzu etmesi, maaşı yüksek olan işi iktisap etmesi, kişisel hürriyet ve inancını daha iyi şartlarda yaşama arzusu gibi kişisel ve öznel yargıları karşılamak için yapılan göç türü diyebiliriz.

Gönüllü göç, göçe karar kılan kişilerin özgür iradeleriyle yaptıkları göç şeklinde bilinmekte ve günümüzde de popülerliğini korumaktadır. Uluslararası öğrenci değişimi, uluslararası işgücü göçü, turist veya tatil göçü gönüllü göç hareketlerinin spesifik örnekleridir.

1.3.2. Zorunlu Göç

Gönüllü göçten farklı olarak, siyasi baskılar, iç çatışmalar, savaşlar, iklim

değişimi ve doğal afetler gibi etkenler sebebiyle kişinin kontrolü dışında bazı etkenler meydana gelmektedir. İnsanların iradeleri dışında mecburi nedenlerle zorunlu göçü olarak tanımlanmaktadır (Tümertekin ve Özgüç, 2004, s. 236).

Zorunlu göçlerin temel nedeni sosyal yapıdır. Bu çerçevede Nazi Almanyası'nın ilk senelerinde Yahudiler göç etmeye teşvik edildi ve daha sonraki yıllarda toplama kamplarına gönderildiler. Bu bireylerin göç etme durumları istekli veya rızaya dayalı olmaktan çok yaşanan savaş, kriz, ihtilal gibi sebepler ön plandadır (Özdemir, 2008, s. 21).

1.3.3. Düzenli Göç

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na göre düzenli göç, “bireylerin çeşitli yasal yollardan herhangi bir ülkeye giriş yapmasını, orada kalmasını ve sonrasında çıkış yapmasını” anlatmaktadır (YUKK, 2013, Madde 3).

Yasal yollarla gerçekleştirilen göçmenlik eylemlerini kapsamaktadır. Ülkeye yasal yollardan girdikten sonra ve yasalara uyarken örneğin, vize veya oturma izninin geçerliliğinin sona ermemesi durumunda birey düzenli göçmen sayılmaktadır. Düzenli göç için sadece yasal giriş yapmak yeterli olmamakla birlikte bireyin kalış süresi de kesinlikle yasal olmalıdır.

1.3.4. Düzensiz Göç

6458 sayılı Kanun, Türkiye'ye legal şekilde girmenin, kalmanın ve ayrılmanın yasal yollarını tanımlamaktadır. Düzensiz göç en net tabiriyle, bir ülkeye resmi olmayan yollarla herhangi bir vize ya da izin olmadan girmeyi ve kalmayı ifade etmektedir. Düzensiz göç kavramı, yasa dışı göç kavramıyla eş değer olarak değerlendirilebilir. Öte yandan düzensiz göçmen tanımına göre, vizenin geçerlilik süresinin dolması veya o ülkeye yasa dışı giriş yapılması nedeniyle kişi gideceği ülkedeki yasal statüsünden çıkarılır (YUKK, 2013, Madde 3/I, 2).

Düzensiz göçmen ise ev sahibi ülke tarafından belirlenen formaliteleri tamamlamadan ülkeye giren veya vize süresi sona erdiği halde hedef ülkede ikamet etmeye devam eden ve dolayısıyla yasal statüsü olmayan kişi olarak tanımlanmaktadır. Ancak üçüncü bir ülke vatandaşının hedef ülkenin resmi işlemlerini yapmaması, legal

yollarla hedef ülkeye girmesi ve tanınan yasal süre geçmesine rağmen hedef ülkede olarak kalmaya devam etmesi halinde süresi dolduğunda düzensiz göç meydana gelir (Çiçekli, 2009, s. 21).

1.3.5. Geçici/Kısa Süreli Göç

Bireylerin yaşamlarını sürdürdükleri ülkelerden kısa bir süreliğine ayrılmaları geçici göç şeklinde tanımlanmaktadır (Mutluer, 2003, s. 10). Yurt dışında yaşayan bireylerin mevsimlik işçi olarak turizm sezonlarında turistik bölgelere gelmesi ve burada sezon bitene kadar çalışıp sonrasında ülkelerine dönmeleri örnek olarak verilebilir.

1.3.6. Kalıcı/Uzun Süreli Göç

İnsanların yaşamlarını devam ettirdikleri ülkeye tekrar dönmek için başka yerleşim sağlamaları 'kalıcı' ya da 'nihai' göç şeklinde ifade edilmektedir (Akbulut, 2008, s. 849). Kafkasya'nın Çarlık Rusya'sı tarafından işgal edilmesinin ardından 1864'teki Büyük Sürgün sırasında Çerkezlerin Anadolu'ya göç etmesi buna örnektir.

1.3.7. Bireysel Göç

Siyaset, ekonomi, din vb. nedenlerle bireyin veya aile üyelerinin birlikte aldıkları bir kararın parçası olarak göç etmelerine “bireysel göç” denir. Bireysel göç tek bir kişinin göçü olarak kabul edilse de çekirdek aile göçü olarak da değerlendirilmektedir. Fakat bir birey ya da aile adına etkili olan etmenlerin başkaları üzerinde benzer etkiyi yapmayacağına dikkat edilmelidir (Özdemir, 2008, s. 21).

1.3.8. Kitlesele Göç

Göçün kitlesele bir göç olarak kabul edilmesi göç eyleminin niceliksel büyüklüğüne bağlıdır (Özdemir, 2008, s. 21). Belirli bir coğrafyada yaşayan toplulukların veya bireylerin birçok sebeplerden dolayı yer değiştirmesi “kitlesele göç” olarak bilinir. Ulaşım ve iletişim teknolojilerinin gelişmesine bağlı olarak bir ülke içinde yaşayan insanların toplu göçüne kitlesele göç adı verilmektedir (Ündücü, Erdoğan ve Işık, 2009, s. 170). Bu kapsamda özellikle 19.yy'da A.B.D ve Amerika Kıtası'na yönelik göçler de kitlesele göçe bir örnek olarak verilebilir (Çağlayan, 2006, s. 82).

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun “Geçici Koruma” başlıklı 91 inci maddesinde kitlesel göç kavramına değinilmektedir: “*Ülkesini terk etmek zorunda bırakılmış, geri dönmesine izin verilmemiş, acil koruma elde etmek hedefiyle kitlesel şekilde sınırlarımıza ulaşan ya da sınırlarımızı aşan yabancılara geçici koruma sağlanabilmektedir.*” Devletlerin de kitlesel göçü bulunmaktadır. Suriye iç savaşı sonucunda kitlelerin 2011 yılından itibaren Türkiye’ye akın etmeleri buna örnektir.

1.3.9. İç Göç

Göç hareketleri ulusal sınırlara göre incelendiğinde aynı sınır içindeki göçler iç göç şeklinde tanımlanmaktadır (Küçükyavaş, 2017, s. 473). Çalışma fırsatları, seyahat, eğitim vb. sebeplerle yurt içinde meydana gelen hareketler de bu göçün bir parçası olarak görülmektedir.

1.3.10. Dış Göç

Dış göç, yaşanılan ülkeden başka bir ülkeye göç şeklinde tanımlanmaktadır (Küçükyavaş, 2017, s. 473). Rusya ve Ukrayna gibi ülkelere gelen göçmenlerin Antalya ve Muğla gibi tatil beldelerine hareketi dış göç kapsamındadır.

Sonuç itibariyle daha iyi bir hayat sürmek isteyen kişiler için göç olgusu dünden bugüne varlığını devam ettirmiştir. Yapılan bu tanımlamalar doğrultusunda Afganistan’dan gelen yabancılar için göçmen kavramı kullanılacaktır. Göçmen kavramını bu çalışmada kullanacak olmamızın nedeni bu kavramın daha kapsamlı bir içeriğinin olmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü Afgan uyruklu yabancılardan bahsederken sığınmacı, mülteci gibi kavramlar sadece tanımı gereği belli bir statüye karşılık gelirken göçmen kavramı daha kapsayıcı bir tanım içermekte olup Afganistan’dan Türkiye’ye gelen her Afgan yabancıyı kapsayacak şekilde kullanılabilmektedir. Her ne kadar göçmen kavramı gönüllü ve ekonomik göçmenler için kullanılsa da bu çalışmada hem zorunlu hem de gönüllü olarak yapılan göç hareketini gerçekleştiren kişi için kullanılmıştır.

2. BÖLÜM

TÜRKİYE İLE ULUSLARARASI GÖÇ YÖNETİMİ VE MÜLTECİLER

Bu bölümde mülteciler konusunda uluslararası alanda hazırlanmış düzenleme, sözleşme ve protokollere yer verilmiştir. Ayrıca Türkiye’de göç yönetimine ilişkin uygulanan politikalar ile görevli kamu kurum ve kuruluşlarından bahsedilmiştir. Ayrıca yabancıların Türkiye’deki farklı statülerine dair bilgiler de paylaşılmıştır.

2.1. ULUSLARARASI MÜLTECİ HUKUKU

Uluslararası düzeyde yurtlarından ayrılmak durumunda kalan kişiler üzerinde gerçekleştirilen araştırmalar iki yarıyıldadır değerlendirilmektedir. I ve II. Dünya Savaşlarından sonra bu hukuk ciddi anlamda tartışılmıştır. Göç konusuyla ilgilenen pek çok araştırmacı yaşadığımız dönemi “göç çağı” şeklinde ifade etmektedir. Bu fikrin formüle edilmesinin temelinde, küreselleşen dünyadaki göç eylemlerinin bütün dünyada finansal, toplumsal ve politik açıdan etkili olmasıdır. Uluslararası göç kavramı, küreselleşme aşamasında merkezi öneminin bulunmasının yanı sıra, uluslararası siyasi kompoların saptırılmasına da katkı sağlamaktadır (Castles ve Miller, 2008, s. 18).

Sığınmacı ve mülteci problemi insanlık tarihinde oldukça eski bir geçmişe sahiptir. Günümüzde sığınma hakkının ortaya çıkışı I. ve II. Dünya Savaşı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu savaşların mağduru olan yüzbinlerce kişiye sığınacak bölge bulma mücadelesi sığınma hakkının gelişmesinin temelini oluşturmuştur. Ancak Avrupa dışı kitle hareketleri de mülteci haklarının ortaya çıkmasında önemli bir rol oynamıştır. Aşağıda bu kitle hareketlerine örnekler bulunmaktadır (Kırmızıgül, 2017, s. 168):

- Tanzanya ve Ruanda’da yer alan Mozambikli sığınmacılar,
- Hindistan’daki Bengalli sığınmacılar,
- İran’daki İslami Devrim’in ardından ülkesini terk etmek durumunda kalan sığınmacılar,

- 1979 yılında Afganistan’ın işgal edilmesi neticesinde ülkesini terk eden Afgan sığınmacılar,
- Körfez Savaşı sonucunda Irak topraklarından kaçıp Türkiye ve İran’a sığınmış olan Kürt sığınmacılar,
- Sırp işgalinin ardından Kosova ve Bosna Hersek’i terk etmek durumunda kalan Bulgar sığınmacılar,
- 1996 yılından bu zamana kadar ülkelerinden ayrılmak durumunda olan Çeçen sığınmacılar,
- Ortadoğu bölgesinde İsrail’in siyasetleri sebebiyle sığınmacı olan Araplar.

Mülteci, BM tarafında “etnik kökeni, inancı, tabiiyeti, toplumsal bir gruba aidiyeti ya da politik fikirleri sebebiyle cezalandırılma konularında korkusu bulunan ve ülkesini terk etmek durumunda kalan ceza almamış birey” olarak ifade edilmektedir. Bu ifadenin doğuşunda ve konunun ortaya çıkmasında II. Dünya Savaşı sırasında yüzbinlerce bireyin zorla yerinden edilmesinin etkisi görülmüştür.

1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’nin 14 üncü madde 1 inci fıkrasında, “bütün insanların işkenceye maruz kalma durumunda diğer ülkelere göç etme ve mülteci olma hakkı bulunmaktadır.” Yaşamış olduğu ülkeyi terk ederek farklı bir ülkenin gözetiminden yararlanmayı tercih eden bireyin müracaatı incelenmekte ve inceleme neticesinde iltica müracaatında sunduğu mazeretleri geçerli bulunduğunda şahsa sığınmacı statüsü tanınmaktadır.

Mültecilerin Hukuki Statüsüne ilişkin 1951 Cenevre Anlaşması ve 1967 Protokolü bu alanın temelini teşkil eden hukuki belgelerdir. 1951 Cenevre Sözleşmesi sığınmacıların hak ve sorumluluklarını tanımlar. 1951 Cenevre Sözleşmesi kapsamında, “vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve etnik kökeni, inancı, tabiiyeti, toplumsal bir gruba aidiyeti ya da politik görüşleri sebebiyle işkenceye uğramaya yönelik endişeleri nedeniyle o ülke tarafından gözetimden yararlanamayan veya mevcut endişeleri sebebiyle geri dönemeyen bireyler” sığınmacı statüsünde yer almaktadır. Mültecileri sığınmacılardan ayıran mültecilerin ülkelerini gönüllü olarak terk etmemeleridir (Kirişçi, 1991, s. 551).

2.1.1. I.ve II. Dünya Savaşları Arasında Düzenlemeler

Bu çalışmalardan birincisi Uluslararası Kızılhaç Örgütü'nün 1921 yılında Rus sığınmacılar hakkında Milletler Cemiyeti'ne başvurduğu bir taleptir. Milletler Cemiyeti o dönem içerisinde yaklaşık 1 milyon Rus sığınmacının talebini onayladı. 1922 Türk-Yunan Savaşı sırasında mülteciler üzerine de çalışmalar yapılmıştır.

1926 yılında I. Dünya Savaşı'ndan sonra mülteci durumuna düşen Ruslar ve Ermeniler ile 1931-35 yılları arasında Almanya'dan kaçan Yahudiler ve diğer mülteciler üzerine de araştırmalar yapılmış ve düzenlemeler bu alanda yürütülmüştür (İçkerya, 2019).

2.1.2. 1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair BM Sözleşmesi

I. ve II. Dünya Savaşı'nın acı tecrübeleri göz önüne alındığında bu alanda uluslararası iş birliği yapılmasına ve kurumsal yapıların inşa edilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Mülteci kavramının yasal bir çerçeve oluşturularak ülkeler arasındaki bağlantıda tamamen resmi bir yapıya kavuşturulması istenmiştir.

Mültecilerle ilgili uluslararası alanda yapılmış en önemli sözleşme kuşkusuz 1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair BM Sözleşmesi'dir. Bu sözleşme, Birleşmiş Milletler tarafından Cenevre'de 28 Temmuz 1951'de onaylanmış ve 22 Nisan 1954'te yürürlüğe konmuştur. Sığınmacı olarak mültecinin haklarını ve sığınmacı devletin yükümlülüklerini tanımlayan bir sözleşmedir (BMMYK, 2014).

Devletler uzayan savaşılarından sonra ülkelerini istikrara kavuşturmaya çalışmış ve bu durumun sonucunda da bu sözleşme imzalanmıştır. İmzalanan sözleşmenin ardından 1 Ocak 1951 tarihinden önce meydana gelen olaylar ibaresi ile şartları sağlasalar dahi o kişilere mülteci statüsü verilmeyeceği hükme bağlanmıştır.

İkinci dezavantaj coğrafi kriterlerdir. Taraf devletlere seçenek verilerek mülteci kararlarının Avrupa ile sınırlandırılması imkânı getirilmiştir. Sözleşmeyi önemli kılan bir diğer nokta da mültecilerin istismara uğrama riskinin olduğu bir yere taşınmamaları gerektiğidir. Böylece “geri dönüşü olmayan” ilkesinin hukuken bağlayıcı niteliği de tesis edilmiştir.

2.1.3. 1967 Tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokol

Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair 1951 Cenevre Sözleşmesi, mülteci sorununu zaman içinde geniş kapsamda ele alamamıştır. Zira sözleşmede sığınmacılara bazı haklar tanınmasına rağmen anlaşmaya tarihi ve coğrafi sınırlamalar getirilmiş ve bu kısıtlayıcı kararlar sorunun çözülmesini zorlaştırmıştır.

Bu duruma bir çözüm bulunması adına Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) konuyu gündemine almış ve somut tedbirler getirmiştir. Mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin bir protokol hazırlayarak genel kurul toplantısında kabul edilmiştir. 16 Aralık 1966 tarihinde protokol imzalanarak 2 Ekim 1967'de yürürlüğe konmuştur.

Kararname ile tarihsel olarak mülteci kavramını “1 Ocak 1951'den önce gelen olaylar” ifadesine daraltan kısıtlama yürürlükten kaldırılmıştır. Bu kısıtlama kaldırılarak yerine “her birey” ibaresi ile kavramın kapsamı genişletilmiştir. Coğrafi Olarak Kısıtlanmış 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesini imzalayan devletler bu çekinceyi uygulama hakkına sahiptir (İçkerya, 2019).

2.1.4. Uluslararası Diğer Düzenlemeler

Bir önceki başlıkta bahsedilen uluslararası sözleşmelere ek olarak göçün yönetiminde doğrudan veya dolaylı olarak bölgesel, yerel ve hatta küresel olarak sözleşmeler varlığını sürdürmektedir.

Sığınmacılar ve mültecilerle ilgili uluslararası yasal sözleşmelerden bazıları aşağıda listelenmiştir:

- Savaş Zamanında Sivil Şahısların Korunmasına İlişkin 1949 Cenevre Sözleşmesi,
- Vatansızlığın Azaltılmasına Dair BM Sözleşmesi,
- Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme,
- Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi,
- 1967 Tarihli Birleşmiş Milletler Ülkesel Sığınma Deklarasyonu,
- Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme,
- Çocuk Haklarına Dair BM Sözleşmesi,
- İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Küçültücü Muamele veya

Cezaya Karşı Sözleşme.

Bölgesel sözleşmelere verilebilecek örnekler altta sıralanmıştır (İçkerya, 2019):

- 1966 senesinde Bangkok'ta Asya Afrika Hukuksal Komisyonu'nda onaylanan Sığınmacılara Karşı Muameleye Ait Prensiplerinde, 1951 Tarihli Sığınmacıların Hukuki Hakkı
- 1977'de Avrupa Konseyi'nin Topraklarda Sığınma Bildirgesi'nde, Sözleşmeciler Tarafından sözleşmelerine atıfta bulunarak, sözleşmeye üye ülkelere gelip sığınma başvurusunda bulunanlara iltica hakkının tanınması gerektiği belirtilmiştir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) açıklamasında, 1951 Sözleşmesi'ndeki mülteci tanımına ek olarak mültecilere “insani nedenlerle” sığınma haklarının da tanınacağı açıklanmıştır.
- Afrika'daki sömürge döneminin bitmesi problemleri çözmeye yetmemiştir. Bu bölgedeki çıkar grupları arasındaki anlaşmazlıklar nedeniyle yüzbinlerce kişi ülke içerisinde pozisyon değiştirmek veya diğer ülkelere seyahat etmek zorunda kalmıştır. Afrika kıtasında meydana gelen olaylar sonucunda mülteci olan Afrikalılara gelince, 10 Eylül 1969'da Afrika'daki mülteci sorununu çözmeye yönelik Afrika Birliği Sözleşmesi imzalanmıştır. Bu anlaşma hukuki olarak bağlayıcı tek yerel anlaşma olarak görülmektedir.

2.2. GÖÇ İDARESİ BAŞKANLIĞI

Göç İdaresi Başkanlığı'nın görevleri; “Göçle ilişkili projeleri hayata geçirmek, bu konulara yönelik kurumlar arasındaki iletişimi gerçekleştirmek, yabancı vatandaşların Türkiye sınırlarından girişlerini ve sonrasında kalmalarını, Türkiye'yi terk etmelerini ve sınır dışı edilmelerini, uluslararası korumayı ve insan ticareti mağdurlarının geçici korumasını ve korunmasını sağlamaktır.” İçişleri Bakanlığı'na bağlı Göç İdaresi Başkanlığı'nın dava ve işlemleri yürütmek üzere kurulmuştur.

2.2.1. Merkez Teşkilatı

Başkanlık merkez teşkilatı, Başkanlık idaresinde Başkan Yardımcıları ile altta yazılan başkanlıklardan oluşmaktadır. Bu başkanlıklar;

- a) Bilgi Teknolojileri Dairesi Başkanlığı,
- b) Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığı,
- c) Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı,
- ç) Düzensiz Göçle Mücadele Dairesi Başkanlığı ,
- d) Eğitim Dairesi Başkanlığı,
- e) Göç Politika ve Projeleri Dairesi Başkanlığı,
- f) Hukuk Müşavirliği,
- g) İnsan Ticareti Mağdurlarını Koruma Dairesi Başkanlığı,
- ğ) Personel Dairesi Başkanlığı,
- h) Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı,
- ı) Uluslararası Koruma Dairesi Başkanlığı,
- i) Uyum ve İletişim Dairesi Başkanlığı,
- j) Yabancılar Dairesi Başkanlığı'dır.

Başkanlığın merkez teşkilatına bağlı birimlerin bünyesinde birim amirinin önerisi ve Başkan ile mutabık kalınarak hizmetleri yürütmek üzere çalışma grupları biraraya getirilmiştir (4 Nolu CBK, 2018, Madde 167). Bu çalışma grupları diğer kuruluşların şubelerine karşılık gelmektedir. Çalışma grubu Yönetim Kurulu tarafından çalışma grubu başkanı adına atanan bir personelin koordinasyonunda faaliyet göstermektedir. Bahsi geçen personel göç uzmanı ve göç uzman yardımcısının görev yaptığı birimlerde ağırlıklı olarak göç uzmanı olarak tanımlanmaktadır. Hukuk müşavirliği, destek hizmetleri birimi, bilgi işlem birimi gibi uzmanın az olduğu veya hiç olmadığı durumlarda diğer pozisyonlardaki kişiler de grup başkanı olarak atanır.

2.2.1.1. Başkan

Başkan kurumun üst düzey yetkilisi olarak İçişleri Bakanına karşı sorumludur. Ancak genellikle idari ilişkilerden sorumlu bakana rapor veren ilgili bakan yardımcısı ile bir hiyerarşik içerisinde çalışır. İcra başkanı, İçişleri Bakanlığı bünyesinde baskın olan mülki idare amiri makamından atanır.

Başkan'ın sorumlulukları;

a) Başkanlığı, mevzuatına, Hükümetin stratejileri ve programlarına uygun şekilde yönetmek,

b) Başkanlığın sorumluluğu altında olan konularda ihtiyaç duyulan mevzuat çalışmalarını devam ettirmek, belirlenen politika, hedef ve performans kriterleri çerçevesinde kurumu yönetmek,

c) Başkanlığın eylem ve operasyonlarını kontrol etmek, yönetim yapılarını incelemek, örgütsel yapı ile yönetim aşamalarının verimliliğini göz önünde bulundurmak ve yönetimin ilerletilmesini sağlamak,

ç) Başkanlığın kısa ve uzun süreli hedeflerini saptamak, bu hedefle uluslararası kurumlar, sivil toplum kurumları ve üniversiteler ile ortaklık yapılmasını sağlamak olarak belirlenmiştir (4 Nolu CBK, 2018, Madde 159).

2.2.1.2. Başkan Yardımcıları

Hâlihazırda iki kişi genel müdür yardımcısı olarak görev yapmakta olup, bu kişiler arasında idari ve kamu çalışanları sıralaması birbiriyle ilişkilidir ve ikincisi genel idari kategoride yer almaktadır. Başkan Yardımcısı, Birim Amiri ile Başkan arasında kısaca koordinasyon sağlar. GİB organizasyon şemasında da görüldüğü gibi birimler Başkan Yardımcılarına tahsis edilmiştir. Açık olan Başkan Yardımcısı kadrosuna lüzum üzerine ilgili kademedен Başkan Yardımcısı atanabilir.

2.2.1.3. Birimler

Birim 12 başkanlık ve bir hukuk müşavirliğinden oluşmaktadır. 2013 yılında YUKK'nın yasalaşmasıyla birlikte 4 No'lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile “İnsan Kaynakları Daire Başkanlığı” olarak bilinen birimin adı “Personel Teşkilat Başkanlığı” olarak değiştirilmiştir. Ayrıca terör savaşçıları da dâhil olmak üzere yasadışı göç kapsamındaki yabancıların iş ve işlemlerini yürütmek üzere “Düzensiz Göçle Mücadele Dairesi Başkanlığı” adlı başkanlık hayata geçirilmiştir. Bu birimin kurulmasından önce yasadışı yabancıların iş ve işlemleri çeşitli birimler aracılığıyla yürütülüyordu.

2.2.1.3.1. Yabancılar Dairesi Başkanlığı

Yabancılar Dairesi Başkanlığı görevleri;

- 1) Düzenli göç konusuyla ilgili işlemleri yerine getirmek,
- 2) 5543 sayılı Kanun'da Bakanlığa verilen vazifeleri yerine getirmek,
- 3) Türkiye sınırları içerisinde bulunan vatansız şahıslarla ilgili işlemleri yerine getirmek,
- 4) Genel Müdürün verdiği diğer görevleri yerine getirmek olarak tanımlanmıştır.

2.2.1.3.2. Uluslararası Koruma Dairesi Başkanlığı

10 Aralık 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 14 üncü maddesi, baskı ve zulme uğrayan herkese sığınma hakkı tanır. Ancak bildirgenin bağlayıcı olmamasının uluslararası mülteci hukuku üzerindeki etkisi sınırlı olmuştur. 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi'nin uluslararası topluma yönelik bağlayıcılığı ve sorumluluğu açısından bu alandaki bir boşluğu doldurduğunu söyleyebiliriz.

Uluslararası Koruma Dairesi Başkanlığı'nın görevleri; Uluslararası koruma ile ilgili işlemleri yapmak, geçici koruma ile ilgili işlemleri yerine getirmek, menşei ülke bilgilerini bir araya getirmek ve bu bilgileri ilgili kuruluşlarla paylaşmak olarak tanımlanmaktadır (4 Nolu CBK, 2018, Madde 161/2/b).

2.2.1.3.3. İnsan Ticareti Mağdurlarını Koruma Dairesi Başkanlığı

İnsan Ticareti Mağdurlarını Koruma Dairesi Başkanlığı'nın görevleri;

- 1) İnsan ticaretiyle mücadele ve mağdurların korunmasına ilişkin işlemleri yerine getirmek ve bu konuda çalışmalar yapmak,
- 2) İnsan ticareti mağdurlarına yönelik yardım hatlarını kurarak işletmek veya işletilmesini sağlamak, şeklinde belirlenmiştir (4 nolu CBK, Madde 161/2/c).

Önleme alanında özellikle kamu kurum ve kuruluşlarının yetkililerine (polis, öğretmenler, tesis başkanları, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı yetkilileri, STK çalışanları vb.) yönelik bilinçlendirme eğitimleri oluşturulmuştur. Bu kapsamda Başkanlığın kuruluşundan bu yana kamu ve özel sektörden yaklaşık 7.436 acenteye farkındalık eğitimi verilmiştir. Ayrıca yurttaşlarımızı raporlama ve bilinçlendirme

mekanizmasına dâhil etmek için iki kamu hizmeti duyurusu (kadın ve çocuk istismarı hakkında) ve bir belgesel hazırlanmıştır. İl müdürlüklerine ve ilgili kamu idarelerinin il müdürlüklerine 10.000'den fazla broşür, afiş ve bilgilendirme kitapçığı dağıtılmıştır.

Mağdur Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı ve çocuk ise Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı görevlendirilecek, yabancı ise ikamet tezkeresi düzenlenecektir. Bu ikamet izni herhangi bir ücrete tabi değildir ve istenen diğer ikamet izinlerinde herhangi bir şart aranmamaktadır. Yabancı mağdurların kimliklerinin tespit edilmesi durumunda gönüllü ve güvenli bir şekilde ülkelerine döneceklerdir. Kişi Türkiye'de kalmak ve yardım programına katılmak isterse insan ticareti mağdurları sığınma evlerine yönlendirilecektir. Burada her mağdur adına farklı bir kişisel eylem planı oluşturulmakta ve çeşitli yardım servisleri verilmektedir.

Sığınma yurtlarında mağdurlara sağlanan destek hizmetlerinden şu şekilde bahsedilmektedir; öncelikle mağdurun eğer bulunuyorsa hastalığının tedavisi için sağlık kuruluşuna yatırılır. Okul çağındaki çocuklarının eğitim düzeylerine göre hemen okula veya kreşe kaydolmaları için gerekli adımlar atılarak psikososyal destek sağlanır. Mağdurlar kendilerini hazır hissettiklerinde mesleki eğitime veya Türkçe dil kurslarına kaydolmaktadırlar. Ayrıca 2019 yılında üçüncü sığınma evinin açılmasıyla insan ticareti mağdurlarına destek sağlayan ihtisas sığınma evlerinin kapasitesi 42'den 82'ye, sığınma evlerinin sayısı da 3'e çıkmıştır. Sığınma evlerinden bir tanesi sadece erkek mağdurların kalması için tasarlanmıştır.

Savcılık sektörü için mağdur görüşmelerinden elde edilen soruşturma ve kovuşturmayla yön verecek bilgiler derhal kolluk ve savcılıklarla paylaşılacaktır. Bu kapsamda suç örgütleriyle mücadelede dikkat çekici başarılar elde edilmiştir. İş birliği alanında suçla mücadelede raporlama mekanizmalarını geliştirmek için uluslararası kuruluşlar, devlet kurumları, STK'larla birlikte çalışılmakta ayrıca kaynak ülkelerle iş birliği yapılmaktadır. Yönetim Kurulunun aktif olduğu 2014 yılından bu yana 987 kişi insan ticareti mağduru olarak tespit edilmiş ve mağdur destek hizmetlerinden yararlanmıştır.

2.2.1.3.4. Düzensiz Göçle Mücadele Dairesi Başkanlığı

Uluslararası göç, güvenliğin yanı sıra demografik ve ekonomik konuları gündeme

getirebilir. Prensip olarak yüksek düzeyde hareketlilik bir güvenlik riski oluşturabilir. Bu tür göç akınlarının ülkeye uyum sağlamada zorluklar ve gruplar arasında çatışma yaratabileceğine inanılmaktadır (Gözüm, 2017, s. 72).

Türkiye'nin AB süreci öncesinde çeşitli mekanizmaları olmasına rağmen yasadışı göç konusunda etkin bir politikasının olmadığı açıktır. Düzensiz göç ile ilgili olarak yürürlükteki kanun sadece ilgili konuları düzenlemektedir. Bu düzenleyici çerçeve yüzeysel olduğu için düzensiz göçün tüm yönlerini kapsayamaz. Türkiye Cumhuriyeti'nin göç politika ve stratejileri bir bütün olarak incelendiğinde düzensiz göçle mücadele alanının AB'ye tam üyelik aşamasında AB'nin en çok ilgilendiği konulardan biri olmaktadır (Somuncu, 2006, s. 141).

Yukarıda bahsedilen sebebe bağlı olarak GİB'de bu alanda bir birim oluşturulması kaçınılmaz hale gelmiştir. Düzensiz göçle ilgili çalışmaları yürüten Düzensiz Göçle Mücadele Daire Başkanlığı süreçte güvenlik kuvvetleri ve ilgili devlet kurumları arasında koordineyi sağlar. Söz konusu birim önünde belirtilen görevler zaman zaman farklı departmanlar tarafından yerine getirilmiştir.

2.2.1.3.5. Göç Politika ve Projeleri Dairesi Başkanlığı

Göç Politika ve Projeleri Daire Başkanlığı, göç konusuna yönelik strateji ve politikaların saptanmasına ilişkin araştırmalar yapmak ve saptanan strateji ve politikaların hayata geçirilmesini sağlamak için kurulmuştur (4 nolu CBK, 2018, Madde 161/2/ç).

Bu birim Göçmen Bürosu Sekreterliği görevlerini yürütür ve göç sektörü ile ilgili projeleri koordine eder. Ayrıca devlet kurumlarının göç alanında yürüttüğü projelerin planlanması ve programlanmasına yardımcı olarak araştırma önerilerini değerlendirir (4 nolu CBK, Madde 161).

2.2.1.3.6. Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı

10/12/2003 tarihli ve 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, 22/12/2005 tarihli ve 5436 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunun 15 inci maddesi ile bir dizi değişiklik yapmaktadır (4 Nolu CBK, 2018, Madde 164/2/ğ).

Bu birim ayrıca Ulusal kalkınma politika ve stratejileri, yıllık çalışma programları

ve hükümet çalışma programları kapsamında Başkanlığın kısa ve uzun süreli stratejik ve finansal hizmet geliştiricilere verilen görevlerin yerine getirilmesi, ulusal kalkınma politika ve stratejileri, yıllık ve hükümet programları, performans ve kalitenin geliştirilmesi, Başkanlık kontrolü altındaki alanlardaki kriterlerini belirlemek, Başkanlığın gelişim stratejik planını ve faaliyet programını koordine etmek ve sonuçları konsolide etmek gibi görevlere sahiptir (GİB, 2015).

2.2.1.3.7. Uyum ve İletişim Dairesi Başkanlığı

Uyum konusu 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na kazandırılan yeniliklerden biri olarak ortaya çıkmıştır. YUKK'nın "Entegrasyon" başlıklı 96 ncı maddesinde "Genel Müdürlük karşılıklı uyumun şartlarını oluşturur" hükmü yer almaktadır. Başvuruda bulunan yabancılar ya da uluslararası koruma statüsü verilen bireyler arasında Türkiye toplumu ile ekonomik ve mali politika imkânları çerçevesinde ve sosyal hayatın tüm imkanları ile Türkiye'de, yerleştikleri ülkede veya döndüklerinde kendi ülkelerinde kamu kurum ve kuruluşlarının, yerel yönetimlerin, STK'ların, üniversitelerin ve uluslararası kuruluşların öneri ve katkılarından yararlanarak uyum faaliyetleri programlayabilir (YUKK, 2013, Madde 96).

Uyum ve İletişim Dairesi Başkanlığı'nın görevleri;

- 1) Yabancı vatandaşların toplumla karşılıklı uyumu ile ilgili faaliyetleri yönetmek,
- 2) Bakanlığın görevleri hakkında halkı bilgilendirmek ve toplumsal farkındalığı geliştirmeye ilişkin araştırmalar yapmak,
- 3) Halkla ilişkiler ve basın eylemlerini programlamak ve yönetmek.

2.2.1.3.8. Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı

Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı görevleri;

- 1) Başkanlığın görev alanlarıyla ilgili alanlarda uluslararası kapsamda çalışan ülke ve kurumlarla iş birliği ve iletişimi sağlamak, gerek duyulan bağlantı ve koordineyi yürütmek, yeni işbirliği alanlarında faaliyet göstermek,
- 2) İlgili işlemleri yürütmek, Başkanlığın görevlilerini geçici olarak yurt dışına göndermek,

3) Başkanlığın faaliyet alanı ile ilgili farklı ülkelerin yabancı heyet ve görevlilerini ziyaret etmeyi planlamak, uluslararası kuruluşlar üzerinde çalışmak ve toplantı, konferans, seminer ve benzeri etkinliklerin koordine edilmesini sağlamak,

4) Başkanlığın yetkisine giren alanlarda yurt dışında devam eden faaliyetleri ve ilerlemeleri takip etmek,

5) Türkiye temsilciliklerinin diplomasisindeki göçmenlik görevlileri ile irtibatı sürdürmek,

6) Başkanın ayrıca verdiği görevleri yapmak, şeklinde belirlenmiştir (4 nolu CBK, Madde 161/2/g).

Bu birim uluslararası kuruluşlar ve Türkiye'nin göç alanında işbirliği yaptığı ülkelerle ilişkilerin yürütülmesinde kilit rol oynamaktadır. Ayrıca Türkiye'nin bağlı olduğu göç süreçlerinin uygulanmasından sorumludur.

2.2.1.3.9. Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığı

Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, Kamu maliyesinin yönetimi ve denetimine ilişkin yasal hükümler kapsamında satın alma ve kiralama işlemleri yapmak, sanitasyon, güvenlik, su, aydınlatma, ısıtma, onarım, ulaşım vb. kurumsal faaliyetlerin yürütülmesi, bu çerçevede faaliyetlerde bulunulması, sivil savunma ve seferberlik kuvvetleri ile sivil savunma hizmetlerinin planlanması ve uygulanması, acil ve afet hizmetleri, insan ticareti mağdurları için merkez ve sığınma evlerinin kurulması, işletilmesi veya yönetilmesi, Bilgi Edinme Kanunu kapsamındaki gereksinimlerin karşılanması işlevlerini yerine getirmek için kurulmuştur (4 Nolu CBK, 2018, Madde 161/2/ı).

2.2.1.3.10. Bilgi Teknolojileri Dairesi Başkanlığı

Bu başkanlığın temel amaçları; Genel Yönetim Kurulu'nun yetki alanlarıyla ilgili bilgi sistemlerini kurmak, işletmek veya kullanmak, kişisel verilerin YUKK çerçevesinde alma, koruma, saklama ve kullanma ile ilgili altyapı çalışmaları ve faaliyetlerin yürütülmesi, Genel Müdürlük birimleri arasındaki iletişimi yürütmek, elektronik belgeleri kaydetmek, depolamak, dağıtmak ve ihtiyaç duyulan iletişim bilgileri vb. ile ilgili yazılım sağlamaktır. Bilgi İşlem Daire Başkanlığı aşağıdaki amaçlarla kurulmuştur (4 Nolu CBK, 2018, Madde 161/2/f).

2.2.1.3.11. Hukuk Müşavirliği

Hukuk Müşavirliği'nin görevleri;

1) 02/11/2011 tarihli ve 659 sayılı Devlet Kamu İdareleri ve Özel Bütçeli İdarelerde Hukuk Hizmetlerinin Yürütülmesine İlişkin KHK hükümleri çerçevesinde hukuk departmanına verilmiş görevleri yürütmek,

2) İhtiyaç olması durumunda insan ticareti mağdurlarına yönelik açılan veya açılacak her türlü davalara ve çekişmesiz yargılara katılmak şeklinde belirlenmiştir (4 Nolu CBK, 2018, Madde 162/2/j).

Başkanlık birimleri ve düzenleyici kurumlarca gündeme getirilen konularla mali, hukuki ve cezai sonuçları olacak işlemler hakkında hukuki görüş hazırlama, kurum hedeflerine daha iyi ulaşmak için ihtiyaç duyulan hukuki tavsiyeleri sunmak, araştırmaların mevzuata ve planlara uygun olmasını sağlamak ve programlar ile yargısal kurum kararlarının programa uygun olarak çalışmasını sağlamak için izlemek ve bu kararların değerlendirilmesi ile ilgili analizleri sağlayarak ilgili kurumlara raporlar hazırlamak amaçları arasındadır (GİB, 2023).

2.2.1.3.12. Eğitim Dairesi Başkanlığı

Eğitim Dairesi Başkanlığı, Başkanlığın görev alanlarıyla ilgili eğitim faaliyetlerinin planlanması ve uygulamaya koyulması ile merkez ve taşra teşkilatı görevlileri ve Başkanlığın yurt dışı faaliyetleri için sürekli eğitimlerin yürütülmesinden sorumlu birimdir. Seminer, sempozyum, konferans ve bunlara benzer etkinliklerin düzenlenmesi de kuruluş kapsamındadır (4 Nolu CBK, 2018, Madde 162/i).

2.2.1.3.13. Personel Dairesi Başkanlığı

Personel Dairesi Başkanlığı görevleri;

1) Şube işgücü planları ve politikaları üzerinde çalışmak ve önerilerde bulunmak, insan kaynakları sistemlerini geliştirmek ve performans kriterleri oluşturmak,

2) Başkanlık çalışanlarının terfi, atama, nakil, emeklilik ve benzeri özlük işlerini yapmak şeklinde belirlenmiştir (4 Nolu CBK, 2018, Madde 162/h).

2.3. YABANCILARIN TÜRKİYE'DEKİ STATÜLERİ

Türkiye jeopolitik konumu ve sahip olduğu kaynaklar nedeniyle yabancılara ev sahipliği yapmaktadır. Yeni göç sistemi artan yabancı sayısı ile orantılı olarak birtakım farklılıkları beraberinde getirmektedir. Bu ayrımlar göçmenlerin yasal statüleri ile yapılmaktadır.

Türkiye'deki yasal statüye göre oturma izni olan yabancılar, çalışma izni olanlar, uluslararası koruma başvuru sahipleri, uluslararası koruma altındaki mülteciler, şartlı mülteciler, geçici koruyucular, vatansızlar, yasadışı göçmenler ve yabancı uyruklular bu statünün içerisinde yer almaktadır. Bu düzenlemelere ek olarak hukuki ve bilgilendirici düzenlemeler yapılması, yabancıların ülke içindeki entegrasyonunu daha kolay hale getirecektir.

2.3.1. İkamet İzni Sahibi Yabancılar

24.07.1950 tarihinde Türkiye'de Yabancıların İkamet ve Seyahat Kanunu yayınlanmış ve 2013 yılına kadar yabancılar için ikamet izinlerinin düzenlenmesi bu kanuna göre gerçekleştirilmiştir. Türkiye'ye yoğun göç akını karşısında önemini kaybetmeye başlayan bu yasa, Türkiye'de yeni bir yasa yapmanın yolunu göstermiştir.

2013 tarihinde kabul edilen 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kapsamındaki ikamet izni türleri;

- Kısa süreli ikamet izni,
- Aile ikamet izni,
- Öğrenci ikamet izni,
- Uzun dönem ikamet izni,
- İnsani ikamet izni,
- İnsan ticareti mağduru ikamet izni, şeklindedir (YUKK, 2013, Madde 30).

Vizeden muaf olan ülke vatandaşları, vizesiz sürenin bitiminden sonra ikamet izni veya vizenin geçerlilik süresi dolsa bile Dışişleri Bakanlığı ve ilgili ülkeler arasındaki doğrudan anlaşmalar süresince Türkiye'de yasal olarak kalabilirler. Bu izinler kısa süreli ikamet izinleri için en çok iki sene olmakla birlikte asgari süresi belirlenmemiştir. Bu tür

bir uzlaşmanın sağlanabilmesi için yabancının hukuka dayalı olarak kovuşturulmamış olması, kamu düzenine ve kamu güvenliğine tehdit teşkil edebilecek bir sabıka kaydına sahip olmaması ve inceleme için gerekli tüm belgelere sahip olması gerekir (YUKK, 2013).

14 Şubat 2004 tarihinde yayımlanan 25373 sayılı Yabancılar İkinci El Taşıt Satışı Hakkında Kanun'a göre yabancılar bir araca sahip olabilir. Ayrıca vatandaşlık kanununa göre ülke içerisinde 5 yıl çalışan ve 11 yıl Türkiye'de bulunan yabancıların geçerli oturma izni yoluyla vatandaşlık başvurusu yapma hakları da bulunmaktadır. Yönetildiği ülkelerin kanunlarına ve diğer birçok düzenlemeye uygun olarak faaliyet gösterdiği sürece, yabancılar yasal olarak ikamet ettikleri sürece tüm haklarını kullanabilirler.

Türkiye'de oturma iznine sahip yabancı sayısı ile ilgili olarak 2023 yılının istatistik verileri incelendiğinde 1.268.692 kişi olduğu görülmektedir. Bu kişilerin 656.353'ü İstanbul'da yaşamaktadır. Bu ili 145.025 kişi ile Antalya, 80.807 kişi ile Ankara ve sonrasında 54.360 kişi ile Bursa takip etmektedir.(GİB, 2023).

2.3.2. Çalışma İzni Sahibi Yabancılar

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu (2016, Madde 3) hükümlerine göre yabancılar çalışma izni verilmiştir. Çalışma izni bu süre içinde geçerlilik süresi ve serbest meslek olmasına bağlı bırakılmıştır. Bireye verilen çalışma izni oturma izni yerine de geçmekte ve dolayısıyla bireyin Türkiye'de kalması için ayrıca bir belge gerekmemektedir. Bu kanuna göre yabancılar ücretsiz ve bağımsız çalışma izni, süresiz izin veya mavi kart başvurusunda bulunabilirler. Yabancılar verilen bağımsız çalışma izni, Türkiye'de çalışma ve kamu hizmetlerinden yararlanma hakkı verir (UIK, 2016, Madde 3).

Yabancılar için bir sonraki kart ise yeşil karttır. Yeşil kart Uluslararası İşgücü Politikası Konseyi'nin, ülkenin uluslararası işgücü politikası, eğitim düzeyi, iş tecrübesi, Türkiye'deki faaliyetlere katkısı ile tutarlı olarak Bakanlık tarafından belirlenen süreç ve esaslara göre verilen bir karttır. Bilim, teknoloji veya ülke ekonomisine yapılan yatırımlar sonucunda bu kart verilebilmektedir (UIK, 2016, Madde 11). Çalışma izninin alınması ile (ÇSGB, 2021) istatistik verilerine göre ülkede geçici olarak çalışma hakkı elde eden

yabancı sayısı 2021 yılı itibariyle 168.103 kişi olarak kayıtlara geçmiştir.

Yukarıdaki veriler dışında Türkiye’de bulunan Afganların büyük bölümünün çalışma izni olmadan çalıştığı gözlemlenmektedir. Karma Göç Merkezi(Mixed Migration Center)’nin derlediği rapor anketinde Afganların büyük çoğunluğunun, hayvancılık alanında(çobanlık), inşaatlarda(inşaat sektöründe), birçok farklı fabrika sektöründe ve tekstil sektörlerinde gündelik iş bulduklarını belirtmektedir.

Bu raporda uluslararası koruma statüsünde bulunan Afganların tarım ve hayvancılık(küçükbaş) yetiştiriciliği gibi çalışma izninin gerek duyulmadığı sektörde çalışma imkânı bulabildiklerinin tespitini sağlamıştır. Aslında bu raporların dışında çoğuna birebir şahit olduğumuz Türkiye’ye gelen Afganların fırıncılık, lokantacılık ve küçük işletmelere sahip olduklarını görmekteyiz.

2.3.3. Mülteci Statüsü

1951 Cenevre Sözleşmesi’ne göre mülteciler, vatandaşı olduğu ülkede zulme ve işkenceye maruz kalma korkusu sebebiyle denizaşırı başka bir ülkeye göç eden kişiler olarak tanımlanmaktadır. Bu konudaki mevzuata göre, “Ülkesinde yaşanan sorunlar nedeniyle vatandaşlığının bulunduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından faydalanamayan veya ırkı, dini, milliyeti veya siyasi görüşü sebebiyle ülkesine dönmekten korkan ve bu sebeple de ülkesine geri dönemeyen veya geri dönmeyi reddeden bireyler de mülteci statüsünde yer almaktadır” (YUKK, 2013, Madde 61).

Bireyin mülteci statüsünün belirlenmesinde içerisinde bulunulan şartlar değerlendirilerek karar verilmektedir. Bu şartlar ise zulüm, ayrımcılık, yaşama hakkı, inanç özgürlüğü ve eğitim fırsatlarını kullanmaya ilişkin risklerin bulunmasıdır. Karar neticesinde bireyin yurt dışına çıkması veya yurt dışında kalması gibi hükümler verilir. Irk, din, milliyet ve belirli bir siyasi gruba ait olma nedenleri temel kriterlerdir.

Yukarıda bahsedildiği gibi zulmün gerçekleşmesi halinde, değerlendirme sonucunda yabancıya mülteci statüsü tanınacağı kesindir. Mülteci statüsü verilen yabancılar bağımsız veya bağımlı olarak çalışabilirler. Bu durum kimlik belgelerine kaydedilir. Yaşanılan il, meslek türü, bağımlı veya bağımsız çalışma durumları İçişleri Bakanlığı tarafından Çalışma ve Güvenlik Bakanlığına bildirilir. Ayrıca mültecilerin

ücretsiz eğitime ve sağlık tesislerine erişimi de vardır ve sağlık sigortası primleri genellikle devlet tarafından ödenir (UKBS ve UKSS Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmelik, 2016, s. 4).

2.3.3.1. Şartlı Mülteci Statüsü

Şartlı mülteci statüsü, Avrupa dışındaki ülkelerden gelen mülteciler değerlendirildikten sonra verilebilen bir statüdür (YUKK, 2013, Madde 62). Avrupa ülkelerinin dışında oluşan dini, ırkı, belirli bir sosyal grup veya siyasi görüşü nedeniyle bir yabancı kendini kimliğinin bulunduğu ülkenin dışında bulur ve ülkesinin muhafazasından yararlanamaz ise kendisine şartlı mülteci statüsü tanınır (YUKK, 2013, Madde 62).

Kriterler mülteci statüsüyle tamamen aynıdır ve yasa yalnızca menşei Avrupa olan ve olmayan ülkeleri birbirinden ayırır. Bu değerlendirmelerden sonra şartlı mülteci statüsüne sahip yabancıların çalışmak istemeleri halinde ise işe başlamadan önce çalışma izni almaları gerekmektedir (UKBS ve UKSS Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmelik, 2016, s. 5). Bu mülteciler ayrıca genel sağlık sigortası kapsamında tüm devlet kurumlarından, eğitim ve sağlık hizmetlerinden faydalanabilirler.

2.3.3.2. İkincil Koruma Statüsü

Eğer yabancı;

- Sığınmacı, mülteci veya şartlı mülteci olarak adlandırılmıyorsa,
- Ülkesine gönderildiğinde ölüm cezasına mahkûm kılınacaksa,
- İşkenceye veya onur kırıcı cezaya maruz kalacaksa,
- Uluslararası veya ulusal düzeyde ayrımcılık yapmayan silahlı saldırılar sonucunda,

Vatandaşı olduğu ülkeden yararlanamayan yabancılara veya vatansız kişilere, kendilerine karşı ciddi bir tehdit varsa ek koruma sağlanır (YUKK, 2013, Madde 63). İkincil koruma sağlanan yabancı bağımsız olarak çalışabilir ve bu durum kimlik belgelerinde belgelenir. Bireyin yaşadığı il, meslek türü, bağımlı veya serbest meslek sahibi olması durumu İçişleri Bakanlığı'nca Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na

bildirilir (UKBS ve UKSS Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmelik, 2016, s. 4).

2.3.3.3. Geçici Koruma Statü Sahibi Yabancılar

Geçici Koruma Statüsü kanun kapsamında verilir. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na göre ülkesini terk etmek zorunda kalan, geri dönemeyen, ülkesine ulaşamayan veya uluslararası sınırları geçemeyen kişiler içindir (Geçici Koruma Yönetmeliği [GKY], 2014, s. 1). Acil ve geçici koruma için ülkesinden kaçan kişiler, Türkiye'ye yasadışı yollardan girmesine rağmen para cezasına çarptırılmadan geçici koruma statüsüne sahip olurlar (GKY, 2014, s. 5).

Halen Yönetmelik hükümlerine uygun olarak Cumhurbaşkanlığı Kabinesi tarafından yürütülen bu uygulamalar, 703/2 sayılı Kararname'nin 71 inci maddesi uyarınca YUKK baz alınarak Bakanlar Kurulu tarafından değiştirilerek yetkileri Cumhurbaşkanlığı'na devredilmiştir. Türkiye'de Suriyeliler için işleyen bir geçici koruma sistemi bulunmaktadır. Bu statü son yıllarda Iraklılar için de tanınmış olmasına rağmen sadece Suriye vatandaşlarının geçici koruma statüsünün belirlenmesine yönelik aktif prosedürler bulunmaktadır. Bu işlemlerin geçici teminat kaydı sırasında yabancılar tarafından ibraz edilebilecek herhangi bir belge olmaması durumunda biyometrik veriler beyan esasına göre alınır ve aksi ispatlanmadıkça merkez verilerinde saklanır (GKY, 2014, s. 21). Geçici koruma statüsündeki yabancılara eğitim ve sağlık gibi temel hizmetler geçici koruma için mevcut konaklama merkezlerinde ücretsiz olarak sağlanır (GKY, 2014, s. 26-28).

2014'ten beri dünyada uluslararası koruma ihtiyacı içinde olan en fazla kişiye ev sahipliği yapan Türkiye'de geçici koruma altında 3,6 milyon Suriyeli, diğer milletlerden uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi 330.000'in üzerinde kişi bulunmaktadır. 2019'dan beri en fazla uluslararası koruma başvurusunda bulunan grubu Afganlar oluşturmaktadır. Türkiye'de yaşayan yabancılar en fazla geçici koruma statüsünü tercih etmektedirler. Geçici korumaya sahip yabancılardan 531.691'u İstanbul'da, 435.848'i Gaziantep'te, 323.936'ı Şanlıurfa'da, 239.821'i Adana'da, 235.598'i Mersin'de, 63'ü Artvin ve Iğdır'da 47'si Tunceli'de, 46'sı Hakkari'de, 45'i Bayburt'ta yer almaktadır (GİB, 2021).

2.3.3.4. Vatansız Statüsü Sahibi Yabancılar

Vatansız, hiçbir devlete vatandaşlık bağıyla bağlı bulunmayan ve yabancı sayılan kişiyi ifade etmektedir (YUKK, 2013, Madde 3).

Yabancılar verilen vatansız kimlik belgeleri kişiyi vatansız olarak tanımlamaktadır. Bu belge iki yılda bir yenilenir. Vatansız kişi belgesi, vatansız bir kişi herhangi bir ülkenin vatandaşlığına sahip olduğunda sona erer. Vatansız kişiler her türlü konut için başvurabilir, ancak kamu düzeni ve güvenliği açısından ciddi bir tehdit söz konusu olduğunda evlerinden tahliye edilebilir. 4817 sayılı Kanun hükümlerine göre vatansız kişiler ayrıca istedikleri takdirde çalışabilirler (YUKK, 2013, Madde 50-51).

2.3.3.5. Türk Soylu Yabancılar

Göç yönetim sisteminde başka ülkelerde yaşayan Türk kökenli yabancılar için farklı durumlar geliştirilmiştir. Bazı Türk gurbetçilere, 2527 Sayılı Türk Soylu Yabancıların Türkiye'de Meslek ve Sanatlarını Serbestçe Yapabilmelerine, Kamu, Özel Kurum, Kuruluş veya İşyerlerinde Çalıştırılabilmelerine İlişkin Kanun ile bu Kanunun Uygulamasına İlişkin Yönetmelik kapsamında ücretsiz göçmen statüsü verilirken bazı yabancılar 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Yasası kapsamında insani veya uzun süreli oturma izinleri verilmektedir. 6458 sayılı Kanun'un 46'ncı maddesinde insani nedenlerle ikamet izni başvurusu, Bakanlığın onayı alınmak ve en fazla birer yıllık sürelerle olmak kaydıyla, valiliklerce insani ikamet izni verilebilir ve bu izinler uzatılabilir. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na göre Batı Trakya, Bulgar soyluları, Türk soylu yabancılar ve Ahıska Türklerine uzun dönem ikamet izni yani süresiz ikamet izni verilmesi uygun görülmüştür.

Nüfus Genel Müdürlüğü tarafından vatandaşlık şartlarına göre değerlendirilen serbest göçmen statüsü verilen göçmenler arasından vatandaşlığa kabul edilenlerin başvuruları ile 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununa göre vatandaşlığa kabul edilen yabancıların başvuruları Nüfus Genel Müdürlüğü tarafından değerlendirilir. Türk davet mektubu ve göçmen vizesi olan yabancıların başvuruları diğer durumlara göre daha kolaydır. Vatandaşlığa tanınan haklar açısından değerlendirildiğinde bu statünün diğer durumlara kıyasla çok önemli avantajları bulunmaktadır. Yukarıda belirtilen yasal ikamet statüsü olmadan ülkede kalan veya herhangi bir suça karışan ve yasal statüye sahip olan

göçmenler yasadışı göçmen olarak kabul edilir.

2.3.3.6. Düzensiz Göçmenler

Düzensiz göçmen, menşe/kaynak, geçiş veya hedef ülkenin göç düzenlemeleri uyarınca gerekli izin veya belgelere sahip olmadan bir ülkeye giriş yapan veya o ülkede kalan, yerleşen göçmenler olarak tanımlanır. Örneğin bir ülkeye geçerli bir seyahat belgesi veya uygun vizesi olmadan giren kişi düzensiz göçmen olarak ifade edilir.(GİB,2015). Diğer taraftan bir ülkeye düzenli göçmen olarak kabul edilen kişi, vize süresinin ihlali sebebi ile veya oturma izni süresinin bitmiş olması veya yenilememesi durumunda düzenli göçmen statüsünden çıkarak düzensiz göçmen statüsüne düşebilir.

Uluslararası izinlere göre ülke içinde olağandışı bir durumda koruma başvurusunun reddi veya başvurusunun geri çekilmesi gibi düzenlemelere göre bu bireyler yasa dışı göçmen olarak kabul edilir. Bütün bunlar yabancıların sınır dışı edilme sebeplerini oluşturur (YUKK, 2013, Madde 52).

Anayasa'nın 16 ncı maddesine göre yabancı şahısların temel hak ve özgürlükleri uluslararası hukuka göre kanunla kısıtlanabilir. Kişinin özgürlüğünden yoksun bırakılmasının yasal dayanağı Anayasa'dır. Kanunun üçüncü paragrafının son cümlesinden anlaşılabileceği gibi; Ülke topraklarına yasadışı yollardan giren veya sınır dışı etmeye veya oraya geri gönderilmeye karar verilen bir şahsın tutuklanması durumu dışında hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz. Anayasa'nın 19 uncu maddesine göre, yabancıların tutuklanmasının ve idari gözetim altına alınmasının kanunla öngörülen şartlar altında gerçekleştirilebileceğini ve bunun uluslararası sözleşmelere aykırı olmaması gerektiğini belirtmektedir (Ekşi, 2014).

En fazla düzensiz göçmene sahip iller; İstanbul, Edirne, Kırklareli, Erzurum, Artvin, Şırnak, Hakkâri, Van, Ağrı, Muş, Bitlis, Iğdır, Erzincan, Sivas, Hatay, Gaziantep, Antalya, Çanakkale ve Amasya olarak sıralanmaktadır (GİB, 2022). Uyruklara göre yapılan sıralamada en fazla düzensiz göçmenin tutuklandığı ülkeler sırasıyla; Suriye, Afganistan, Pakistan, Sırasıyla Irak, Özbekistan, Gürcistan, Bangladeş, İran, Azerbaycan ve Kongo'dur (GİB, 2022).

2.4. TÜRKİYE’NİN GÖÇ YÖNETİMİ VE UYUM POLİTİKASI

Türkiye'nin göçmenlik politikasından yola çıkarak asimilasyon bir kenara bırakılmakta, göçmenlerin kendi dillerini konuşması teşvik edilmekte ve topluma entegrasyonları hedeflenmektedir. “Entegrasyon” kelimesine bakıldığında göçmenlerin göç ettikleri topluma uyum sağlamaları olarak ifade edilmektedir. Türkiye'nin uyguladığı karşılıklı uyum politikasında da entegrasyon kavramı kendine yer bulmaktadır. Bu göçmenlik politikasına uygun olarak; uyum, asimilasyon veya entegrasyon kavramları kendilerine yer bulmaktadır. Uyum, göç eden bireylerin geldikleri toplumun sosyal şartlarına adapte edilmesini kapsamaktadır (GİB, 2015).

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu uyarınca, ülke tarafından kabul edilen politika, uyum başlığına dâhil edilmiş ve yapılabilecekler sıralanmıştır. Buna göre genel politika, Türkiye’de başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü verilen şahıslar ile yurttaşlar arasındaki karşılıklı ilişki Türkiye’nin ekonomik ve mali imkânlarına uygun olarak tasarlanmalıdır. Uyum faaliyetlerini planlarken ülkenin kültürü, tarihi, dili, siyasi yapısı ve hukuk sistemi yabancılara anlatılmalıdır. Hak ve yükümlülüklerin tek bir platformda anlatıldığı kurslara katılabilirler. Özel ve kamu mal ve hizmetlerinin kullanım, iş ve eğitim faaliyetlerine erişim, kültürel ve sosyal etkileşim, temel sağlık hizmetlerinin alınması, uzaktan eğitim ve benzer bilgilendirme faaliyetleri gibi kurslar da genel kamu kuruluşları ile koordine içinde verilmelidir (YUKK, 2013, Madde 96).

Bu kapsamda karşılıklı uyumu kolaylaştıran etkinlikler; uyumluluk, yabancıların toplumsal hayata uyumunu kolaylaştıran etkinlikler, karşılık, hak ve yükümlülükler, dil vb. olarak değerlendirilebilir. Temel olarak yabancıların kendi kültürlerinden vazgeçmeden topluma uyumlu hale getirilmeleri gerekmektedir.

2.4.1. Türkiye’nin Uyguladığı Uyum Projeleri

Türk yasalarına göre yabancıların hayatın her alanına katılmaları gerekmektedir. Eğitim, sağlık, sosyal ve diğer birçok alanda uyumlaştırma, uyum sağlamanın yanı sıra göçmenlerin ve toplumun refahını artırmada önemli bir rol oynamaktadır. Kanunlara uyan göçmenler halkla uyum içinde yaşayacak ve bunun sonucunda herhangi bir tehdide maruz kalmadan huzur ve barış içinde hayatlarına devam edebileceklerdir. Bu sebeple Türkiye

aşırı göç akınları sonrasında bir dizi politika üretmeye başlamış ve bunları gün geçtikçe artırmaya yönelik çalışmalara devam etmektedir.

2014-2018 döneminde hazırlanan 10. Kalkınma Planı incelendiğinde, göç alanında güvenilir bir veri sistemi oluşturmak, yurt dışında yaşayan vatandaşların ekonomik ve sosyal statülerini güçlendirmek ve Türkiye ile ilişkilerini geliştirmek, mevzuat boşluklarını doldurmak, uluslararası göç ve koruma ile ilgili yasal ve kurumsal düzenlemeleri gerçekleştirmek ve göçmenlerin sağlık, eğitim, barınma problemlerinin çözülmesi hedeflenmiştir.

2.4.2. Türkiye'nin Yeni Göç Sisteminin Tanıtımı

Uygun bir göçmenlik yönetim sistemiyle mevcut göçmen problemleri ortadan kaldırılabılır. Çünkü sağlıklı bir göçmenlik yönetimi ancak doğru politikaların izlenmesiyle oluşturulabilir. Bu konuda atılabilecek temel adım siyasi olarak yapılmalıdır. Göçmenler neden kontrolsüz bir şekilde ülkeye giriş yapıyor? sorularının cevapları ülkenin yönetim kadroları tarafından verilmeli ve buna göre adımlar atılmalıdır. Kamuoyunun bu konudaki beklentilerinin yönetilmesi ve yeni göç sisteminin ve uyum politikasının uygulanması bu bakımdan önemlidir.

Bu anlamda elçilikler ve diğer kuruluşlarla göçün yönetimine ilişkin konferanslar yapılmıştır. Bu süreçte Göç Postası ve Göç Dergisi yayımlanmıştır. Havayolu ile çok sayıda göçmeni Türkiye'ye getiren Türk Hava Yolları, göçmenlik sistemi ve vize süreci ile ilgili bilgileri Skylife dergisinin farklı sayılarında yayınlamıştır. Hedef kitleye ve politikalara uyumlu yazılar, raporlar ve gerekli bilgilendirmeler yayınlanmıştır.

2.4.2.1. Yasal Kalış Hakkında Hukuki Bilgilendirme

Uyumu kolay hale getirmenin en basit yolu yasal kalışı düzenlemektir. Bulundukları ülkede yasadışı şekilde yaşayan ve resmî belgeleri olmayan yabancı şahısların o topluma entegre olması, temel hizmetleri kullanması, kamu kuruluşlarıyla ilişki kurması ve ekonomiye katılması oldukça güç olacaktır. Düzensiz göçmenler Türkiye'de barınma, sağlık, eğitim olmak üzere pek çok alanda ciddi sorunlar yaşamaktadırlar. Nitekim bu bireyler illegal çalışmayı tercih etmektedirler. Bunların yanı sıra barınma, faturalar ve diğer servisleri legal şekilde kullanırken de güçlük

yaşamaktadırlar. Bu bireyler hasta olup hastaneleri kullanmak istediklerinde aktif bir kimlik numaralarının bulunmaması sebebiyle gerekli hizmeti alamamaktadırlar. Yabancıların yakalanma, çocuk kaydı yaptırma, eğitim veren okullara kaydolma gibi temel haklarını kullanamama ve çoğu zaman tutuklanma korkusuyla yaşaması beklenmemelidir. Aksine düzensiz göçmenlerin bu tarz koşullar sonucunda herhangi bir suça ve yasadışı ticarete katılmaları doğal bir süreç olacaktır. Dolayısıyla bu konudaki adımlar, bu hususlar dikkate alınarak atılmalıdır.

Türkiye'nin tüm kayıtlı göçmenlerin güvenliğini sağlamak ve yabancılarla ilgili düzenlemelere uyumu sağlamak için düzensiz göçmen sayısını azaltması ve yasa hakkında yasal bilgi sağlaması gerekmektedir. 18.05.2015 tarihinde Göç Emniyeti Genel Müdürlüğü İl Teşkilatları Müdürlüğü'nün tüm proje ve faaliyetlerine il düzeyinde düzenleme getirilmiştir. Ayrıca yabancıların 7 gün 24 saat bilgi alabilmeleri için bilgilendirme toplantıları kurularak sistem yeni kanuna uygun olarak Alo 157 YİMER hattında çalışmaya başlamıştır. Ekim 2022 tarihi itibarıyla 14.784.645 toplam müracaat kaydedilmiştir. Sadece 2022 yılı istatistiklerine bakıldığında ise 3.709.332 müracaat kaydedilmiştir (Yabancılar İletişim Merkezi [YİMER], 2022). Bu hattan yabancıların yasal kalışlarını güvence altına almak için bilgi talep ettikleri ve her geçen gün ikametlerini çoğalttıkları görülmektedir. Yasal bir kalma hakkı tesis edildikten sonra yapılan en önemli işlemlerden biri olan eğitim konusuna da dikkat etmek gerekmektedir.

2.4.2.2. Eğitim İmkânlarına Ulaşım

Eğitimdeki en ciddi sorun göçmenlerin eğitime ilişkin yeterli seviyede bilgilendirilmemeleridir. Bu anlamda özellikle göçmen çocukların eğitim sürecini teşvik etmek ve bilgilendirmek amacıyla kurulan Hayat Boyu Öğrenme Müdürlüğü ile Milli Eğitim Bakanlığınca ortak çalışmalar yürütülmüş ve uyumda en büyük paya sahip olan Türkçe derslerine başlanmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2020).

GİB de dâhil olmak üzere göçmen çocukların eğitime uyumunun sağlanması için Milli Eğitim Bakanlığı ve BMMYK işbirliğiyle programlar düzenlenmiştir. Bu arka plandan yola çıkarak göçmen çocukların Türkçe dil kurslarına yönlendirmek amaçlanmıştır. Türkiye'ye geldiğinde eğitim seviyesi yaş grubundan farklı olan çocuklara yönelik uygulamalar da hazırlanmıştır. Yaş ve görünüm açısından farklı ortamlara uyum sağlamak ve başkaları tarafından kabul edilmek zordur. Bu aşamanın çocuk

göçmenlerdeki negatif psikolojik etkilerini minimuma indirmek adına çalışmalar sürmekte ve önerilen çözümlerden biri olan kurslar aktif biçimde kullanılmaktadır (MEB, 2020).

2.4.2.3. Sağlık imkânlarına Ulaşım

Temel ihtiyaç ve haklardan biri de hastalık ve acil durumlarda hastaneleri kullanmaktır. Bir hak olarak görülse de sağlık ve diğer kamu tesislerine erişim uyum açısından değerlendirilebilecek bir konudur. Çünkü her alanda birçok zorlukla karşılaşan ve faaliyetlerini kolaylıkla yürütemeyen yabancılara bulundukları ortama uyum sağlamaları beklenemez. Her alanda toplumda çeşitlilik olduğu fikrinden hareket eden göçmenler için bu durum oldukça zor görünmektedir. Özellikle sağlık gibi önemli ve hayati bir alanda ortaya çıkan engeller göçmenleri yabancılaşma duygusuna itmekte ve toplumla ilişkilerini zayıflatabilmektedir. Göçmenler Türkiye'de bulunan sağlık sistemine yabancı kimlik belgesi yardımıyla erişebilmektedir.

Göç İdaresi Başkanlığı ikamet izni başvurusuna özel sağlık sigortasını dâhil etmekle yükümlüdür (GİB, 2015). Oturma izni bir tür uluslararası koruma olmakla birlikte sağlık sigortası primleri genellikle devletler ve hastaneler tarafından karşılanmaktadır (YUKK, 2013, Madde 89). Bu ikamet izni uluslararası koruma altındaki yabancılar gibi geçici koruma olarak kabul edilirse, geçici koruma altındaki yabancılar da genel sağlık sigortası primi ödeyerek sağlık hizmetlerinden yararlanabilirler (GKY, 2014, s. 27).

Yabancı uyruklunun ülkedeki hak ve yükümlülükleri konusunda bilgilendirilmesi ve bildiği doğrultuda uygun aksiyonları alması uyumun önemli bir parçasıdır. İl valilikleri ve göçmenlik makamından bağımsız olarak yabancıların hak ve yükümlülükleri sayesinde bu alanda danışmanlık hizmetleri bulunmaktadır. Ancak hak ve yükümlülüklerini iletmek için farklı mekanizmaların olmaması bir eksiklik olarak görülebilir. STK'lar veya merkezi olarak yönetilen şehirler gibi toplumla ilgili çeşitli kurum ve kuruluşlara bildirimde bulunarak bu sorunu çözmek makul bir çözüm olacaktır.

2.4.2.4. Belediye, Sivil Toplum Örgütleri ve Uluslararası Kurumlarla İşbirliği

Göç İdaresi Başkanlığı resmi internet sitesinin “Haberler” kısmında göçmen

yönetimini ve yeni göçmenlik sistemini kamuoyuna ve göçmenlere anlatmak için farklı illerde çeşitli toplantı ve seminerler düzenlenmiştir. Entegrasyon ve göç politikası geliştirme sisteminin geliştirilmesini sağlamak için Türkiye Kentler Birliği ve IOM farklı şehirlerde toplantılar gerçekleştirmiştir. Görüşmeler uyum politikasının geliştirilmesi ve uygulanmasında şehirlerin rolüne odaklanmıştır (GİB, 2015).

Birleşmiş Milletler, Dünya Göç Örgütü, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı vb. göçmenlik faaliyetlerini izlemek ve düzenlemek için toplantılar yapılmıştır. BMMYK'daki statü belirleme süreci sırasında diyalog ilişkileri ofislerinin temsilcileri genellikle diyalog ve iş birliğine dayalı eylemler üstünde durmuşlardır (GİB, 2015). Yukarıdaki uluslararası kuruluşların yanısıra göçmenler, sığınmacılar ve mülteciler için gerek sosyal, gerek ekonomi, gerek ise gelen göçmenlerin, sığınmacıların ve mültecilerin Türkiye'deki entegrasyon faaliyetleri açısından fayda sağlayan kamu kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşları da mevcut konjonktürde önemli bir konuma sahiptir. Bu kamu kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşlarından başlıca olanları şu şekilde sıralanabilir:

1. Mülteci Destek Derneği (MUDEM)
2. Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (Mülteciler Derneği)
3. Mültecilerle Dayanışma Derneği (Mülteci-Der)
4. Türk Kızılay'ı ve Mülteci Hizmetleri
5. Yurttaşlık Derneği
6. Mülteci Entegrasyon ve Destek Derneği(Hiraeth)
7. Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği(SGDD)
8. Mülteci Hakları Merkezi
9. Her Yerde Sanat Derneği
10. İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi Derneği(İGAM)
11. Mülteciler ve Sığınmacılarla Yardımlaşma, Dayanışma ve Destekleme Derneği(MSYD)
12. İnsanı Müdafaa ve Kardeşlik Derneği (İMKANDER)

2.4.3. Uyumun Temeli Olan Türkçe Dil Seviyesini Etkileyen Faktörler

Türkiye'de yaşayan göçmenler ve devlet kurumları, Türkçe dil yeterliliğinde meydana gelen olumlu değişikliklerin ana odak noktasıdır. Türkiye'de yapılan çalışmalarda göçmenlerin Türkçe'yi konuşması gerektiği öne sürülmüştür. Türkiye'de ikamet yeri, statü, ehliyet uygunluk, Türkiye'de kalış süresi ve Türk dili düzeyinde medeni durum bireyin dil seviyesini etkilemektedir. Öncelikle statü ayrımının Türkçe dil yeterliliği üzerindeki etkisi değerlendirilmektedir. Bunlardan ağırlıklı olarak oturma izni ile kalan yabancılar değerlendirilmektedir.

Yukarıda belirtildiği gibi Türkiye'ye giriş yaptıktan sonra vize süresinden veya vizesiz dönemden daha fazla kalmak isteyen yabancılar oturma izni başvurusunda bulunabilirler. Bu bağlamda kalış amacına göre kısa süreli kalış, aile kalışı, öğrenci kalışı ve insani kalış gibi ikamet izin türlerinden bahsedilmelidir. Çeşitli nedenlerle ikamet izni statüsünün tek bir statü olarak belirtilmesi uyum süreci çerçevesinde geçerli verilere erişimi engelleyecektir (Bölükbaş ve Keskin, 2010, s. 225).

2.4.3.1. Statü Ayrımının Türkçe Dil Seviyesine Etkisi

Statü ayrımcılığından bahsetmişken bir tür oturma izni alan yabancılardan bahsedecek olursak, oturma izni olan yabancılar da dâhil olmak üzere yabancılar için Türkçe dil yeterliliğinin hemen hemen benzer özelliklere sahip olabileceği ifade edilebilir. Bu kapsamda en akıcı yabancı dillerin ikamet izinleri, kısa süreli ikamet izinleri, aile ikamet izinleri, insani ikamet izinleri ve öğrenci ikamet izinleri şeklinde sıralanmaktadır. Çünkü Türkiye'de kısa süreli kalmak isteyen yabancılar turizmi keşfetmek için bu tip konaklamalarda yaşayabilirler. Tedavi için bu ülkeye gelebilir, orada kısa bir süre kalabilir, Türkiye'de kalmak isteyebilir, gayrimenkul satın alma kapsamında kalmak isteyebilir, iş ilişkileri veya başarıları nedeniyle ikamet izni başvurusunda bulunmak isteyebilir ve de iş kurmak isteyebilirler.

Yabancıların adli veya idari bir makamın kararıyla kısa süre Türkiye'de kalmalarını istemeleri neticesinde Türkçe dil kursuna giden, Türkçe öğrenim gören ve staj yapan kişilere kısa dönem ikamet izni verilerek bu durum çözülmektedir (YUKK, 2013, Madde 31).

Nedeni ne olursa olsun yapılan göç akınları, ülkemizin düzensiz göçle mücadelesi

için farklı stratejiler geliştirmesini, hukuksal alanda düzenleyici reformlar yapılmasını ve uluslararası iş birliğinin geliştirilmesini sağlamıştır. Ülkede, düzensiz göçü engellemek, yasa dışı yollardan yapılan göçte mücadele ve etkinliği artırmak amacıyla 15.07.2018 tarihinde yayımlanan 4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile İçişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Başkanlığı bünyesinde “Düzensiz Göçle Mücadele Dairesi” kurulmuştur. Göç İdaresi Başkanlığı (GİB) tarafından 6458 sayılı Kanun’un 61-63’üncü maddelerine istinaden, Türkiye’den uluslararası koruma talep eden yabancıların, söz konusu taleplerinin olumlu değerlendirilmesiyle onlara “mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü” verilmektedir. Ancak iç karışıklığın yoğun olarak yaşandığı Suriye’den, ülkemize koruma amaçlı gelen Suriyeli yabancılar, geçici koruma kapsamına alınmıştır.

3. BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN GÖÇ SORUNU

Bu bölümde tarihsel süreç içerisinde Türkiye’ye gerçekleşen göç hareketlerini Erken Cumhuriyet dönemi, 1930-1950 dönemi, 1950-1980 dönemi, 1980-2000 dönemi ve 2010 sonrası şeklinde dönemlere ayrılmıştır. Bu dönemlerde gerçekleşen göçler sonrasında meydana gelen sorunlar ile bu sorunlara yönelik hayata geçirilen politikalar ve kurumsal yapılanmada görülen değişimlerden bahsedilecektir.

3.1. ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE GÖÇ HAREKETLERİ VE GÖÇ POLİTİKALARI

3.1.1. Cumhuriyete Devrolan Bâkiye ve Nüfus Mübadelesi

Balkan Savaşları sonlanmasının ardından sınır değişiklikleri yaşanmaya başlamıştır. Bu değişiklikler devamında yeni azınlıklar da ortaya çıkardığından kurulan yeni ulus devletler, etnik homojenliği elde edebilmek amacıyla kendi azınlıklarından arınıp soydaşlarıyla nüfuslarını pekiştirmek gayesinde olmuşlardır. Bu ortamda mübadele anlaşmaları Balkan bölgelerinde ortak bir sorunun çözümü olarak gündemde yer almıştır. Bu konuda yapılan ilk uluslararası anlaşma, 1913 yılında Bulgaristan ile Yunanistan devletleri arasında imzalanmıştır (Dündar, 2001, s. 66). Mübadele fikri ise ilk kez 1878’de Osmanlı-Rus barış görüşmelerinde yer alan Saffet Paşa tarafından gündeme taşınmıştır. Yapılan bu görüşmelere göre Balkan sıradağlarının kuzey bölgesinde kalan Türklerin güneye, Bulgarların ise kuzeye gönderilmesi ve ayrıca bu halklara ait olan mal ve mülklerinin de karşılıklı olarak tasfiye edilmesi önerilmiştir. Ancak bu öneri Rus delegeleri tarafından kabul görmemiştir. Balkan Savaşı ardından ise Bulgaristan ile Osmanlı Devleti arasında imzalanmış olan 1913 tarihli mübadele anlaşması doğrultusunda 48.570 Müslüman ve 47.674 Bulgar vatandaşı karşılıklı olarak yer değişikliği yapmıştır. Yine bu dönemde etkili olan milliyetçi hareketlerin Rumlar ve Batı Trakya Türklerine karşı artan baskıları, yaşananları tek yönlü bir problem olmaktan çıkarmıştır (Dündar, 2001, s. 69-70).

Osmanlı İmparatorluğu’nun ulus-üstü bakış açısı değiştiği bu dönemde Türk

milliyetçiliği giderek güç kazanmaya başlamış ve Balkan Savaşları bitmesinin ardından Osmanlı Devletini etkileyen bir politika haline bürünmüştür. Bu gelişmeler doğrultusunda Birinci Dünya Savaşı sonrası Sevr Antlaşması'nı kabul etmemiş olan Türkiye, Misak-ı Milli sınırları beraberinde Kurtuluş Savaşı vermek mecburiyetinde kalmıştır. Çeşitli cephelerde verilmiş olan savaşlarda galip gelmiş, çok uluslu bir imparatorluk konumundan ulusal bir devlete geçiş sürecini başarıyla gerçekleştirmiştir. Savaşın sona ermesi ve Yunan ordusunun yaşadığı kaybın arkasından 1922 yılının sonuna kadar Türkiye'den ayrılarak Yunanistan'a göç eden Rum vatandaşların sayıları 1 milyonu geçmiştir. Aynı oranla olmasa da Ermeni ve Musevilerden de oldukça fazla sayıda insan göç etmiştir. Yaşanan göçler ciddi nüfus boşalmalarına yol açarken göç edenlerin arkasında bıraktığı mallar da yaşanacak yeni toplumsal hareketlenmelerin gerekçesini oluşturmuştur (Arı, 2000, s. 7-8).

Balkan Savaşlarıyla başlamış olan, Birinci Dünya Savaşıyla devam eden ve Kurtuluş Savaşı ile sona eren dönemde (1912-1922) Anadolu'nun nüfusu 17,5 milyondan 12 milyona kadar çekilmiştir. %20'si yaşanan hayat kayıplarından %10'u da zaruri yer değişiklikleri ve göçlerden kaynaklanan bu değişikliklerden nüfus miktarında toplam %30'a varan bir azalış ortaya çıkmıştır.

3.1.2. Cumhuriyetin Göç Yaklaşımı: Kriz Yönetimi ve İdari Yapının Tesisi

Kurtuluş Savaşının yaşandığı yıllarda, işgal edilmiş olan yörelerden iç bölgelere kaçan nüfusun iskânı ile Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaîye Vekâletine bağlı olan Muhacirin Müdüriyeti ilgilenmiştir. Kurtuluş Savaşının sonlanmasıyla göç ve göçmenlerle ilgili yaşanan sorunların çözülmesinde bir üst koordinasyon kurumunun eksikliği büyük ölçüde vakit kaybına sebep olmuştur. Yaşanan bu problemlerin çözümü için yetkileri artırılmış yeni bir teşkilat ihtiyacı doğmuştur. Kendisi de bir muhacir olan Kütahya Milletvekili Tunalı Hilmi Bey, hükümetin “mübadele” ve “imar” şubelerinin de bulunduğu bir genel müdürlük teklifine karşı meselenin boyutlarına dikkat çekerek bir bakanlık kurulmasının da önem arz ettiğini belirtmiştir. Tartışmaların mecliste yarattığı etkiyle göç sorunları için bir bakanlık kurulması düşüncesi ağırlık kazanmıştır. 13 Ekim 1923'te kabul edilen 352 sayılı Kanun ile Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti (MİİV) kurulmuştur. Vekâlet bütçesinin yeterli olmayışı, işlerin sürdürülebilmesi için oluşturulmuş bir mevzuatın bulunmaması, uzman personel ve bürokratik kadronun

yetersiz kalması ise başlangıçta yaşanan temel sorunlar arasında yer almıştır (Arı, 2000, s. 23-31).

MİİV'in merkezi teşkilat yapısı ise 1 Kasım 1923'te kabul edilen 366 sayılı Kanun ile belirlenmiştir (İnan, 2014, s. 86). Bununla beraber oluşturulan bütçenin büyük bir bölümü mübadele göçmenleriyle ilgili işler için ayrılmıştır. Mübadele göçmenlerine öncelik verilmiş ülkedeki diğer göçmenlerin sorunları ise mübadillerin iskânları tamamlanana kadar ileri tarihe ertelenmiştir (Arı, 2000, s. 31-32).

Bu doğrultuda oldukça geniş kapsamda önemli sorunları çözmeyi hedefleyen çok sayıda düzenleme yapılmıştır. Birçok konularda belirleyici hükümler getirilip diğer vekâletlerde daha önce görülmemiş yetki ve imkanlar MİİV'e verilmiştir. Buna rağmen uygulama sırasında büyük zorluklarla karşılaşmıştır. Meydana gelen gelişmelerle beraber Osmanlı'dan devralınmış iskân kurumunun güncel koşullar etrafında tekrar yapılandırılıp merkezileştirildiği ve Osmanlı'dan gelen geleneğin devam ettirildiği söylenebilir (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014, s. 103).

3.1.3 Mübadele Göçmenlerinin İskânı ve Ortaya Çıkan Sorunlar

Mübadeleye dahil olan muhacirler, Lozan Sözleşmesi'nden önce gelenler (18 Ekim 1912 sonrası) ile sözleşmenin ardından gelenler olarak iki gruba ayrılıyorlardı. İlk kısma dâhil olan gruba muhacirler, muhtaç olmak koşulu ile ikinci kısım ise genel olarak adi iskâna tabi tutuluyorlardı. Bunlar içerisinde tasarruf vesikaları bulunanlara tefviz (bilinen değeri karşılığında) ve kira yolu ile mal verilecekti. Mübadillerin iskân işlemi öncelikle Rumlardan geriye kalan malların olduğu bölgelerde, aksi durumda ise Ermeni mallarının olduğu bölgelerde yapılacaktı. Adiyen iskân edilen her aileye, sosyal durumlarına, nüfus ve becerilerine göre bir ev ile ortalama 75 dönüm hububat arazisi veya 10 dönüm tütün tarlası ya da 8 dönüm bağ veya 120 zeytin ağacı veya bir dükkân verilecekti. Çift hayvanı bulunmayan her haneye bir veya iki baş hayvan, ihtiyaç halinde ve arazi miktarına göre zirai alet edevat ve tohumluk dağıtılacaktı (İskân Tarihçesi, 1932, s. 129).

Hükümet mübadele sürecine yeterli hazırlığı sahip olmadan yakalanmıştı. Uzun incelemelere ve rakamlara dayanması gereken iskân yerleri, mevcut şartlardaki gereklilik ve ivedilikten dolayı hızlıca belirlenmişti. Geldikleri bölgelerde uğraştıkları mesleklere

göre, tütüncü, çiftçi, bağcı, zeytinci olarak kabaca gruplandırılan göçmenlerin iskân bölgeleri buna göre belirlense de uygulama sonucunda dağılım oldukça farklı oldu (Arı, 2000, s. 52-53). Türkiye'ye gelmiş olan mübadillerin yaklaşık olarak yüzde 80-90 kadarı tarımla, özellikle de tütünle uğraşıyorlardı. Ancak Rumların bıraktıkları araziler büyüklük, ürün çeşitliliği ve mübadillerin uğraşları açısından iskân etmeye uygun değillerdi. Alınan yanlış kararların da etkisiyle birlikte geldikleri bölgelerde tütün veya buğday üreticisi olan köylülere zeytinlikler ve üzüm bağları verilmişti. Uygulanan bu yanlış kararlar sonucunda yetişmesi uzun yıllar alan zeytin ağaçlarını ve bağları söküp ısınma ihtiyacını gidermek için kullanan köylüler, aynı topraklarda buğday yetiştirmeye çalışmışlardı. Meydana gelen bu koşullardan dolayı üretici haline geçme sürecinde büyük zorluklar yaşandı (Aktar, 2001, s. 46).

3.1.4. Mübadele Sonrası (1925-1930) Göç ve İskân Politikalarında Değişim

Mübadele'nin uygulanması, ortaya çıkan problemler ve bu sorunlara üretilen çözümlerin hem halk ve basın hem de meclis üyeleri tarafından dikkatle gözetim altına alınmıştır. Daha çok mübadil göçmenlerle alakalı işleri yürütmek amacıyla kurulan MİİV'in beklenen çalışmaları yapamaması mecliste şiddetli tartışmalara sebep olmuş ve meclise konuyla ilgili bir gensoru önergesinde bulunulmuştur. Özellikle Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasına yakın isimlerce, gerekli hazırlıkların yapılmadığı; iskân sırasında iklim ve mesleğin dikkat ardı edilmesi zarara sebep olduğu; terk edilen hanelerin işgali nedeniyle mübadillerin açıkta kaldığı; yasal düzenlemelerin sorunları çözmekten uzak olduğu; bütçenin yetersiz olduğu; memurların uzman olmadığı; imar işlerinin yürütülemediği; kayırmanın yaygınlaştığı; mübadillerin üretici olmalarına olanak sunacak desteğin mübadillere sağlanmaması; görevlendirilmiş vekillerin kısa süre içerisinde görevden ayrıldıkları; işlerin daha çok mülki idare amirleri ve inzibatiye tarafından yerine getirildiği; gereksiz kadroların gereksiz harcamalara yol açtığı ve mübadele'nin bitmesiyle Vekâlete gerek kalınmadığı yönünde eleştiriler gündeme getirilmiştir (Gök, 2005, s. 48). Yapılan bu eleştiriler teşkilat yapılanmasında da önemli bir değişikliğe neden olmuştur. 7 Ocak 1925'te yürürlüğe girmiş olan 529 sayılı Kanun ile MİİV'in görevinin sonlandırılması ve görevin Dâhiliye Vekâletine bağlı İskân Umum Müdürlüğü tarafından yürütülmesi kararlaştırılmıştır. Dâhiliye Vekâletini ön plana çıkaran bu değişim göç ve iskân politikasında da yeni bir dönemin kapılarını aralamıştır

(İnan, 2014, s. 88).

31 Mayıs 1926 yılına gelindiğinde ise merkezinde mübadil göçmenler 1923 tarihli Kanun'dan farklılaşmış ilk düzenleme: 885 sayılı İskân Kanunu (1926) kabul edilmiştir. Kanun tasarısındaki gerekçeye göre, “Bu önergeyle görülen eksikler giderilerek, Cumhuriyet Hükümeti'nce kalıcı bir iskân politikasının uygulanması amaçlanmıştır. Önergenin amacı, gelecekte işe yarayacak kişileri iskân ederek, ülkedeki nüfus boşluğunu doldurmaktır.” (Babuş, 2006, s. 152). Bu sebeple Kanun'da iskân edilmesi planlanan kişilere yapılacak olan yardımlar ve tanınacak muafiyetlere yer verilmiş, göç ve iskân ile ilgili işlerin İcra Vekilleri Heyeti kararları çerçevesinde Dâhiliye Vekâletinin sorumluluğunda yürütüleceği belirtilmiştir. Ülkeye kabul edilmeyecekler ise Türk harsından olmayanlar ile bulaşıcı hastalık sahibi kişiler, cinayet suçu ile mahkûm olanlar, anarşistler, casuslar, çingeneler ve sınır dışı edilmiş kişiler olarak belirlenmiştir (İskân Kanunu, 1926). Dolayısıyla Türk kültürüne aidiyet, Türkiye'ye göç edebilmenin en temel şartı kabul edilmiştir.

Bu çerçevede nüfusu sayısını yükseltme kaygısının hissedildiği ve Türk kültüründen olmayanlar için göç hareketinin neredeyse tamamen yasaklanmış olduğu inşa döneminde, ülkede doğmuş ve yaşayan Türk kültüründen olmayan çocuklara vatandaşlık hakkı verilirken, diğer yabancıların vatandaşlığa kabul edilmeleri büyük oranda Bakanlar Kurulu iznine tabi tutulmuştur.

3.2. 1930-1950 DÖNEMİNDE GÖÇ HAREKETLERİ VE GÖÇ POLİTİKALARI

3.2.1. Göç ve İskân Politikalarına Yön Veren Temel Düzenlemeler

Kuruluş yıllarını takiben 1930'lu yıllara gelindiğinde Müslüman ve Türk halkların Türkiye'ye göçlerine yasal bir zemin sağlamak ve yabancıların ülkedeki etkisini azaltmak için yeni yasal çalışmalara başlanmıştır. Bu çalışmalarda Avrupa'daki siyasal gelişmeler de etkili olmuştur. Bu kapsamda kabul edilen ilk düzenleme 1932 tarihli ve 2007 sayılı Türkiye'de Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkında Kanun (1932)'dur. Kanun ile yalnızca Türk vatandaşlarının yapabileceği meslekler düzenlenmiştir. Türk vatandaşı olmayanlara kamu sektörü kapatılmış ve çok sayıda mesleğin yapılması da yasaklanmıştır. Genel olarak Türkleştirme ve vatandaşlık

politikaları, vatandaşlıktan çıkarmalar ve İskân Kanunu ile birlikte değerlendirilmesi gereken 2007 sayılı Kanun ile emek alanının Türkleştirilerek azınlıkların ve yabancıların etkisinin ortadan kaldırılması amaçlanmıştır.

Bu kapsamda gerçekleşen ikinci gelişme, on üç maddelik 885 sayılı İskân Kanunu'nun yerini 1934 yılında, elli iki maddelik 2510 sayılı yeni İskân Kanunu'na bırakmasıdır. Dâhiliye Vekâletince hazırlanmış olan 2 Mayıs 1932'de meclise sunulan İskân Kanunu ile ilgili tasarının gerekçesinde, Osmanlı göç ve iskân örgütlenmesi ve politikası, esaslı bir politikanın izlenmemesi, alınan kısa vadeli ve geçici önlemler alınarak sorunlara yaklaşılmış olması, bölge aşiretlerine gösterilen ayrıcalık, gelenlerin Türk milliyeti ve kültürüyle kaynaşmasına önem verilmemesiyle çeşitli yönlerden eleştirilmiştir.

Bunlarla birlikte Dâhiliye Vekâleti bünyesinde çeşitli bakanlık ve kurum temsilcilerinden oluşturduğu bir Merkezi İskân Komisyonu ihdas edilmiştir. İskân işlerinin mülki amirlerin sorumluluğunda iskân teşkilatları veya memurlar tarafından yürütüleceği düzenlenmiştir (İskân Kanunu, 1934, Madde 42-47). 1935'te kabul edilen 2848 sayılı Kanun ile İskân Kanunu'nun bazı maddeleri değişikliğe uğramıştır.

3.2.2. Kurumsal Yapılanmada Değişim

Mübadelenin tamamlanmasının ardından yaklaşık bir yıl sonra MİİV' in görevine son verilerek İskân Umum Müdürlüğü adıyla Dâhiliye Vekâletine bağlanmıştır. Bu tarihten itibaren imar, iskân ve göçmenlere yönelik işler mülki idare amirlerine bağlı iskân memurları tarafından yürütülmüştür. 1929 yılına gelindiğinde ise bu müdürlüğünde görevine son verilmiştir. Örgütlenmeye dair bu daraltıcı tedbir, dünya iktisadi krizinin etkilerinin hissedildiği koşullarda bütçeye fazladan bir yük getirilmesini önlemek için alınmıştır (Babuş, 2006, s. 137-138). 24 Mayıs 1930'da yürürlüğe konulan 1624 sayılı Dâhiliye Vekâleti Merkez Teşkilat ve Vazifeleri Hakkında Kanun (1930) ile Nüfus İşleri Umum Müdürlüğü kurulmuştur. 21 Haziran 1934'te yürürlüğe giren 2510 sayılı İskân Kanunu ile bu müdürlüğün örgütlenmesinde değişikliklere gidilmiştir.

Öncelikle danışma niteliğinde kararlar alacak bir Merkezi İskân Komisyonu kurulmuştur. Komisyonun, Dâhiliye Vekâleti yapısı içinde, vekilin veya tayin edeceği kişinin başkanlığında Dâhiliye, Milli Müdafaa, Hariciye, Maliye, Maarif, İktisat, Ziraat,

Sıhhat ve İctimaî Muavenet Vekillikleri ve Ziraat Bankası tarafından seçilecek kişiler ve uzmanlıkları nedeniyle Dâhiliye Vekâleti tarafından dışarıdan alınacak en çok üç kişiden oluşacağı öngörülmüştür. Komisyon, ülkeye gelecek mübadillerin veya ülke içinde sevk edilecek vatandaşların iktisadi, sosyal, sıhhi özellik ve koşullara göre düzenlenmiş iskân yerlerini incelemek, iskân programları hakkında incelemeler yapmak, iskâna yarayacak toprak ve yapıları araştırıp bulmak, muhacirlerin sevk şartlarını düşünüp değerlendirmek, iskân ödeneğinin harcama yerleri hakkında görüş bildirmek, yurt içerisinde veya dışından yeni yurtlarına yerleşecek olanların sevkleri ve üretici hale gelinceye kadar bakımlarıyla görevli devlet daireleri şubelerinin desteklerini ve kurumlar arası koordinasyonu sağlayacak tedbirleri düşünmek gibi görevlerle sorumlu tutulmuştur (İskân Kanunu, 1934, m. 42). Bunlarla birlikte 2510 sayılı Kanun'un ilgili maddelerine göre muhacirlerin, mültecilerin, göçebelerin ve nakledilenlerin iskânlarından, istihkaklarının eksiksiz olarak vaktinde dağıtılmasından ve üretici hale getirilmelerinden vali ve kaymakamlar sorumlu tutulmuştur.

Özet olarak, geniş kapsamlı bir özelliğe sahip olan göç ve iskân konusu, yasal düzenlemeler yapıldığı dönemde üzerinde özenle durulan konuların başında yer almıştır. Nüfus ve iskân işinin önem kazanması bu konuyla ilgili örgütlenmede de değişikliklere yol açmıştır. Göç ve iskân örgütlenmesi bütçeden iskân işine daha fazla ödenek tahsis edilip ayrı bir bütçe ve kadro ile yönetilmesine karar verilerek genişletilmiş, iskân bölgelerindeki memurlar görevleri kapsamında güçlendirilmişlerdir (Babuş, 2006, s. 138-139).

3.2.3. Göç Hareketlerinin Panoraması

Bu dönemde Balkan coğrafyasından Türkiye'ye oldukça fazla sayıda Türk ve Müslüman göçü yaşanmıştır. Devletin yönetici kadrolarının önemli bir kısmını da Balkan kökenliler oluşturmuştur (Kirişçi, 2000, s. 16). 1923-1949 yıllarını kapsayan dönemde büyük bölümü Yunanistan (394.753), Bulgaristan (220.085), Yugoslavya (117.212), Romanya (121.339) benzeri ülkelerden olmak üzere Türkiye'ye toplamda 825 bin ile 860 bin arasında bireyin göç ettiği tahmin edilmiştir (İçduygu ve diğerleri, 2014, s. 140-145). Ayrıca bu dönemde alınan göçmenlerin %64,2'si iskânlı (iskân yardımı alan), %35,8'i ise serbest statüde (iskân yardımı almayan) göçmenler olarak kabul edilmişlerdir.

Tablo 1. Yıllara Göre İskânlı ve Serbest Göçmen Sayıları

	İskânlı	Yüzde	Serbest	Yüzde	Toplam	Yüzde
1923-49	552.647	64,2	307.851	35,8	860.498	100
1950-59	156.707	50,2	155.365	49,8	312.072	100
1960-69	335	0,7	48.146	99,3	48.481	100
1970-79	-	-	116.788	100	116.788	100
1980-89	4.163	1,8	229.426	98,2	233.589	100
1990-99	752	1	76.870	99	77.622	100
2000-07	-	-	1.737	100	1.737	100
Toplam	714.604	43,3	936.183	56,7	1.650.787	100

Kaynak: (İçduygu ve diğerleri, 2014, s. 145, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü verileri)

3.3. 1950'DEN 1980'LERE: GÖÇ HAREKETLERİ VE GÖÇ POLİTİKALARINA BAKIŞ

3.3.1. Göç Hareketleri

İkinci Dünya Savaşı öncesinde tarafsızlık politikası yürüten Türkiye, Sovyetler Birliği'nin savaşın arkasından 1925 tarihli Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşması'nı yenilemeyeceğini bildirip Boğazlarda üs ve toprak talebinde olması ile bunu bir güvenlik problemi olarak görüp Batı ile yakınlaşma ihtiyacı duymuştur. Sovyet tehdidinin yanı sıra uzun vadede ekonomik, siyasi ve askeri gelişmelere yönelik gayeler de Türkiye'nin Batı ile ittifak kurmasında başlıca nedenler arasında gösterilmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşturulan yeni uluslararası sistemde Türkiye'nin Batı Bloku'nda yer alması ise önemli değişimlere yol açmıştır. Örneğin, Türkiye'nin 1946 yılı ile çok partili demokrasiye geçmesi, Truman Doktrini ve Marshall Planı çerçevesinde çeşitli yardımlardan faydalanması, 1950'de Kore Savaşı'na askeri destek göndermesi ve 1951'de NATO üyelik başvurusunun kabul edilmesi bu tercihin ilk bakıştaki en önemli yansımaları olmuştur. Diğer bir taraftan yasal reform kapsamında demokratik olmayan düzenleme ve uygulamalar gözden geçirilmiş, İskân Kanunu'nda değişikliklere gidilmiş, uluslararası yardımlar sayesinde tarımda makineleşme oranı yükselmiş, meydana gelen emek fazlasıyla köyden şehre yönünü dönem göçler giderek hız kazanmıştır (Sander, 2007).

Özetle, bu dönemde Türkiye'ye 500 bin civarında Türk ve Müslüman göçmen vatandaş olarak gelmiştir. Varış ülkesi olarak Türkiye'yi tercih etmiş Türk kökenli olmayan göçmenlerin sayısı oldukça az sayıyla sınırlı kalmıştır (İçduygu ve Sirkeci, 1998, s. 264). Bu durumun en önemli nedenlerinden biri ise Türk ulusal kimliğinin güçlendirilmesi doğrultusunda Balkanlardan gelen göçmen vatandaşların tercih edilmesi olmuştur (Kirişçi, 1999, s. 116). Bu dönemde iskânlı göçmenlik uygulamasından daha çok Bulgaristan'dan gelen göçmen vatandaşlar yararlanmış, Yugoslavya'dan gelen göçmen vatandaşlar ise serbest göçmen olarak Türkiye'ye yerleşmişlerdir (Erder, 2015, s. 104-105). Tablo 1'e göre, 1950-59 yılları arasında gelenlerin %50,2'si, 1960-69 yılları arasında gelenlerin %0,7'si iskânlı kabul edilmişlerdir. Buna karşılık 1950-59 döneminde gelenlerin %49,8'i, 1960-69 döneminde gelenlerin %99,3'ü, 1970-79 döneminde gelenlerin tamamı serbest statüde göçmen olarak kabul edilmişlerdir. (İçduygu ve diğerleri, 2014, s. 145-149).

3.3.2. Göç ve İskân Politikalarına Yön Veren Temel Düzenlemelerde Değişim

Göç ve iskân politikasının yazılı temel metni olan 2510 sayılı İskân Kanunu farklı tarihlerde oluşan ihtiyaçlar doğrultusunda bazı değişikliklere uğramış olsa da yapılan bu değişiklikler, Türk soylu ve Türk kültürüne bağlı olan göçmenlerin kabulüne dayanmış temel göç ve iskân politikasını etkilememiştir. Sözü edilen politika bu dönemde de değişiklik yapılmadan yürütülmüştür.

Diğer yandan bu dönemde kabul edilmiş yeni bazı düzenlemeler ile göç politikasında değişimler olduğu görülmüştür. Türkiye, savaşın ardından uluslararası siyaset ve göçte yaşanan gelişmeler etrafında 1951'de, Mültecilerin Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi'ni ilk imzalayan ülkelerden biri arasında yer almış, ancak sözleşmeyi coğrafya ve zaman kısıtlamaları ile kabul etmiştir. Sözleşmenin coğrafi ve zamansal kısıtlamalarını ortadan kaldıran 1967 tarihli Ek Protokolü ise "coğrafi sınırlama" yı sürdüreceğine dair çekince ile kabul etmiştir (Kirişçi, 1996, s. 293). Bu kapsamda Türkiye, sığınma ve mülteci statüsünü Soğuk Savaş esnasında Doğu Avrupa bölgesine genişleterek yalnızca bu bölgeden gelen insanlara tanımış, mültecileri er geç üçüncü bir ülkeye yerleştirilecekleri anlayışıyla kabul etmiştir. Türkiye'nin Doğu Avrupalı mültecilere yönelik gösterdiği bu olumlu tutumu öncelikle Türkiye'nin Soğuk Savaş sırasında benimsediği anti-komünist politikanın doğal bir sonucu olarak görülmüştür.

Bununla beraber bölgeden gelmiş az sayıda sığınmacının yeniden yerleşimleri Batı Avrupalı ülkeler tarafından üstlenilmiş, Avrupalı olmayan mülteci sayısı ise oldukça düşük bir düzeyde kalmıştır. Dolayısıyla gelen mültecilerin ekonomik, politik ve sosyal entegrasyonları Türkiye için problem olarak görülmemiştir (Kirişçi, 1996, s. 295-296).

3.3.3. Kurumsal Yapılanmada Değişim

Yapılanmada oluşan değişikliklere rağmen iskân çalışmaları yetersiz görüldüğü için göç ve iskân örgütlenmesine yönelik eleştirilerin arttığı daha önceki bölümde ifade edilmişti. Göçmenlerin iskânları ile ilgili yürütülen faaliyetler dışında, 1945'te kabul edilen 4753 sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun ilgili hükümleri gereğince topraksız ve az topraklı çiftçiler ile göçebe ve göçmen çiftçilere toprak verilmesi öngörülmüş ve bu konudaki yetkiler Tarım Bakanlığına verilmiştir. Ayrıca Kanun çerçevesinde öngörülen tüm işleri yürütmek üzere bakanlığa bağlı Toprak İşleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Göçlerin yeniden çoğalmaya başladığı 1950'de ise göçmenlerin iskânıyla ilgili devam etmekte olan sorunları çözebilmek, toprak ve iskân işlerini ilişkilendirerek koordinasyonu sağlamak ve bu sayede üretimi desteklemek üzere yapılanmada tekrar bir değişikliğe gidilmiştir (216 S. Sayılı Ek Belge, 1950). 1950'de yürürlüğe koyulan 5613 sayılı Kanun gereğince Tarım Bakanlığına bağlı Toprak İşleri Genel Müdürlüğü ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bağlı İskân Umum Müdürlüğü Tarım Bakanlığı bünyesinde birleştirilerek Toprak ve İskân İşleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur (Toprak ve İskân Kanunu, 1950). Bulgaristan temelli göçlerin artışa geçtiği 1951'de ise ilgili müdürlük bakanlık kapasitesinin yetersiz kalmasından dolayı Başbakanlığa bağlanmıştır (İnan, 2014, s. 91-92).

Genel olarak bu bölümde, Türkiye'nin göç politikasının hangi şartlarda oluştuğuna, bu politikanın temel güzergahına ve süreç içindeki değişimlerine yanıt aranmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda Cumhuriyet öncesi dönemin birikimine ışık tutularak Cumhuriyet Dönemi'ne geçen politika ve kurumlar incelenmiştir. Bu bölüm temelde, son yıllarda yaşadığımız büyük kitlesel göçlerin yeni bir olgu olmadığını; göç ve iskânla ilgili teşkilatların ve politikaların ilk olarak Osmanlı Devleti'nde hayata geçirildiğini ve söz konusu politikalar ile Cumhuriyet Dönemi'nde benimsenen politikalar arasında süreklilikler olduğunu ortaya koymaktadır.

Cumhuriyet Dönemi'ne gelindiğinde hem ülkedeki göçmenler hem de mübadiller nedeniyle önemli bir göç sorunuyla karşı karşıya kalınmış, bu sorunları aşmaya yönelik bir takım yasal ve idari tedbirler alınmıştır. Zaman içerisinde göç ve iskân, iltica, vatandaşlık, çalışma, sınırlardan giriş ve çıkış ile ilgili çeşitli politikalar geliştirilmiştir. Bunlarla birlikte Türk soylu ve Türk kültürüne mensup olanların göçleri 1980'li yıllara kadar teşvik edilmiştir.

3.4. 1980'DEN 2010'LARA: GÖÇ HAREKETLERİ VE GÖÇ POLİTİKALARINA BAKIŞ

1980-2010 yılları arasında, Türkiye'nin hinterlandında yaşanan istikrarsızlıklardan kaynaklanan göç hareketlerinin iz bıraktığı bir dönemdir. Bu dönemde komşu ülkelerdeki yaşanan sorunlardan kaçarak Türkiye'ye sığınan göçmenler nedeniyle Türkiye, 1950'li yıllardaki Balkan göçleri sayılmadığı takdirde Cumhuriyetin ilk döneminden sonra yeniden göç alan bir ülke haline gelmiştir. Bu göçmenlerin büyük bir kısmının Türkiye'yi Avrupa'ya geçmek için kullanmak istemesi ve 1980 darbesi nedeniyle kaçan vatandaşların da yine Avrupa ülkelerine yönelmesi, bu dönemde Türkiye'nin göç niteliği üzerinde etkili olan diğer önemli gelişmelerinden biri olmuştur. Bu nedenle yerinden edilmişlerin yoğunlukta olduğu bu dönemde Türkiye'nin aynı zamanda hedef, transit ve kaynak ülke haline gelmesi, Türkiye'de öncesinde görülmemiş karmaşık bir göç rejiminin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

1980-2010 yılları arasında Türkiye'deki göç mekanizması komşu ülkelerdeki savaş, kriz ve istikrarsızlıkların sebep olduğu göçler neticesinde şekillenmiştir. 1979 yılında İran'da yaşanan rejim değişikliği, 1980-1988 tarihleri arasında yaşanan İran-Irak Savaşı, 1989 yılına kadar süre gelen dokuz yıllık Afganistan Savaşı, 1988'de Irak Hükümeti tarafından yapılan Halepçe katliamı ve 1990 yılının yaz döneminde yaşanan I. Körfez Savaşı, bu dönemde Türkiye'ye gelen doğu taraflı göçlere kaynaklık etmiş gelişmelerdir. Ancak 1991 yılı Nisan ayında başlayan ve yönetim biçimi sebebiyle önemli sonuçları olan Kuzey Irak kaynaklı Kürt nüfusu göçlerine de ayrı olarak değinmek gerekir. Konu olan kitlesel göçü “ulusal kimlik ve güvenliğe yönelik bir tehdit” olarak algılayan hükümet, yaklaşık olarak 500 bini aşan sığınmacının sınırdan geçmesine karşı direnç göstermiştir. Daha sonra 50 bin sığınmacının girişine izin verilmiş ve Türkiye'den yapılan teklif üzerine Irak'ın kuzeyinde oluşturulan “güvenli bölge” ile bu dönemki kriz

çözüme ulaştırılmıştır (Kirişçi ve Karaca, 2015, s. 298-303).

Türkiye, 1980-2010 yılları arasında batı yönlü göç hareketlerine de hedef olmuştur. 1989 yılında yaşanan Bulgaristan temelli göçler, Komünizmin çökmesiyle birlikte Doğu Avrupa ülkelerinden gelen göçler ve Balkanlarda yaşanan sorunların neden olduğu eski Yugoslavya topraklarından kaynaklanan göçler bu grup içerisinde bulunmaktadır. Bu dönemde Türkiye'ye Balkanlardan gelen bir diğer göç dalgası ise 1992 yılında yaşanan Yugoslavya'nın dağılmasıyla başlamış olan iç savaş ve karışıklıklar doğrultusunda gerçekleşmiştir. Sovyetler Birliği'nin çökmesinin ardından Doğu Avrupa'dan Türkiye'ye yönelmiş olan göçler, bu dönemdeki en dikkat çekici göçlerin başında gelmektedir.

1980-2000 yılları arasındaki dönemde Türkiye'ye yönelik ağırlıklı olarak siyasi, dini ve etno-kültürel nedenlerle göçler yaşanmaya devam ederken; 2000 sonrası dönemde ekonomik problemler ve zorla yerinden edilme sorunları kaynaklı göçler ön plana çıkmaya başlamıştır. 1980-2010 yılları arasında Türkiye, ağırlıklı olarak hedef ve/veya geçiş ülkesi konumunda olmasına karşın aynı dönemde çeşitli nedenlerle dışarıya göç vermeye devam edilmiştir.

Türkiye'de uygulanan göç politikalarındaki gelişme süreci bakımından Türkiye'nin 1999 yılında AB tarafından aday ülke olarak kabul edilmesi ve 2005 yılından itibaren de tam üyelik müzakerelerine başlanmış olması bir dönüm noktasıdır. Göç politikaları üzerinde büyük değişimin başlangıcını oluşturan “bu süreçte Türkiye'nin uyguladığı ‘sistemsiz’, ‘esnek’ ve ‘geçici’ düzenlemelerin yerini Avrupa Birliği uyum süreci etkisinde gelişen ve daha çok ulusüstü ve hükümetler arası örgütlerin iş birliği ve baskısı ile kurumsallaşmaya başlayan göç politikaları ve uygulamalarını oluşturma süreci almıştır” (Güleç, 2015, s. 93). AB'nin göç hareketleri alanındaki müktesebatına uyum sağlamak isteyen Türkiye bu dönemde, göç alanında sorun yaşanan bu alanlara yönelik somut, kapsamlı ve çözüm odaklı düzeltmeleri uygulamaya çalışmıştır.

3.5. 2010 SONRASI: GÖÇ HAREKETLERİ VE GÖÇ POLİTİKALARINA BAKIŞ

Türkiye'nin merkez konumda bulunduğu göç hareketleri bakımından 2010 sonrası dönem, göç yoğunluğunun daha önce eşi görülmemiş boyutlara ulaşmasıyla diğer

yaşanan göç dönemlerinden belirgin olarak ayrılmaktadır. Bu dönemde Suriye kaynaklı kitlesel sığınma göçleri başta olmak üzere çeşitli Asya ve Afrika ülkelerinden gelen sığınmacılar, Türkiye’yi hedef ve geçiş ülke olarak öne çıkarmaktadır.

2010 sonrası dönem, “Arap Baharı” adı verildiği kaos ortamının neden olduğu Suriye krizi üzerinde şekil almıştır. Tunus’ta başlayarak Mısır ve Libya’ya ulaşan iç karışıklıklar, 2011 yılının başında Suriye’ye sıçramış ve çatışmaların artmasıyla birlikte insanlar başta Türkiye olmak üzere diğer komşu ülkelere de göç etmeye başlamıştır. 2012 yaz dönemi itibarı ile “iç savaş” özelliği kazanan ülkede Rejim, Rusya ve İran ile muhaliflerin bir kısmı ABD, bir kısmı da Türkiye ile iş birliği içinde olmuş ve bu ittifaklar üzerinden yürüten güç mücadelesi sorunu uluslararası bir boyuta taşınarak mevcut durum daha karışık bir hale gelmiştir. Söz konusu tarafların artan silahlı mücadelesi sonucunda BM’nin söylemiyle “II. Dünya Savaşı’ndan günümüze yaşanan en büyük mülteci krizi” meydana gelmiştir.

Türkiye, “3,7 milyonluk nüfusu” ile ekonomik ve sosyal alanda yüksek maliyet oluşturan Suriyeli sığınmacıların kendi ülke sınırları içinde oluşturulacak güvenli bölgelerde tutulmasını amaçlayan politikalar geliştirmektedir. TSK’nın Suriye’nin kuzeyinde gerçekleştirdiği Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı ve Barış Pınarı harekâtlarıyla terörist oluşumlardan arındırdığı bölgelerde Suriyeli mülteciler için yerleşim alanları kurmaya yönelik faaliyetler devam etmektedir. Ancak uluslararası kamuoyunun gereken desteği vermemesi bu çalışmaların yeterli derecede hız kazanmasını engel olmaktadır. Bu noktada AB’nin geliştirdiği göç politikalarındaki ikiyüzlü tavır dikkat çekmiştir. Bir yandan Türkiye’ye Suriyeli sığınmacılara sınır kapılarını açık tutması yönünde akıl veren AB, aynı sığınmacılar için kendi sınır bölgelerini sınıksız kapatmakta ve Türkiye’yi Avrupa sınırlarının korunması konusunda yeterli sorumluluk almamakla eleştirmektedir. Ayrıca Suriyeli sığınmacıların ihtiyaçları ve oluşturulacak güvenli bölgelerde inşa edilecek yerleşim yerlerinin maliyeti konusunda ekonomik destek vermekten kaçınılmaktadır. Bu olaylara rağmen Türkiye, göç krizi konusunda kendisine gerekli desteği vermeyen AB ile iş birliğini sürdürmeye devam etmiştir. Türkiye süregelen bu dönemde Avrupa’ya doğru ilerleyen düzensiz göçü önlemek amacıyla 28 Mayıs 2012’de FRONTEX ile mutabakat zaptını ve 16 Aralık 2013’te de vize muafiyetinin yol haritası niteliğindeki Geri Kabul Anlaşması’nı imzalamıştır (Bozkaya ve Kıncal, 2018, s. 100).

Türkiye’ye yönelik sığınma ve düzensiz göç hareketleri 1980’lerle beraber büyük çapta yaşanmaya başlamıştır. Türkiye’nin kısa süreli ve geçici politikalarla geçiştirdiği ulusal göç politikası, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) ve Uluslararası Göç Örgütü (UGÖ/IOM) ile geliştirilen iş birliği çerçevesinde şekillenmiş ve yeni hukuki düzenlemelere gidilmiştir. 1951 Cenevre 84 Sözleşmesi’ne konulan çekinceden dolayı sığınmacı ve mülteci adaylarının statülerinin belirlenmesine yönelik sıkıntılar yaşanmış, siyasi ve hukuki alanlarda yapılan düzenlemelerle ortaya çıkan sorunlar aşılmaya çalışılmıştır (İçduygu, Sert ve Karaçay, 2009, s. 1-2). Türkiye 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi’ni, sözleşmede belirtilen coğrafi sınırlama getirilebileceğine ilişkin hüküm doğrultusunda, ek bir deklarasyonla beraber onaylamıştır (Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme, 1961).

Sonuç olarak, Türk milleti tarafından dünya standartlarının çokça üzerinde bir hoşgörü ve sıcaklıkla karşılanan sığınmacı ve göçmenler, misafirlik süreleri uzadıkça “geçici” olmaktan çıkmış “kalıcı” olmaya doğru evirilmeye başlamıştır. Bu evirilme son zamanlarda Türk toplumu içerisinde rahatsızlık oluşturmaya başlamış ve dikkatle takip edilmesi gereken bir gerçeklik halini almıştır. Çünkü şehirlerde yaşayan sığınmacı ve göçmenlerin sağlık, eğitim, istihdam ve barınma gibi gündelik sorunları, ekonomik ve sosyal maliyeti oldukça artırmaktadır. Görüldüğü üzere, sığınmacı ve göçmen sayısının ve yaşanan krizin büyüklüğü göz önüne alındığında Türk toplumunun tarih sayfalarına geçecek bir insanlık örneği sergilediği muhakkaktır.

4. BÖLÜM

AFGANİSTAN'IN GÖÇ TARİHİ VE TÜRKİYE'DEKİ AFGAN GÖÇMENLER

Araştırmanın bu bölümünde Afganistan'ın göç tarihi belli dönemler halinde ele alınmıştır. Bu bölüm çalışmamızın sonuç bölümü için de oldukça önemlidir. Türk-Afgan ilişkilerinin tarihçesi ve günümüzdeki durumu, Afganların Türkiye'ye göç etme nedenleri ile birlikte Afganistan'daki siyasi iklim, demografik ve ekonomik yapı incelenmiştir. Türkiye'de barınma, sağlık, eğitim, konularında karşılaştıkları sorunlar ve bu problemlere yönelik uygulanan önlemlerden de bahsedilmiştir.

4.1. 1979 ÖNCESİ AFGAN GÖÇÜ

Afganistan göç tarihi açısından oldukça derin bir tarihe sahiptir. Afganistan'ın göç konusuna ilişkin geçmişi 1979 yılı öncesine dayanan etnik olaylardan kaynaklanmaktadır (Karakaya ve Karakaya, 2021, s. 102). İngiliz sömürgeciliği döneminde İngiliz Hindistan'ını Afganistan'dan ayrı tutmak için oluşturulan Durand Sınırı, Peştun bölgesinin ayrılmasına ve 1979 yılı öncesindeki süreçte ülkeler arasındaki etnik göçün meydana gelmesine yol açmıştır (Kuschminder vd., 2009, s. 57). Buna ek olarak Afganistan içerisinde bulunan etnik topluluklardan birisi olan Hazaralar dini olarak benzerlikler göstermesi nedeniyle Şii kökenli nüfusun ağırlıkta olduğu İran'a göç gerçekleştirmiştir (Kuschminder vd., 2009; Stigter vd, 2005).

Finansal problemler de 1979 yılının öncesindeki zamanda yine Afganistan'da göçün meydana gelmesinin nedenlerinden birisidir. Afgan vatandaşlar daha iyi ve yüksek ekonomik ve eğitim şartlarının olduğu İran ve Pakistan gibi komşu ülkelere göç etmişlerdir. Bu göçlerin temel amacı iş ve eğitim fırsatlarından faydalanmak, daha çok gelir elde etmek, cazip şehir yaşamının sosyal olanaklarına erişmek olarak gösterilebilir. Bununla beraber 1970 yılında meydana gelen erozyon, tarımsal üretimin de düşmesine sebep olmuş ve bireylerin İran'a göç etmesine neden olmuştur (Kuschminder vd., 2009; Monsutti, 2006, s. 175).

1973 yılında ortaya çıkan petrol problemi de Afganların iş olanaklarından faydalanmak adına diğer komşu ülkelere geçiş yapmasına yol açmıştır (Stigter, 2006, s.

117). Afganistan’da 1979 yılında finansal, dini, etnik, siyasi ve güvenlikle ilgili sebeplerle gerçekleştirilen göçler de 1979 yılından sonraki dönemde meydana gelecek göçlerin zeminini hazırlamıştır.

4.2. 1979-2001 DÖNEMİ AFGAN GÖÇÜ

Bu dönemde çoğunlukla Afganlar komşu ülkeler olan İran ve Pakistan’a doğru göç etmeye devam etmiştir. Bu dönem öncekilerden biraz daha farklılık göstermiştir. Zira bu dönemdeki göçler önceki dönemdeki gibi refah seviyesini artırmak ve iş olanağı elde etmek gibi sebeplerle değil baskılar sonucunda insanların ülkeden kaçmasına neden olan göçler olarak nitelendirilmektedir (Koç vd., 2017). Afganistan Marksist Demokratik Partisi’nin 1978 darbesinin neticesinde meydana gelen ilk göç dalgasını, 1979-1989 arasında ortaya çıkacak olan Sovyet işgali takip etmiştir (Karakaya ve Karakaya, 2021, s. 102).

Soğuk Savaş sürecindeki gerilimin Afganistan topraklarına yansımaları, ülkede dini ve etnik bölünmelere ve bu bölünmelerin sonucunda farklı görüşteki grupların birbirleri arasında savaş ve çatışmalara neden olmuştur (Aras ve Toktaş, 2008). S.S.C.B’nin etkisi altına aldığı Afganistan, ilerleyen dönemde yenileşme ve modernleşme içerisine girerek toprak reformuna başlamış ancak sonrasında insan haklarının ihlal edilmesi, politik ve dini liderleri ön plana alan cinayetler ile karşılaşmıştır (Human Rights Watch, 2001). 1990’da ise yaklaşık 6,5 milyon Afganistanlı kendini yaşadıkları topraklardan uzakta bulmuştur (Monsutti, 2007, s. 175).

Bu dönemde meydana gelen ikinci göç süreci ise 1989 yılı Şubat ayında Sovyet güçlerinin Afganistan’dan çekilmesinin ardından iç savaşın başlaması olmuştur (Karakaya ve Karakaya, 2021, s. 103). Dönemin Afganistan Komünist Partisi, 1992 yılında isyancılar Kabil’i ele geçirene kadar iktidarını korumuştur. O dönemde yaşanan iç savaş Afganistan tarihindeki en kanlı savaşlardan birisi olarak tarihe geçmiştir. İç savaş ilk başta Kabil’e odaklansa da bazı grupların da savaşa katılmasıyla beraber pek çok şehre yayılmıştır (Karakaya, 2021, s. 104).

Bu dönemde ise Afganistan’ı bütünleştirme, ülke içindeki istikrarı, hukuksal reformları gerçekleştirme ve güven tesis etme iddiası ve misyonuyla Molla Ömer önderliğindeki Taliban ortaya çıkmıştır (Dimitriadi, 2013). Politik belirsizlik ve Taliban

önderliğinde Afganistan'ın iç savaşa girmek zorunda kalmasına sebep olan yanlış siyasi hamleler Afganistan'ın finansal yapısını da oldukça olumsuz etkilemiştir. Bu süreçte Afganistan tarımdaki üretim gücünü kaybetmeye başlamış ve kuraklık probleminin de yaşanmasıyla birlikte milyonlarca insan hem ülke içine hem de başka ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır (Stigter ve Monsutti, 2005).

4.3. 2001 YILI VE SONRASINDAKİ AFGAN GÖÇÜ

2001 yılında Taliban ile A.B.D tarafından desteklenen müttefiklerin çatışması Afganistan'da çok ciddi bir göçe sebep olmuştur (Geyik 2018, s. 132; Marchand ve diğerleri, 2015). 2001 Aralık'ta Taliban'ın gücünün zayıflamasıyla birlikte iktidarı kaybetmesi sonucunda Afgan göçmenlerin geri dönmesini sağlamak için uluslararası toplumlar tarafından da destek verilen yeni bir politik düzen oluşturulmuştur. Bu dönemin en ciddi projelerinden birisi olan "Afganistan'a Gönüllü Geri Dönüş Programı" ile 2002-2013 döneminde çoğu Afgan ülkesine geri dönmeye başlamıştır (The UN Refugee Agency, 2014).

İnsanların geri dönmesinin sebepleri arasında Pakistan ile İran'ın göçmenlere sağladıkları destek ve hizmetlerde düşüşe gitmesi, göç edilen ülkelerde yaşamın daha pahalı hale gelmesi, Afgan göçmenlerin işe girmesini engelleyen stratejilerin uygulanması ve Afgan göçmenlerin yaşadıkları kampların kapanması gösterilebilir (Geyik, 2018; Kuschminder vd., 2009). Bu yıllarda Afganistan'a dönenlerin sayısı 1 milyon kişiye ulaşmıştır (UN Refugee Agency, 2020). BM dünya çapında yaklaşık olarak 3 milyona yakın Afgan göçmen ve mültecinin bulunduğunu rapor etmiştir (UN Refugee Agency, 2020).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) verilerine baktığımızda, 2020 yılının sonu itibariyle iltica dilimine girememiş ya da iltica zaman koşulunu tamamlayamamış yaklaşık olarak 2,6 milyon Afgan mültecinin varlığı üzerinde duruluyordu. Afgan mültecilerin % 85'i Afganistan'ın komşu ülkeleri olan Pakistan ve İran'a göç etmiştir. Afganistan'a komşu olan bu iki ülke dünyada en çok Afgan mülteciyi misafir etmektedir. Pakistan dünyada en fazla Afgan mülteciye ev sahipliği yapan birinci ülkedir. İkinci en fazla Afgan mülteciye ev sahipliği yapan ülke İran'dır. Bu iki devlet dışında Avrupa Birliği üye devletlerinden olan Almanya en çok mülteci onayı veren üçüncü devlettir. Almanya 148.000 mülteciye ev sahipliği yapmaktadır. Avrupa'daki

Afgan mültecilerin gitmek istedikleri diğer önemli ülkeler de Avusturya, Fransa ve İsveç'tir. AB'nin son raporlarına göre 2021 ilk çeyreğinde AB'de yaklaşık 7.000 Afgan mülteciye kalıcı veya geçici yasal statü verilmiştir. Bu Afgan mültecilerin en az 2.200'ü Yunanistan'da, 1.800'ü Fransa'da, 1.000 Afgan mülteci Almanya'da ve tahmini olarak 700'ü İtalya'da bulunmaktadır.

Afganların ülkesine dönmesini hedefleyen stratejilere rağmen Afgan göçmen sayısının 3 milyona yakın olmasının nedenleri;

- Afganistan'ın istikrarsız bir siyasi düzeninin bulunması,
- Afganistan'ın altyapı ve eğitim şartlarının yetersizliği,
- Fakirliğin önemli bir problem olmaya devam etmesi,
- Afganistan'daki finansal istikrarsızlığın sürmesi,
- İşsizliğin çok yüksek olması ve buna bağlı olarak geliştirilen istihdam politikalarının yetersiz kalması,
- Barınma olanaklarının yetersiz kalması,
- Uzun yıllardır süren politik istikrarsızlığın sona ermeyeceğine ilişkin olumsuz beklentiler şeklinde belirtilmektedir (Koç vd., 2017; Stigter vd., 2005; The UN Refugee Agency, 2014).

4.4. TÜRKİYE'YE OLAN AFGAN GÖÇÜNÜN TARİHSEL AKIŞI

Üç kıtanın (Asya, Afrika, Avrupa) arasında yer alan Türkiye göç akınlarına ciddi şekilde maruz kalmaktadır (Karakaya ve Karakaya, 2021, s. 03). Daha önceki yıllarda göç güzergâhında geçiş ülkesi konumunda olan Türkiye günümüzde artık hedef ülke konumuna gelmiştir. Bu durumun bazı nedenleri bulunmaktadır. Bu nedenler şu şekilde sıralanabilmektedir;

- Sovyet Rusya'nın Afganistan'ı işgal etmesi,
- İran'da rejimin değişmesi,
- S.S.C.B'nin dağılması,
- Arap baharı,
- Suriye'de meydana gelen iç savaştır.

Bu nedenler diğer ülkelere kıyasla Türkiye'nin daha düzenli ve güvenilir bir siyasi

rejime sahip olmasından kaynaklanmaktadır (İçduygu ve Aksel, 2012). Türkiye yoğun olarak Afgan göçüne maruz kalmaktadır. Bu göçün sebepleri ise;

- Finansal ve kültürel problemler,
- S.S.C.B etkisinin sürüyor olması,
- Taliban rejiminin baskısının sürmesi,
- Bireysel hak ve özgürlüklerin Afganistan’da sınırlı olması,
- Toplumsal haklara ulaşmanın güç olması,
- İklimsel sorunlar,
- Batıdaki ülkelere geçişin zorlaşması sebebiyle Türkiye’ye göçün daha kolay olmasıdır (Alakuş vd., 2020; Buz vd., 2020; Geyik, 2018).

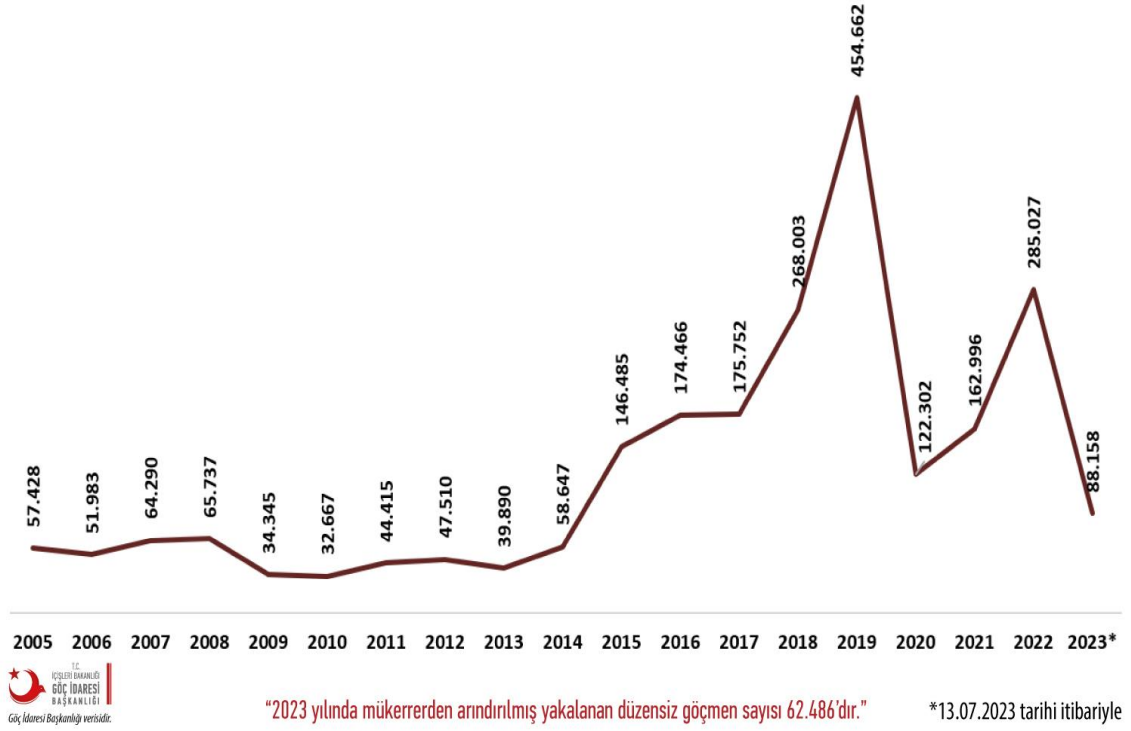
Genel olarak Türkiye’nin yoğun göç almasına sebep olan etmenler ise şu şekilde belirtilebilir;

- Aile kurma şansının daha yüksek olması,
- İltica için daha kolay ve daha uygun fırsatlar sunması,
- Finansal olanaklar,
- Güvenli ortam,
- Daha iyi hayat şartları,
- İnsan haklarının daha iyi düzeyde olması,
- Eğitim fırsatlarının daha iyi olması,
- Sosyal açıdan daha refah olması,
- Sağlık servislerine ulaşım (Karakaya ve Karakaya, 2021, s. 104).

Afgan mültecilerin Türkiye’ye göç ederken kullandıkları göç yolları sırasıyla Pakistan ve İran üzerinden gerçekleşirken sonrasında kaçak yollar ile yaya ya da araç vasıtasıyla Türkiye’nin doğu bölgesindeki şehirlere ve sonrasında da batıdaki şehirlere doğru gerçekleşmektedir (Buz vd., 2020).

Türkiye’nin Afganistan’dan aldığı göçler düzensiz göç şeklinde gerçekleşmektedir. GİB (2015) düzensiz göç kavramını, “illegal şekilde bir ülkeye giriş gerçekleştirmek, orada illegal biçimde kalmak veya legal şekilde giriş yaparak belirlenen yasal zaman içerisinde ayrılmamak” şeklinde tanımlamaktadır. Türkiye’de yakalanan düzensiz göçmen sayısı yıllara göre Şekil 1’de paylaşılmıştır.

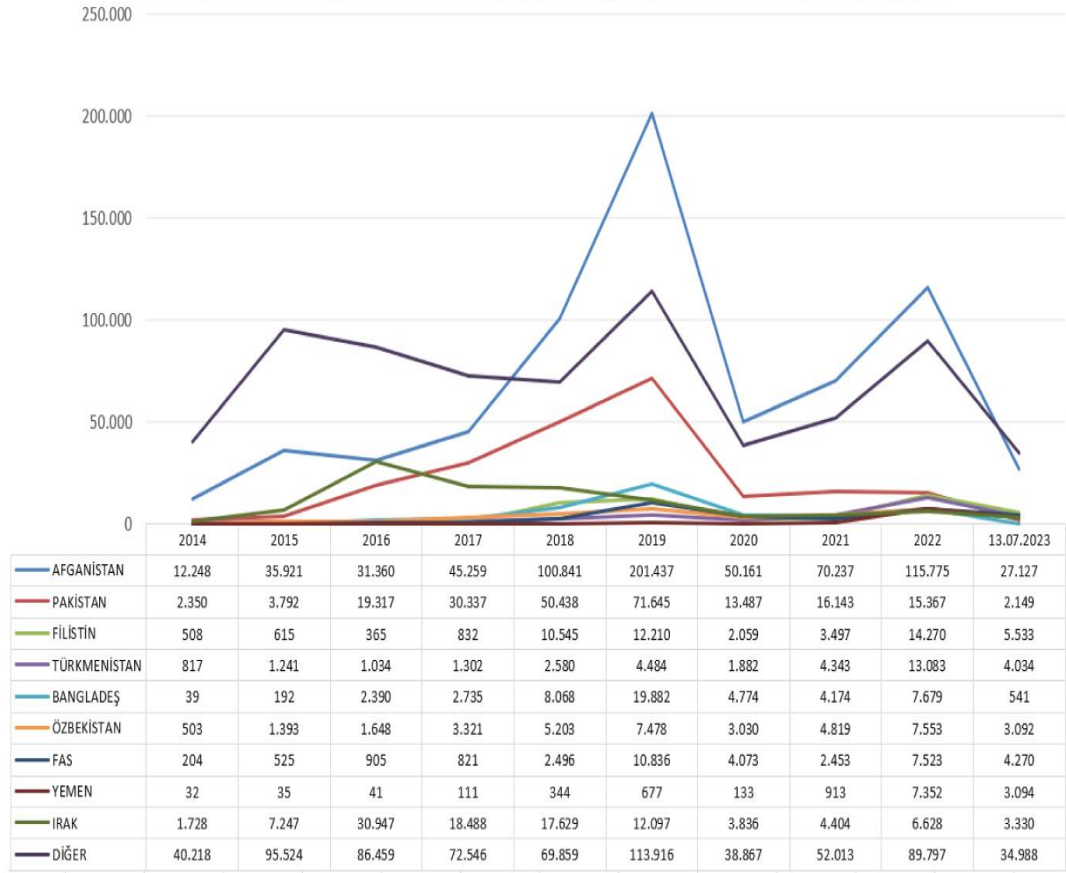
YILLARA GÖRE YAKALANAN DÜZENSİZ GÖÇMEN SAYISI

Şekil 1. Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı(GİB, 2023)

Şekil 1’de 2005-2023 yılları arasında yakalanan düzensiz göçmen sayısına ilişkin veriler paylaşılmıştır. Türkiye’de yakalanan düzensiz göçmen sayısının 2015 yılından itibaren gözle görülür bir şekilde artmaya başladığı ve 2018-2019 yılları arasında ise 454.662 kişi ile zirveye ulaştığı gözlemlenmektedir. 2023 yılının Temmuz ayının ilk yarısına kadar ise 88.158 düzensiz göçmen yakalanmıştır. Türkiye’de yakalanan Afgan düzensiz göçmen sayısı yıllara göre Şekil 2’de paylaşılmıştır.

YILLARA GÖRE YAKALANAN DÜZENSİZ GÖÇMENLERİN UYRUK DAĞILIMI

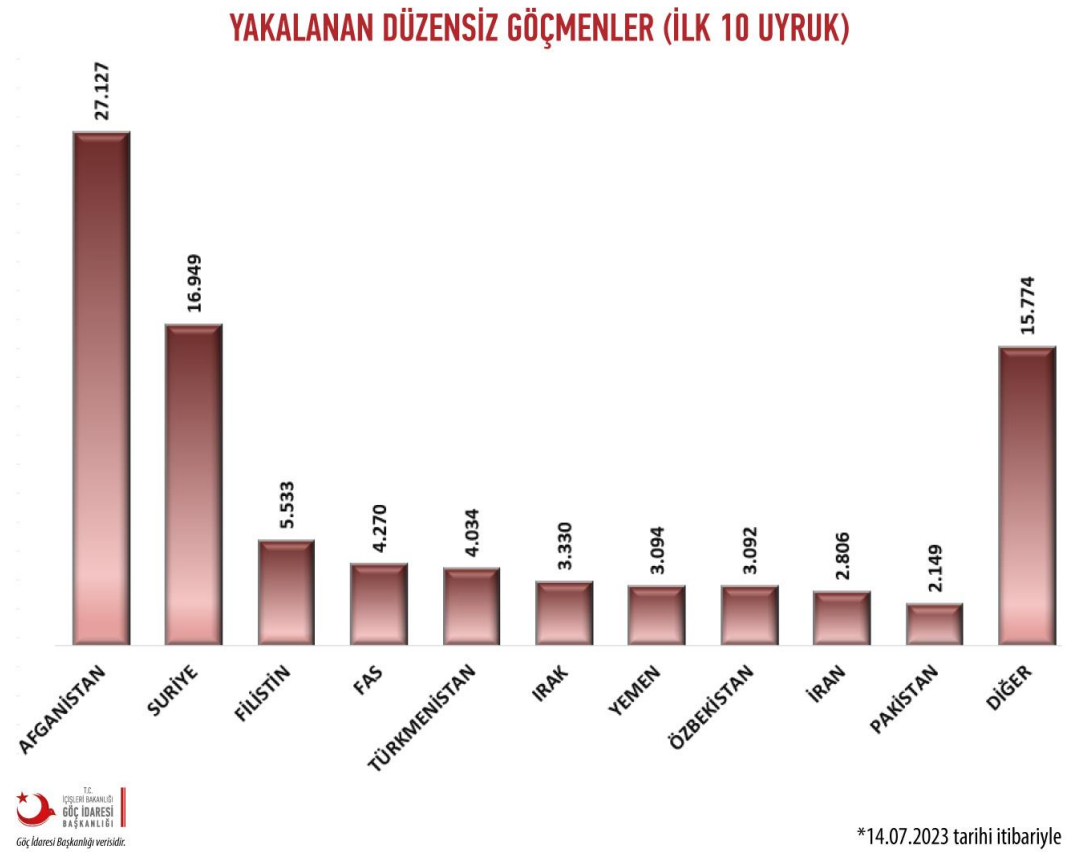
Şekil 2. Yıllara Göre Türkiye’de Yakalanmış Olan Düzensiz Göçmenlerin Etnik Dağılımı (GİB, 2023)

Şekil 2’de yıllara göre Türkiye’de 2017’den itibaren yakalanan düzensiz göçmenlerin büyük kısmını Afgan göçmenlerin oluşturduğu görülmektedir. 2018-2022 yılları arasında Afgan göçmenlerin sayısında ciddi bir artışın yaşandığı göze çarpmaktadır. Şekil 2’deki verilere baktığımızda 2014’te 12.248, 2015’te 35.921, 2016’da 31.360, 2017’de 45.259, 2018’de 100.841, 2019’da 201.437, 2020’de 50.161, 2021’de 70.237, 2022’de 115.775, 2023 yılı Temmuz ayı itibarıyla 27.127 kişi düzensiz göçmen olarak yakalanmış ve kayıt altına alınmışlardır.

Türkiye’de yakalanmış olan Afgan göçmenler 3 şekilde ele alınabilir;

- Hedef ülkelere göç etmek için Türkiye’yi geçiş ülkesi olarak kullanmak isteyenler,
- Uluslararası koruma başvurusunda bulunmayanlar ve ekonomik sebeplerle Türkiye’ye gelen düzensiz göçmenler,
- Uluslararası koruma başvurusunda bulunup başvurusu reddedilen ve Türkiye’den ayrılmamış olanlardır (İçduygu ve Aksel, 2012).

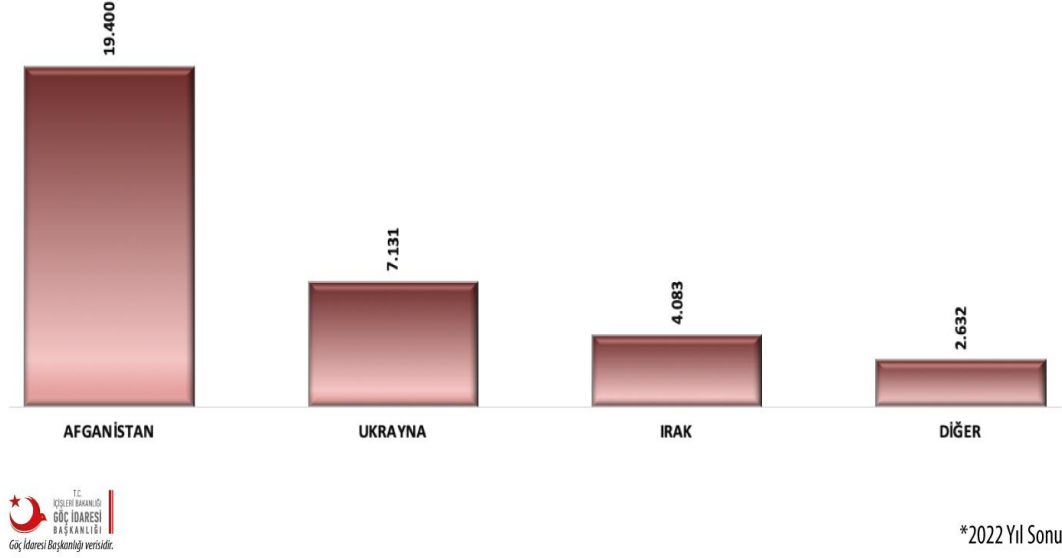
Afgan göçmenlerin Türkiye’deki yasal statüleri Suriyeli sığınmacılara verilen geçici koruma statüsünden farklılık göstermektedir. Bu bireyler eğer başvuru yapar ve onay alırlarsa şartlı mülteci statüsü almaktadırlar. GİB (2015) şartlı mülteci tanımını, “Avrupa’da yer alan ülkelerin dışında gerçekleşen olaylar nedeniyle; dini, etnik, belli bir toplumsal gruba aidiyeti ya da politik düşünceleri sebebiyle zulüm ve baskı göreceği gibi geçerli sebeplerle endişe duyması halinde vatandaşlığının bulunduğu ülkenin dışında yer alan ve o ülkenin korumasından faydalanamayan ya da bahsedilen endişeler sebebiyle faydalanmayı istemeyen yabancıya ya da bu tarz olaylar neticesinde daha önce yaşamını sürdürdüğü ülkenin dışında yer alan, ülkesine dönüş gerçekleştiremeyen veya bahsedilen endişeler sebebiyle dönüşü istemeyen vatansız bireye statü belirleme prosedürleri neticesinde tanınan statü” şeklinde tanımlanmaktadır.

Şekil 3. 2023 Temmuz Ayı İtibariyle Uyruklarına Göre Yakalanan Düzensiz Göçmenler (GİB, 2023)

Şekil 3'te ilk 10 uyuğa göre yakalanan düzensiz göçmen sayısına ilişkin veriler paylaşılmıştır. Türkiye'de Temmuz 2023 itibarıyla yakalanan düzensiz göçmen sayısının toplam 88.158 kişi olduğu görülmektedir. İlk 10 uyruk arasında ise en çok yakalanan düzensiz göçmen grubu 27.127 ile Afgan göçmenler olmuştur. Afgan göçmenleri sırasıyla 16.949 kişi ile Suriyeli, 5.533 kişi ile Filistinli, 4.270 kişi ile Faslı, 4.034 kişi ile Türkmenistanlı, 3.330 kişi ile Iraklı, 3.094 kişi ile Yemenli, 3.092 kişi ile Özbekistanlı, 2.806 kişi İranlı, 2.149 kişi ile Pakistanlı ve 15.774 kişi ile diğer uyruklu göçmenler takip etmektedir. Afgan göçmenlerin sayıca fazla olmasının sebebi olarak ise ABD'nin Afganistan'dan çekilmesi ve Taliban'ın ülke yönetimini ele geçirmesiyle birlikte milyonlarca insanın başlattığı göç dalgası gösterilebilir. 2022'de Uluslararası koruma başvurusunda bulunan Afgan göçmenlerin sayısı Şekil 4'de verilmiştir;

ULUSLARARASI KORUMA BAŞVURUSU YAPAN İLK 3 UYRUK

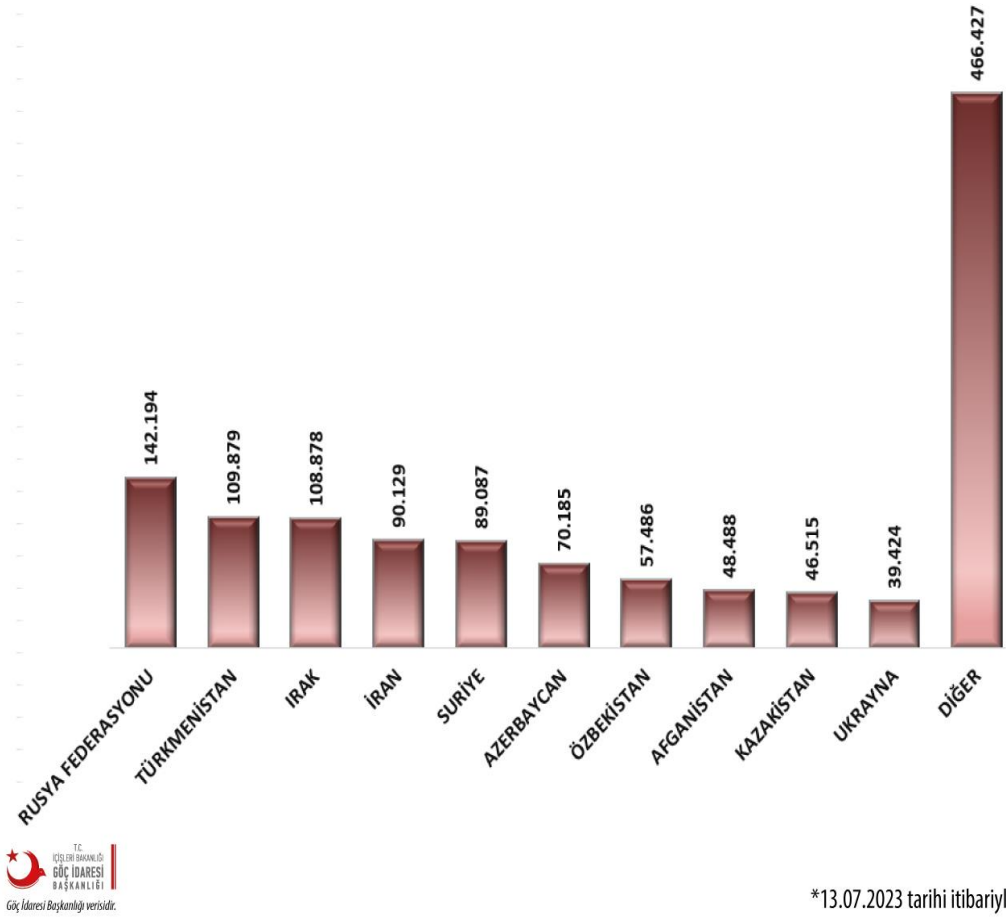

Şekil 4. 2022 Yılında Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunan Yabancı Şahısların Etnik Kökenlerine Göre Dağılımı (GİB, 2022)

Şekil 4’te görüldüğü üzere 2022 yılsonu verisine bakıldığında uluslararası koruma başvurusu sebebiyle Türkiye’den talepte bulunan yabancıların çoğunluğunu Afgan göçmenler oluşturmaktadır. Afgan göçmenlerin sayısı 19.400 kişi iken bu rakamı sırasıyla 7.131 kişi ile Ukrayna ve 4.083 kişi ile Iraklı göçmenler takip etmektedir. Nitekim uluslararası koruma başvurusu talebinde hiç bulunmayan ve kaçak olma durumu süren çok sayıda Afgan düzensiz göçmen bulunduğu da değerlendirilmektedir.

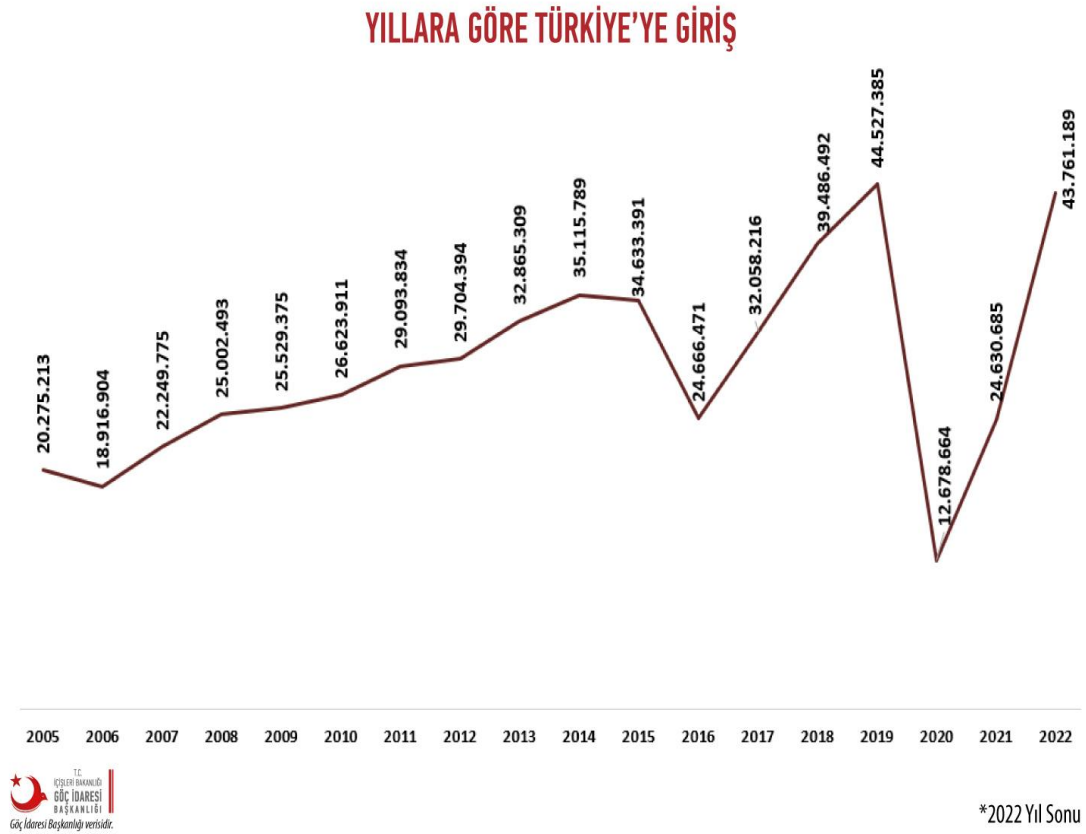
İkamet izni olarak Türkiye’de yaşamını sürdüren Afgan göçmenler de bulunmaktadır. İkamet izin türleri ise kısa süreli izin, öğrenci izni, aile oturma izni ve diğer şeklinde yer almaktadır. Şekil 5’te ikamet izni ile Türkiye’de yaşayan Afgan göçmenlerin sayıları paylaşılmıştır.

İKAMET İZNİ İLE ÜLKEMİZDE BULUNAN İLK 10 UYRUK

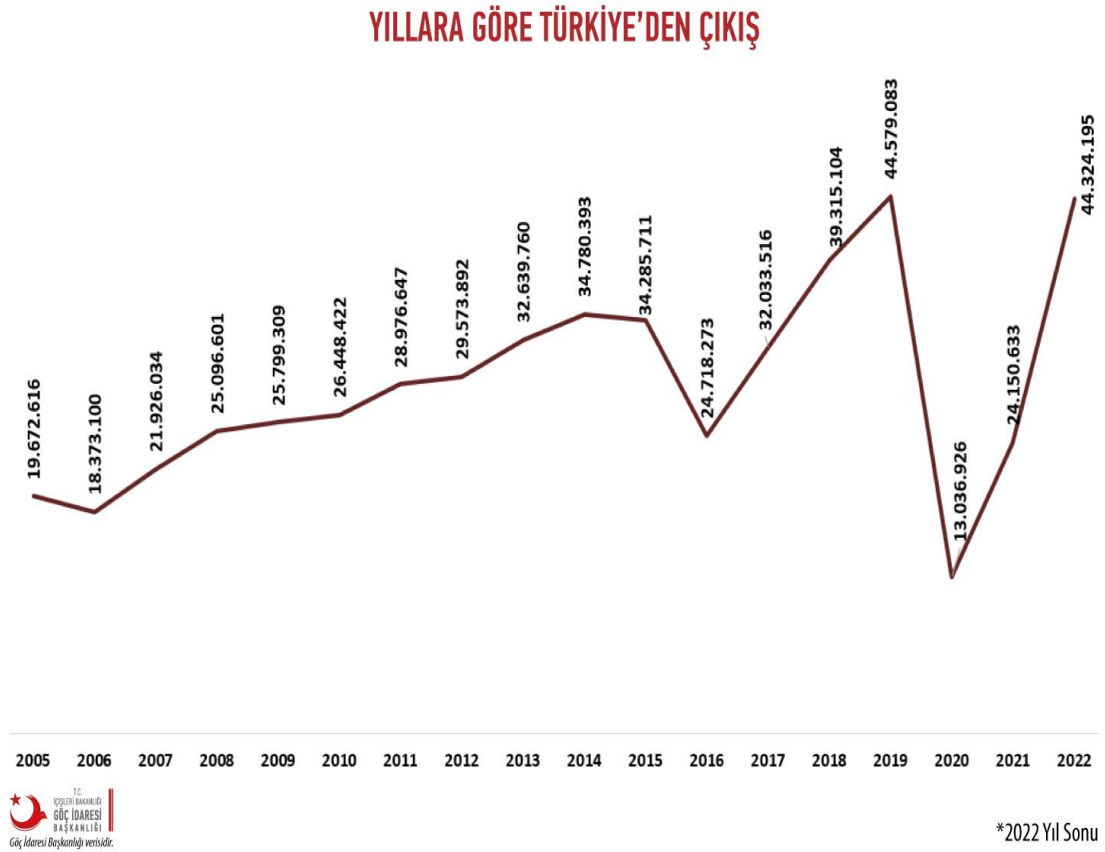
Şekil 5. 2023 Temmuz İtibariyle İkamet İzniyle Türkiye’de Yaşayan Yabancılar (GİB, 2023)

Şekil 5’te Afganistan’dan göç etmiş olan ve Türkiye’de 2023 yılı Temmuz ayı itibarıyla oturum izni elde eden göçmen sayısının 48.488 olduğu görülmektedir. Türkiye’deki Afgan göçmenlerin sayısının neredeyse 500.000’e yaklaştığı varsayıldığında oturum izni bulunan ya da uluslararası koruması olan Afgan göçmenlerin çoğunluğu oluşturmadığı söylenebilir.

Şekil 6. Yıllara Göre Türkiye'ye Giriş Yapan Yabancı Sayıları (GİB, 2022)

Şekil 6'da ise 2005-2022 yılları arasında Türkiye'ye giriş yapan yabancı kişi sayıları paylaşılmıştır. 2005 yılında 20.275.213 kişi ülke sınırlarımızdan geçerken 2022 yılında bu sayı 43.761.189 olarak rapor edilmiştir. Tabloda görüldüğü üzere en fazla girişin gerçekleştiği yıl 44.527.385 kişiyle 2019 yılı olarak kayıtlara geçerken en az giriş ise 12.678.664 kişiyle 2020 yılında gerçekleşmiştir.

Şekil 7. Yıllara Göre Türkiye’den Çıkış Yapan Yabancı Sayıları (GİB, 2022)

Şekil 7’de ise 2005-2022 yılları arasında Türkiye’den çıkış yapan yabancı kişi sayıları paylaşılmıştır. Tabloya göre 2005 yılında 19.672.616 yabancı ülke sınırlarımızdan çıkarken 2022 yılında bu sayı 44.324.195 olarak rapor edilmiştir. Tabloda görüldüğü üzere en fazla çıkışın gerçekleştiği yıl 44.579.083 kişiyle 2019 yılı olarak kayıtlara geçerken en az çıkış ise 13.036.926 kişiyle 2020 yılında gerçekleşmiştir.

4.5. TÜRKİYE’DEKİ AFGAN GÖÇÜ

Coğrafi, tarihi ve kültürel konumu nedeniyle Türkiye son yıllarda dünyada meydana gelen göç dalgalarının en önemli merkezlerinden biri haline gelmiştir (Cengiz, 2021, s. 3). Türkiye üç kıta arasında yer alması, çevresindeki ülkelerde yaşanan finansal ve siyasi istikrarsızlıklar, savaş ve çatışmalar yaşayan devletlerle sınır komşusu olması veya kimi ülkelerle kültürel ve tarihi bağlarının bulunması nedenleriyle pek çok ülkeden göç eden gruplarla (sığınmacılar, mülteciler ve düzensiz göçmenler) karşı karşıya

gelmesine sebep olmuştur (Altıntaş, 2018, s. 37). Türkiye'nin batı ile doğu arasında yer alması, yani küresel eşitsizliğin iki yakasında yer alması, Türkiye'nin bir yandan düzensiz göçmenlerin geçiş rotası diğer yandan geçiş için hedef ülke olmasına sebep olmaktadır (Cengiz, 2021, s. 3).

Düzensiz göçmen en basit tabiriyle, “göçmen kişinin, bağımsız bir devletin rızası olmadan, orda yaşaması” şeklinde tanımlanmaktadır (Üstübcü, 2018, s. 19). GİB'nin yakalanan göçmenlerin geçiş veya hedef ülke seçeneklerinden ayrı olarak düzensiz göçmenlerle ilgili elde edilen istatistikler incelendiğinde Afgan göçmenlerin Suriye'den ilk göç akınının başladığı 2011 yılından bu zamana kadar belirgin bir sayısal çoğunluğa sahip oldukları göze çarpmaktadır (Düzensiz Göç İstatistikleri, 2014-2021).

2014-2021 yıllarında yakalanan 326.230 Suriyeli düzensiz göçmene karşın aynı dönem içerisinde yakalanmış olan Afgan göçmenler tam olarak 478.237 kişidir. Yalnızca 2020-2021'da yakalanan 455.762 düzensiz göçmenin 202.537'sinin Afgan uyruklu olması Türkiye'de Afgan göçmenler üzerine gerçekleştirilen araştırmaların değerini ortaya koymaktadır (GİB, 2022). Genel hatlarıyla göç kavramı Afganistan tarihinde sürekli olarak meydana gelen olaylardan biridir. Her ne kadar Suriye iç savaşı ile oldukça yoğun bir göç dalgası yaşansa da Afganistan dünyanın ana göçmen kaynağı ülkelerinden birisi olarak konumunu halen korumaktadır. Afganların göç deneyimleri ile Afganistan'ın tarihî tecrübeleri arasında göze çarpan benzerlikler de söz konusudur (Yıldırım, 2018, s. 131).

Afganistan'dan Türkiye, İran, Pakistan ve başka ülkelere yönelik gerçekleşen göçlerin en ciddi şekli 1979'daki S.S.C.B işgali ile meydana gelmiştir. Soğuk Savaş zamanında gelişmiş ülkelere Afganistan'da devam eden ideolojik savaş bölgede yer alan ülkelerin de içinde bulunduğu ırksal gruplaşmaları beraberinde getirmiş ve bunun sonucunda da savaşlar ortaya çıkmıştır (Aras ve Toktaş, 2008, s. 47). Sovyetlerin müdahale etmesi sonrasında Afganistan nüfusunun yaklaşık 6 milyonu o dönemde göç etmek durumunda kalmıştır. Başta Pakistan ve Afganistan vatandaşları arasındaki sosyal bağlar, akrabalık ilişkileri ve finansal etkileşim göç yolunda bulunan Afgan vatandaşların Pakistan'a geçiş sürecini daha kolay hale getirmiştir. 1990 yılından sonra 3,3 milyon Afgan Pakistan'a, 3,1 milyon Afgan ise İran'a sığınma talebinde bulunmuştur (Castles ve Miller, 2008, s. 247).

İkinci göç akınının sebebi de Taliban yönetiminin ülkeyi ele geçirmesi ile önce Kandahar'da sonrasında da Peştunlar bölgesinde hızlı biçimde yayılmasıyla olmuştur. İdeolojik eğitimini Pakistan okullarında alan Peştun kökenli Afgan İslami din görevlileri ve talebelerce oluşan Taliban, ülkenin tümünü ele geçiren bir yönetim ile İslam'ın çoğunlukla Arap yarımadasında görülen radikal yorumuna dayalı bir devlet ve yönetim sistemi ortaya çıkarmıştır (Aras ve Toktaş, 2008, s. 49). Ülkedeki Taliban riski sebebiyle 1990-2000 yılları arasında 155.000 Afgan vatandaş Avrupa Birliğine üye ülkelere sığınma talebinde bulunmuştur. 2001'de A.B.D tarafından yönetilen koalisyon kuvvetleriyle Taliban arasındaki savaş üçüncü göç akınına neden olmuştur. 11 Eylül 2001'deki saldırılar ve Afganistan'ın El Kaide terörist ağının üssü olması ülkelerarası birliğin Afganistan'a yönelik ilgisinin artmasına sebep olmuştur (Castles ve Miller, 2008, s. 248).

4.5.1. Afganlıların Türkiye'ye Göç Etme Nedenleri

Bugün Afganistan iç karışıklıklar, siyasi ve finansal istikrarsızlıklarla günümüzde de çatışmalı bir bölge olarak yer almaktadır. Bu karışık ortam ülke içinde yaşayan bireylerin yaşam mücadelesini devam ettirmek için başka ülkelere göç etmesine sebep olmaktadır. Pakistan ve İran 2017 itibariyle en büyük ikinci göçmen nüfusu olan Afganlara ev sahipliği yapmaktadır (Global Trends, 2020). Türkiye sahip olduğu yapısıyla doğrudan Afganistan üstünden veya ikincil göç hareketiyle (çoğunlukla İran ve Pakistan'dan) gelen çok sayıda Afgan göçmeni misafir etmektedir (BM Göç Terimleri Sözlüğü, 2021, s. 31).

Bütün bunların yanı sıra ev sahibi ülkelerce, evlerini bırakmak ve ayrılmak zorunda kalan bu kişilerin nasıl bir yaşam savaşı verdikleri ve gittikleri ülkelerde sebep oldukları etkilerin de ele alınması gerekmektedir (Yıldırım, 2018, s. 130). Medyada ve toplumsal çalışmalarda net bir şekilde görüldüğü ve bilimsel araştırmalarda da tartışmasız şekilde tespit edildiği biçimde gittikleri ülkede farklı kültür, sosyal yapı ve coğrafya içerisinde uyum sağlamakta zorlanan göçmenler kısa süreli veya kalıcı şekilde daimi kalacakları yerlerde ciddi finansal ve sosyokültürel problemler yaşayabilmektedirler. Öncelikle göçmenlerin temel sorunu göç ettikleri topluma adapte olmaktır. Bireylerin gittikleri ülkede onaylanmama ve benimsenmeme aşamaları çoğunlukla tecrübe edilmektedir. Bunun dışında göç ile beraber gelen nüfusun yiyecek, barınma, iş, sosyal

hayat ve kültür üzerinde oluşturabileceği etkinin payı da oldukça yüksektir (Demirhan ve Aslan, 2015, s. 24).

Afganistan Türkiye ile sınır komşuluğu olmamasına rağmen iki ülke arasında geçmiş dönemlere dayanan tarihsel, inançsal ve kültürel bağlar Afganların Türkiye'ye göç etmesindeki temel etmen olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda da Türkiye düzenli ve düzensiz göçler için hedef ülke konumuna gelmektedir. Düzenli göçmenler 1951 yılında imzalanan Cenevre Sözleşmesinde belirtildiği gibi, Türkiye jeopolitik sebeplerden dolayı yalnızca uluslararası koruma statüsünü kullanabilmekte ve şartlı mülteci statüsü ile üçüncü bir ülkeye göçmen talebi gerçekleştirebilmektedir. Göçmenlerin talepleri neticeleninceye kadar Türkiye'de GİB'in yönlendirmesi ile uydu şehirlerden birinde konaklayabilmektedir. Düzensiz göçmenlerin göç mazeretleri düzenli göçmenlerle paralel olmasına rağmen ya Avrupa'ya yine düzensiz geçiş adına veya uydu şehirlerdeki hayat şartlarının kendilerini mutlu etmemesi sonucu İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük şehirlerde daha fazla gelir şansı barındırması fikriyle yasal statü başvurusunda bulunmamakta ve illegal olarak yerleşip çalışmaktadırlar.

4.5.2. Afganistan'daki Siyasi İklim

İrksal ve inançsal çeşitliliklerin çok olduğu ve farklı örgütlerin arasındaki iktidar rekabeti sebebiyle mücadelelerin durmadığı Afganistan'ın geçmişi politik, siyasi ve finansal belirsizliklerin sebep olduğu göçler ile yoğrulmuştur. 1919'da Afganistan'da İngilizlere karşı kazanılan bağımsızlık savaşından sonra ülke çapında politik ve finansal istikrarın elde edilemediği ve 1940'da Hindistan'ın ayrılması ve Pakistan'ın kurulmasıyla birlikte bu bölgedeki risklerin arttığı görülmektedir (Aras ve Toktaş, 2008, s. 47).

Afganistan'ın tarihindeki önemli olaylardan biri de 1979'da S.S.C.B'nin ülkeyi işgali etmesi olarak görülmektedir. Bu işgal sonucunda ülke çapında 3,8 milyon Afgan ülkesinden ayrılmak durumunda kalmıştır (Kronenfeld, 2008, s. 47). 1990'lı dönemlerde ise ülkede meydana gelen otorite eksikliğini değerlendiren ve S.S.C.B'nin işgal sürecinde Amerika'nın destek verdiği müttefikler Taliban ismiyle 1996'da iktidara el koymuştur. Bu işgal de Afganistan'ın geçmişinde ciddi göç hareketliliğine sebep olan olaylardan biridir.

2001'de ise 11 Eylül terör saldırılarının olduğu dönemde Afganistan'da Amerikan

işgaliyle birlikte Taliban yönetimi devrilmiş ve bu aşamada meydana gelen savaş atmosferinden dolayı da yine milyonlarca Afgan göç etmek durumunda kalmıştır. 2021’de ise Amerika Birleşik Devletleri’nin Afganistan’ı terk etme kararı almasının ardından hükümet yanlıları herhangi bir savaş ortamına girmeden yönetimi Taliban’a devretmiştir. Bunun neticesinde Afganistan’daki cihatçı yapılanma ve şeriat anlayışı tekrar yönetime gelince, bu yapıya karşı olan ve bu yapının içinde yer almak istemeyen insanlar da tekrar büyük ve yeni bir göç akınının meydana gelmesine sebep olmuşlardır. Yukarıdaki verilerden de anlaşılacağı üzere Afganistan’ın tarihi savaşlar ve çatışmalarla doludur (Kronenfeld, 2008, s. 47).

Dünya üzerindeki hiçbir ülkenin Afganistan kadar çatışma, savaş ve yıkım görmediği söylenebilir. Bu sebeple savaşların arttığı bölgede toplumsal ve finansal yaşamın sona ermesi ve bireylerin bir taraftan hayat endişesi diğer taraftan da fakirlik ve iş kaybı sebebiyle göç kararı alma olasılığı yüksek bir olasılık olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla bağlantılı olarak da Afganların üçte birinden fazlası hayatları süresince en az bir kez göç hareketini tecrübe etmişlerdir (Kronenfeld, 2008, s. 47).

4.5.3. Afganistan’daki Demografik ve Ekonomik Yapı

Afganistan’daki demografik ve finansal yapıya göz atıldığında da göçü destekleyen bir sistemin bulunduğu göze çarpmaktadır. Nitekim Afganistan toplumsal, finansal ve politik açıdan ayrılmış bir ülke yapısına sahiptir. Afganistan’da on sekiz ayrı örgüt arasında ırksal, inançsal, politik ve gruplaşma bazlı ayrışmalar bulunmaktadır (Karadağ, 2021, s. 16).

2019 yılındaki Dünya Bankası verileri incelendiğinde 38 milyondan fazla insanın yaşam sürdüğü Afganistan nüfusunun yarısına yakınının 15 yaşın altında olduğunu ve köy nüfusu çoğunluklu bir sisteme sahip olduğu görülmektedir. Nitekim ülkedeki nüfusun nerdeyse %73’ü kırsal bölgelerde hayatını sürdürmektedir. Finansal veriler bakımından da Afganistan dünya üzerinde gelişmişlik endeksi en düşük ülkelerden biridir. Afganistan’da 20 milyonun üzerinde bireyin günlük gelirin 2 doların altında olduğu varsayılmaktadır. Bunların yanı sıra eğitim düzeyinin düşük olduğu Afganistan’da üniversiteye kadar 12 yıllık eğitim süreci mevcuttur. Fakirlik yüzünden okul döneminde olması gerekirken pek çok çocuk okula gitmekte zorluk yaşamaktadır (Buz vd. 2021, s.7).

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2017), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) 2013 Raporunu temel alarak Beşeri Yoksulluk Endeksi sıralamasında da Afganistan'ın 145 ülkenin içinde 135. sırada yer aldığını bildirmektedir. UNDP 2018 raporunda da İnsani Gelişme Endeksi'nde de Afganistan 178 ülkenin içinde 168. sırada bulunmaktadır. Afganistan nüfusunun %77'sinin içilebilir su kaynaklarına erişemediği, bir çocuğun 50 yaşına kadar hayatta kalma şansının sadece %60 olduğu, 5 yaş altında bulunan çocuklar içinde dengesiz ve yetersiz beslenenlerin oranının %40 olduğu görülmektedir (Tümtaş, 2022, s. 347).

Bütün bunlar Afganistan'daki gelir ve tüketim fakirliğinin yanında beşerî fakirliğin de ciddi bir problem olduğunu göstermektedir (HÜNEE, 2017). Bu sebeple politik, siyasi ve finansal belirsizliğin kronikleştiği ve savaşların gündelik hayatın bir parçası haline geldiği bir ülkenin her türlü göçe kaynak ülke olması oldukça alışageldik bir durumdur. Bu kapsamda Afganistan küresel ölçekte en fazla göç yoğunluğunun olduğu ülkelerden biridir.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) 31 Ağustos 2021 tarihli verilerine göre, Afganistan uyruklu kayıtlı göçmenlerin dünya genelindeki sayısı 2.271.868'dir (Tümtaş, 2022, s. 347). Kayıtlı göçmenlerin 1.434.036'sı Pakistan'da, 770.500'ü ise İran'da hayatlarını sürdürmektedir (Tümtaş, 2022, s. 347). Afganistan genellikle bu iki ülkeye göç vermektedir. Komşu bu iki ülkenin yanı sıra Türkiye de bu göçlerden etkilenmektedir. Bununla ilişkili olarak da GİB'nin güncel verileri incelendiğinde AB veya EFTA (Avrupa Serbest Ticaret Birliği) ülkelerine uluslararası koruma başvurusunda bulunan göçmenlerde Afgan uyrukluların ön planda olduğu görülmektedir. 2019'da uluslararası alanda koruma başvurusunda bulunan 57.516 kişinin ortalama yarısını Afgan göçmenler oluşturmaktadır. Bu eğilimin 2020 ve 2021'de de paralel şekilde sürdüğü görülmektedir.

4.6. TÜRKİYE'DEKİ AFGAN GÖÇMENLERİN DEMOGRAFİK YAPISI

Afgan göçmenler hayatlarına devam etmek ya da bir başka ülkeye geçiş yapabilmek adına göç için Türkiye'yi tercih etmektedirler (Leghtas ve Thea, 2018). Türkiye'ye göç gerçekleştiren Afganların statüsü iki farklı biçimde incelenmektedir:

- **Afgan Sığınmacılar:** Uluslararası alanda koruma başvurusunda bulunmuş veya koruma statüsü kazanmış olanlardır.
- **Afgan Göçmenler:** Asıl olarak finansal ve politik sebepleri mazeret göstererek daha iyi yaşam koşullarında hayatlarına devam etmek için Türkiye'ye göç edenlerdir. Düzensiz göç yoluyla Türkiye'ye göç ederek uluslararası koruma başvurusunda bulunmamış ya da koruma başvuruları reddedilmiş bireyler bu grubun içinde yer almaktadır. Bu grupta yer alan bireylerin de göç etmesinin altında zorunlu göç faktörlerinin bulunduğu akıldan çıkarılmamalıdır.

Afgan sığınmacılar, Afganistan'dan ırksal, ait oldukları toplumsal örgütler ya da politik fikirleri sebebiyle Taliban tarafından işkence veya zulüm göreceği endişesiyle Türkiye'ye göç eden veya bu kaygı sebebiyle Afganistan'a dönemeyen ya da dönmek gibi bir isteği olmayan ve uluslararası koruma statüsü sağlanan bireylerdir (GİB, 2015). Sığınmacılar uluslararası koruma statüsü elde etmek için GİB'ye başvurup uluslararası koruma çerçevesinde sığınma talebi gerçekleştirmek zorundadır.

Türkiye'de göçmenlerle ilişkili prosedürler 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kapsamında gerçekleştirilmektedir. GİB uluslararası koruma başvurusunu inceleyip gerçekten işgal veya işkence nedenleriyle Afganistan topraklarına dönemeyeceğine karar kıldığı bireylerin talebini onaylar ve bu bireylere uluslararası koruma statüsü verir. Uluslararası koruma statüsü elde eden bireylere uluslararası koruma statüsü bulunduğu ilişkin kimlik belgesi verilir. Bu kimlik belgesiyle kendilerine sağlanan eğitim, sağlık ve sosyal olanaklardan faydalanırlar. Uluslararası koruma statüsü sağlanan Afgan sığınmacıların diğer bir ülkeye transferi sağlanana kadar Türkiye'de yerleşmelerine ilişkin onay verilir ve uluslararası koruma statüleri de sürer (GİB, 2015).

İkinci grupta ifade edilen bireyler ise çoğunlukla finansal nedenlerle ve daha kaliteli bir yaşam standardı sağlamak için Türkiye'ye göç eden Afgan göçmenlerdir. Bu göçmenler uluslararası korumaya daha önce başvuruda bulunmamış ya da başvuruları reddedilmiş olan bireylerdir. Bu grupta yer alan bireyler Türkiye'deki yaşamlarını kaçak şekilde devam ettirirler. Bu kişiler uluslararası koruma statüsünü elde etmek için istenen koşulları bulundurmamaları sebebiyle başvuruda bulunmadıkları ya da başvurularının reddedildiği değerlendirilmektedir. Bu grupta yer alan göçmenler kaçak olmaları ve yakalanmaları halinde Afganistan'a dönme korkusuyla baş etmeye çalışmaktadırlar

(Leghtas ve Thea, 2018).

Türkiye’ye göç gerçekleştiren Afganlar için Türkiye’de farklı güçlükler ve aynı zamanda olanaklar da yer almaktadır. Bu güçlükler ve olanaklar; statü sorunu, barınma, istihdam, öğretim, toplumsal hizmetlere ulaşma benzeri hakları içinde barındırmaktadır.

4.7. AFGAN GÖÇMENLERİN TÜRKİYE’DE KARŞILAŞTIKLARI ZORLUKLAR VE OLANAKLAR

4.7.1. Statü Sorunu

Türkiye’de yaşayan Afgan göçmenler ülkede varlığını kabul ettirme ve resmi olarak kabul görme mücadelesinde çeşitli problemlerle karşı karşıya gelmektedirler. Afgan göçmenler adına en önemli problemler; üçüncü ülkelere transfer edilme işleminin uzaması, üçüncü ülkeler tarafından onay alma konusunda kotaların azalması, statü alma hakkında karşılaşılan belirsizlik, çalışma izinlerinin bulunmaması ve kamusal fırsatlardan faydalanamama şeklinde belirtilebilir (Güler, 2020, s. 1465; Kahraman, 2017, s. 148).

Türkiye’de sığınma arayışında bulunan Afgan göçmenler birbirine benzer ikili bir yapıyla yüzleşmektedirler. Bu yapının bir tarafında bireylerin “koşullu göçmen” şeklinde kabul görebilecekleri uluslararası koruma belgesi diğer yanda ise sığınmacı statüsünün belirlenmesiyle oldukça az sayıda bireyin ulaşabildiği üçüncü ülkeye yerleşmelerini sağlayan bir konumdur. Afganların Türkiye’de daimi olacak şekilde değerlendirilmemesi ve sonrasında gidecekleri üçüncü ülkelerdeki olanaklardan faydalanmayı istemeleri asıl motivasyonlarını meydana getirmektedir. Ancak azalan tekrar yerleştirilme göçmen kotaları ve çözülemeyen süreçler sebebiyle Afgan göçmenlerin üçüncü ülkelere yerleşme ümitleri kaybolmaktadır (Leghtas ve Sullivan, 2016).

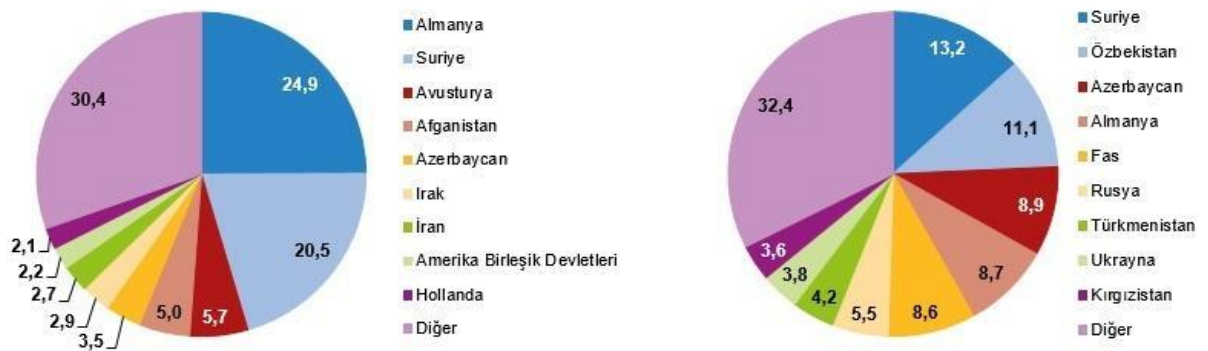
Bir başka grup olan ve uluslararası koruma talebinde bulunmayan ya da talepleri onaylanmayan Afgan göçmenlerin durumu daha olumsuz bir şekilde seyretmektedir. Türkiye sınırları içerisinde kaçak olarak hayatlarını sürdüren Afgan göçmenlerin kimliklerini elde edememeleri hayatlarını her açıdan olumsuz biçimde etkilemektedir. Kimliği bulunmayan kaçak göçmenler eğitim, sağlık, barınma ve iş olanaklarından faydalanamamakta ve sivil toplum örgütleri veya kamu nezdinde verilen sosyal servislere ulaşmakta güçlük çekmektedirler (Leghtas ve Thea, 2018).

Türkiye’de bulunan Afgan göçmen ve mültecilerin yüzleştiği en ciddi problemlerden birisi de sığınma yapısının ve bu yapıdaki statülerinin tam olarak ne olduğuna dair bilgilendirilmelerinin bulunmaması şeklinde ortaya çıkmıştır (Leghtas ve Sullivan, 2016). Türkiye sınırları içerisinde kaçak şekilde yaşamlarını sürdüren ve sığınma talebinde bulunmamış Afgan göçmenlerin bir bölümünün sığınma talep etme hakkında motivasyonlarının düşük olması ya da koruma servislerinden sadece Suriyelilerin faydalandığı şeklinde yanlış algılarının bulunması da Türkiye’deki yaşamlarını güçleştirmektedir (Buz vd., 2020).

Türkiye’deki Afganların statü sorunu gerçekliği yanında, Afgan ve diğer sığınmacıların da Türkiye genelinde bulunan göçmen, sığınmacı ve mültecilerin geneline oranla vatandaşlık alan göçmen, sığınmacı ve mülteci bulunmaktadır. Bu vatandaşlık alımının yolu ise gelen göçmen, sığınmacı ve mültecilerin Türk vatandaşlarıyla olan evliliklerinden elde ettikleri vatandaşlıklardır. Bu vatandaşlık hakkı, teşkil eden tüm sorunları ortadan kaldırmaktadır.

TÜİK verilerinden 2021 yıllarında Türk vatandaşlarıyla evlilikleri hakkında verileri inceleyebiliriz.

2022 yılında Türk vatandaşlarıyla yapılan evlilik istatistikleri:

Şekil 8. 2022 Yılında Yabancıların Türk Vatandaşlarıyla Evlilikleri(TÜİK,2022)

Şekil 8’de yabancı uyruklu damatların sayısal verileri 2022 yılında 6.161 ile genel evliliklerde yabancı uyruklu damatların % 1,1’ini oluşturduğunu görürken, yabancı uyruklu gelinlerin sayısı 28.571 olup, genel evliliklerde gelinlerin ise %5,0’ini

oluşturduğunu görmekteyiz.

Damatların genel evliliklerine bakıldığında, yabancı uyruklu damatlar içinde % 24,9 ile Alman uyruklu damatlar birinci konumda bulunmaktadır. Sırası ile de % 20,5 ile Suriyeli, % 5,7 ile Avusturyalı, %5,0 ile Afgan, % 3,5 ile Azerbaycanlı, %2,9 ile Iraklı, % 2,7 ile İranlı, % 2,2 ile Amerikalı, % 2,1 ile Hollandalı ve % 30,4 ile diğer yabancı uyruklu damatlar izlemiştir.

Gelinlerin genel evliliklerine bakıldığında, yabancı uyruklu gelinler içinde % 13,2 ile Suriye uyruklu gelinler birinci konumda bulunmaktadır. Sırası ile de % 11,1 ile Özbek, % 8,9 ile Azerbaycanlı, % 8,7 ile Alman, % 8,6 ile Faslı, % 5,5 ile Rus, % 4,2 ile Türkmenistanlı, % 3,8 ile Ukraynalı, % 3,6 ile Kırgız ve % 32,4 ile diğer yabancı uyruklu gelinler izlemiştir.

4.7.2. Barınma Şartları

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu hükümlerine göre, uluslararası koruma başvurusunda bulunan ya da koruma statüsü bulunmayan bireylerin barınma gereksinimlerini kendilerinin karşılaması gerekmektedir. Ayrıca kanunda GİB'in uluslararası koruma statü sahibi ya da başvuru sahibi bireyin sağlık, eğitim, barınma ve diğer gereksinimlerinin giderileceği barınma merkezlerinin oluşturulabileceği ifade edilmektedir (GİB, 2015).

Türkiye sınırları içerisinde Afgan göçmenler barınabileceği yer bulmada ve kira ödemeye ilgili konular hakkında güçlüklerle karşılaşırken, kış mevsiminde ısınma sorunu ve sıcaklıkla başa çıkma vb. sebeplerle de olumsuz şartlarda yaşamlarını sürdürmektedirler. Afgan göçmenler diğer göçmenlerle birlikte yaşadıkları evleri paylaşmak durumunda kalmaktadırlar. Bunun yanı sıra kimi sığınmacılar yönlendirildikleri uydu şehirlerde herhangi bir destek veya tanıdığın bulunmaması sebebiyle de sosyal ve finansal bakımdan problemlerle karşılaşmaktadırlar (Leghtas ve Sullivan, 2016).

Tüm bu olumsuzlukların fazla olmasına rağmen daha önceden Türkiye'ye göç etmiş akrabaları veya tanıdıkları vasıtalarıyla barınma ihtiyaçlarını belli bir süre boyunca karşılayabilmektedirler. Yine bunun haricinde BMMYK koruma plan/strateji merkezinde ve çalışma yürüttükleri sahalarda savunuculuk ilkesine yer vermektedir. Bu ilke ile

birlikte zorla yerlerinden edilmiş sığınmacılar için yorgan/battaniye, evde kullanabilecekleri elektronik eşyalar başta olmak üzere temel gıda ihtiyaçları da karşılanmaktadır.

4.7.3. Sağlık Servislerine Ulaşım

Sağlık servislerine ulaşım Afgan göçmenler için en önemli problemlerden birisini teşkil etmektedir (Buz vd., 2020). Türkiye’de sağlık sigortası bulunmayan ve karşılayabilme imkânı olmayan uluslararası koruma talebi ve statüsü olanların genel sağlık sigortaları uluslararası koruma talebinin ardından başlamak üzere 1 yıllık süre için GİB tarafından karşılanmaktadır. Bir senelik süre sonrasında sağlık yardımından faydalanmaları için ödeme yapmaları zorunludur. 1 yıllık zaman sınırlaması özel ihtiyaç sahiplerini kapsamamaktadır. Kimliği olmayan göçmenler yüksek ücretler ödeyerek tedavilerini yaptırmak ya da başlanılan tedaviyi bırakmak durumunda kalmaktadırlar (Leghtas ve Thea, 2018).

Afgan göçmenler sağlık servislerinde çalışanlarla iletişim kurabilme konusunda da sorun yaşamaktadırlar. Arapça, Farsça, Dari ya da Peştuca konuşan tercüman bulmakta güçlük çekilmesi bu sorunlardan biridir. Dil engelinin üstesinden gelinmesi adına Afgan göçmenlere SGDD-ASAM ve Türk Kızılay’ı gibi sivil toplum örgütleri yardım etse de bu yardım çoğunlukla yeterli olmamaktadır (Buz vd., 2020). Bununla birlikte kronik hastalığı bulunan yaşlı, engelli ve LGBTİ göçmenler de sağlık servislerine ulaşmakta zorluklarla karşılaşmaktadırlar (Leghtas ve Sullivan, 2016).

STK’lar Türkiye’ye göç eden Afgan göçmenlerin sağlık servislerinden faydalanabilmeleri için bazı projeler yürütmektedir. “Sığınmacı Kadın ve Kız Çocuklarının Sağlık Hizmetlerine Erişimlerinin Güçlendirilmesi” projesi bu projelerden biridir (SGDD, 2021). Sağlık servislerine ulaşmada Afgan göçmenlere kolaylık sağlaması adına “Hastane Tercümanlığı ve Randevu Alma Hizmeti” gibi projeler de yine STK’lar tarafından yapılmaktadır (Mülteciler Derneği, 2021). Bununla birlikte “Özelleştirilmiş Sağlık Hizmetlerine Erişim ve Hizmetlerin Devrinin Desteklenmesi Projesi” çerçevesinde fiziksel ya da zihinsel engelli göçmen kişilerin saptanması ve bunların sağlık servislerinden yararlanması amaçlanmaktadır (MUDEM, 2021).

4.7.4. Eğitim Fırsatlarına Erişim

Uluslararası koruma talebinde bulunan ya da uluslararası koruma statüsü bulunan göçmenler uluslararası koruma kimlik belgeleriyle genel eğitim-öğretim içerisinde yer alabilmektedirler (Güler, 2020). Bu sebeple daha uygun eğitim fırsatlarına ulaşma isteği Afgan göçmenlerin Türkiye’ye göç etme sebepleri arasındadır (Buz vd., 2020). Nüfus cüzdanı olmayan göçmenlerin öğrenimlerini sürdürmeleri mümkün olsa da Afgan göçmenlerin uygulama ve eğitimde yer alma konusunda problem yaşadıkları gözlemlenmektedir (Human Rights Watch, 2017; Kahraman, 2017; Leghtas ve Thea, 2018). Dil problemi ve okul giderlerinin üstesinden gelmede yaşanan güçlükler de eğitim ve öğretime devam etmelerini olumsuz yönde etkileyen sebeplerdendir (Buz vd., 2020). Bunun yanı sıra eğitim prosedüründe yer almama durumu Afgan çocukların çocuk işçi olma riskinin de artmasına sebep olmaktadır (Kahraman, 2017).

Afgan göçmenlerin oldukça az bir bölümü yükseköğretimden faydalanmaktadır (Human Rights Watch, 2017). STK’lar tarafından çocukları ilköğretime ya da ortaöğretime yeni başlamış olan çok sayıdaki Afgan göçmene ilişkin okulların sistemi, kuralları, çocukların derslerinin takibi ve devamsızlıkların ne şekilde öğrenilebileceğine yönelik eğitim sistemi hakkında verilen bilgilendirme kursları Afgan çocukların eğitime adaptasyonunu daha kolay hale getirmeyi hedefleyen projeler olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra okul tabanlı bir toplumsal adaptasyon programı olan “Leylaklar Ülkesinde” programında çocukların erken dönemlerinde birlikte çok kültürlü toplum, farklılıklara saygı gösterme, empati duygusunu geliştirme ve yaşam gibi konuları doğru kapsamda tekrar inşa etmesine ilişkin konular sosyal adaptasyonu daha kolay hale getirmeyi amaçlamaktadır (Mülteciler Derneği, 2021).

4.7.5. Finansal Koşullar ve İstihdam Fırsatları

Türkiye, İran ve Pakistan’a kıyasla sahip olduğu sürdürülebilir finansal yapısıyla Afgan göçmenlerin göç adına tercih ettiği ülkelerin başında gelmektedir (Buz vd., 2020). Türkiye’de uluslararası koruma başvurusunda bulunan bireylerin ve uluslararası koruma statüsü olanların sadece uluslararası koruma başvurusunda bulundukları andan başlamak üzere altı ay sonrasında kanuni statüde çalışma izni bulunmaktadır. Bununla birlikte çalışma izni talepleri de iş sahipleri tarafından Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na

yapılmalıdır (Karakaya ve Karakaya, 2021, s. 106). İşyerinde ayrıca 1 yabancı personel başına 5 Türk vatandaşına da iş verilmiş olması zorunludur (Leghtas ve Sullivan, 2016). Uygulamada iş sahiplerinin Afgan göçmenleri resmi olarak istihdam etme konusunda motivasyonlarının düşük olduğu pek çok araştırma ile tespit edilmiştir.

İl Göç İdare Müdürlüklerine başvurusu bulunmayan göçmenlerin çalışma izni almak için başvuru yapmasının mümkün olmadığından bu durum onları yasa dışı alanlarda riskli ve korumasız şekilde çalışmak zorunda bırakmaktadır (Leghtas ve Sullivan, 2016). Dil eksikliğinin yanı sıra iş bulmaları için onlara destek olacak bir toplumsal ağa ulaşma olanağı elde edememe ve maaş konusundaki problemler de Afgan göçmenlerin işe alımı hususunda problem yaşamalarına sebep olmaktadır (Buz vd., 2020). Bununla birlikte zor çalışma koşulları, ayrımcılık vb. problemler de Afgan göçmenleri iş sektöründe olumsuz yönde etkilemektedir (Leghtas ve Sullivan, 2016).

4.7.6. Sosyal Servislere Erişim

Türkiye’de uluslararası koruma talebinde bulunanlar ile koşullu göçmen statüsünde olanlar toplumsal servis ve desteklere erişme hususunda olanaklara sahip olabilirken, nüfus cüzdanı olmayan Afgan göçmenler bu servislere ulaşmada güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. Nitekim kimlik belgesi olmayan Afgan göçmenler sınır dışı edilme riskiyle kamu kuruluşlarıyla iletişime geçmekten kaçınmaktadırlar. Sivil toplum örgütleri servislerinin koordinasyondan uzak ve yetersiz kaldığına ilişkin inanış da göçmenlerin sivil toplum örgütlerinin servislerinden yeterli düzeyde yararlanamamalarına sebep olmaktadır (Buz vd., 2020). Etnik, dini, cinsel tercih veya cinsel kimlik sebepleriyle daha çok zorluk yaşayan Afgan göçmenler de mevcuttur. Bunun yanı sıra cinsel şiddet mağduru kadınlar ile LGBTİ göçmenler devlet ya da sivil toplumun sağladığı servislere ulaşmada sorunlarla karşılaşmaktadırlar (Leghtas ve Sullivan, 2016).

STK’lar toplumsal servislere ulaşma ve toplumsal adaptasyon konularında pek çok araştırma gerçekleştirmektedir. “Sosyal Uyum İçin Gençlik Girişimleri Destek Programı” çerçevesinde Afgan göçmenlerle ev sahipleri arasında kültürel ve toplumsal adaptasyonun geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Nitekim sosyal adaptasyonu daha kolay hale getirmek adına sivil toplum örgütleri tarafından Türkçe dersleri de verilmektedir (Mülteciler Derneği, 2021).

Bunun yanı sıra göçmenler adına toplumsal, hukuki ve psikolojik destek sunan, sosyal adaptasyon aktiviteleri düzenleyen ve göçmenlerin sağlık servislerine ulaşmasını daha kolay hale getiren Koruma Destek Merkezleri ile koruma sistemlerini büyütmeyi amaçlayan “Türkiye’deki Suriyeli Olmayan Kişiler İçin Koruma Mekanizmalarının Geliştirilmesi Projesi” de sosyal servislere ulaşmayı kolay hale getirmeyi amaçlayan programlardandır. (MUDEM, 2021).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin (UNHCR) yayınladığı veriler incelendiğinde 2021 yılında tüm ülkelerde toplam kayıtlı Afgan mülteci sayısı 2 milyon 712 bin 869, toplam sığınmacı sayısı 262 bin 860 ve ülke içinde yerinden edilenlerin sayısı ise 4 milyon 314 bin olduğu tespit edilmiştir. Yine UNHCR’nin 2021 yılı verilerine göre dünyada en fazla toplam mülteci ve sığınmacı sayısının 6 milyon 988 bin 619 ile Suriye uyruklu olduğu ikinci sırada ise toplam mülteci ve sığınmacı sayısının 2 milyon 975 bin 729 ile Afgan uyruklu olduğu tespit edilmiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, Türkiye’nin Afganistan’dan göç ile gelen göçmenler için hem bir hedef ülke hem de transit ülke konumunda olması, uluslararası korunma arayışında olan Afganların Türkiye’ye göçlerinde etkili olmaktadır. Afganistan coğrafyasında yaşanan çatışmalar, iç karışıklıklar, politik ve ekonomik nedenlerle geçmiş dönemlerde Afganistan’dan Türkiye’ye yoğun göç dalgaları gelmiş ve gelmeye de devam etmektedir. Afganistan’da yıllardır süren bu savaşlar, karışıklıklar ve isyanlar Afgan Diasporasını ortaya çıkarmıştır. Afgan Diasporası, ilk olarak 1980 ve 1996 yılları arasında başlamış ve özellikle 1979’da SSCB’nin Afganistan’ı işgali ve 1992-1996 arasında mücahitlerin bölgedeki etkinliği, 1996 ve 2001’de Taliban’ın ülke yönetimini ele geçirmesi, yükselişi ve bölgedeki hâkimiyetini güçlendirmesi ayrıca 11 Eylül saldırılarını kapsayan 2001 yılları ve sonrasında gerçekleşen göç dalgalarıyla büyümüştür. 2021 yılında ise ABD başkanı Biden’in Afganistan’dan tam çekilmeye yönelik tarih vermesi ve Taliban’ın yeniden yönetimi ele geçirmesi sürecinde yaşanan iç çatışmalar, karışıklıklar değerlendirilecek olduğunda Afgan diasporasının üçüncü dalgasının yaşandığını söylemek mümkündür.

Çoğu Afgan için hayatta kalmanın bir yolu olarak görülen göç etmek sıradan bir hal almış ve almaya devam etmektedir. Sayıları milyonlarla ifade edilen Afgan bireyler için ülkedeki siyasal, ekonomik ve sosyal durumun düzelmemesi halinde göç serüveninin

devam edeceği gözükmektedir. Afganlar için ilk durak ülkesi olan Pakistan ve İran'daki durum da göz önüne alındığında Afganlar için ilk kaçış yeri de Türkiye olmaktadır.

SONUÇ

Son olarak araştırmanın bu bölümünde literatür taraması neticesinde Türkiye'nin göç sorunu ve Afgan göçmenlerin Türkiye'deki durumuna ilişkin çalışmada bahsedilen bilgiler ışığında Türkiye'ye göç eden ve hayatlarını sürdüren Afgan göçmenler için hayata geçirilebilecek muhtemel kamu politika ve önerileri yer almaktadır.

Türkiye'nin Göç Politikalarının ve Türkiye'deki Afgan Göçünün Yarattığı Sorunlar'ın incelendiği bu çalışmada öncelikli olarak göç kavramı kuramsal çerçevede ele alınmıştır. Sonrasında Türkiye'nin göç politikası ve bu politika çerçevesinde hayata geçirdiği kamu kurumları ile vakıflar ve sivil toplum örgütlerinden bahsedilmiştir. Sonraki bölümlerde Türkiye'nin göçmenlere yönelik tutumu incelenmiş ve ilerleyen bölümlerde Türkiye ile Afganistan'ın tarihi ilişkileri, Afganistan'ın göç tarihi, Afganların göç etme sebepleri, göç ederken neden Türkiye'yi tercih ettikleri ve Afgan göçmenlerin Türkiye'de karşılaştıkları sorunlar birçok eksenle ele alınmıştır.

Göç bireyin yaşamakta olduğu yerden bir başka yaşam alanına taşınması şeklinde tanımlanmaktadır. İnsanlık tarihinin başından bu zamana kadar insanlar devamlı olarak göç halinde bulunmuşlardır. Göç hareketinin temelinde bireyin yaşadığı yerde karşılaştığı finansal, sosyal, ekonomik ve kültürel problemler bulunmaktadır. Günümüzde en çok göç veren ülkelerden birisi de Afganistan'dır. Uzun yıllar boyunca savaş ve çatışma ortamının, siyasi istikrarsızlığın, sosyal çatışmanın, finansal problemlerin devam ettiği Afganistan'da insanlar daha rahat bir yaşam sürebilmek ve daha yüksek standartlarda yaşayabilmek adına çözümü göç etmekte bulmuşlardır.

Sovyetler Birliği işgali ile birlikte siyasi açıdan istikrarsız günler yaşamaya başlayan Afganistan ilerleyen zaman içerisinde kendini savaşın içerisinde bulmuştur. Tabi burada dış güdümlü bir etkiyle milyonlarca Afgan vatandaşı ülkesini terk etmek zorunda kalmış ve Afganistan topraklarında SSCB'nin işgali ile başlayan savaş hali zaman içerisinde iç savaş durumuna gelmiştir. İlerleyen yıllarda Amerika Birleşik Devletleri'nin bu olaylara müdahale etmek istemesi sonucunda silahlandığı Afgan müttefikleri ile sonraki yıllarda Taliban örgütü adı altında Molla Ömer'in önderliğinde Afganistan'da rejim değişikliğine gitmek istemiş ve ülkede iç karışıklıklar ortaya çıkmıştır. Ülkelerinde yaşanan bu sosyal huzursuzluk ve siyasi belirsizlikle baş edemeyen milyonlarca Afgan vatandaş göç etmek durumunda kalmış ve ilk olarak yakınlarındaki

Pakistan ve İran'ı tercih etmişlerdir.

2000'li yıllara gelindiğinde ise 11 Eylül'de yaşanan ikiz kulelere saldırı neticesinde Amerika'nın El Kaide'ye savaş ilan etmesi ile birlikte Afganistan'daki huzur ortamı tekrar bozulmuş ve ülke önceki yıllara nazaran kendini çok daha ciddi bir savaş ortamı içerisinde bulmuştur. Ülkedeki milyonlarca Afgan vatandaşı yaşanan bu sosyal huzursuzluk neticesinde göç etmeye devam etmiş ve yine milyonlarca insan Afganistan'dan göç etmiştir. İlerleyen zaman içerisinde Afganistan'da siyasi açıdan istikrarın sağlanması ve İran ile Pakistan başta olmak üzere pek çok ülkenin Afgan vatandaşları ülkelerine dönmeye yönelik teşvik edici paketler açıklamasıyla yüzbinlerce Afgan ülkesine geri dönmeye başlamıştır. Ancak geçtiğimiz 2021 yılında Amerika'nın Afganistan'da Taliban'a karşı verdiği savaşı kaybetmesi sonucunda tekrar büyük bir göç dalgası başlamış ve Türkiye bu göç dalgasından çok ciddi bir şekilde etkilenmiştir. Asya, Avrupa ve Afrika olmak üzere üç kıtanın arasında yer alan ve hem Avrupa'ya açılan kapı olması hem de diğer Ortadoğu ülkelerine nazaran daha istikrarlı bir siyasi yapıya sahip olması nedenleriyle Türkiye Afgan göçmenlerin tercihi haline gelmiştir.

Türkiye son on yıllık süreçte pek çok ülke vatandaşı tarafından göç rotası olarak kullanılmıştır. 2011 yılında ortaya çıkan Suriye iç savaşı ile Suriyeli sığınmacılar ile 2021 yılında Taliban'ın yönetimi ele geçirmesiyle Afgan göçmenler Türkiye'ye akın etmişlerdir. Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye göç etmesinin temel sebeplerinden birisi sınır komşusu olma durumu olarak karşımıza çıkarken Afgan göçmenler için ise aynı durum söz konusu değildir. Afgan göçmenlerin Türkiye'ye göç etmelerinin başlıca sebepleri arasında Türkiye ile Afganistan'ın geçmişe dayanan dostluğu, tarihsel bağları, ekonomik yönden göçmenlere daha iyi olanaklar sunması ve Avrupa'ya geçiş yapabilmek adına coğrafi açıdan cezbedici olması gösterilebilir.

Kimi göçmenler için Türkiye Avrupa ülkelerine geçiş için transit bir göç rotası olarak görülse de kimi göçmenler için ise hedef ülke olarak görülmüştür. 2021 yılı dönem sonu raporlarına bakıldığında Türkiye'de 90.210 düzensiz Afgan göçmenin bulunduğu saptanmıştır. Türkiye'deki resmi kurum ve kuruluşların, sivil toplum örgütleri ve bazı vatandaşların bütün çabalarına rağmen Afgan sığınmacıların ciddi sorunlar yaşadığı görülmektedir. Çok sayıda Türkiye'ye göç eden ve transit göç güzergahı olarak Türkiye'yi tercih eden Afgan göçmenlerin yıllarca süren sorunlarının çözümünün

Türkiye gibi işsizlik sorunu olan bir ülke için kolay olmadığı malumdur. Bununla birlikte Afganistan'daki çatışmaların ve huzursuzluk ortamının bitmesi ve Afganların ülkelerine dönmeleri de en azından kısa sürede mümkün görülmemektedir. O halde Afganların Türkiye'de geçici olarak değil uzun yıllar yaşayacakları düşünülerek sorunlarına uzun vadeli kalıcı çözümler üretmek gerekmektedir. En önemli çözüm yolu da entegrasyondur. Entegrasyonun en belirleyici ve etkili yolu ise dil ve eğitimden geçmektedir. Entegrasyon sorunu yaşayan, toplumdan dışlanan eğitimsiz çocukların ileride suç ve istihdam gibi konularda ciddi sorunlar yaşaması olasıdır. Bu sorunlar sadece göçmenlerin bireysel veya grupsal sorunları olmayacak, içinde yaşadıkları toplumun da sorunları olacaktır. Türkiye'nin acilen bu gerçekle yüzleşmesi ve bu işi çok daha ciddiye alarak titizlikle ele alması gerekmektedir. Afgan göçmenlerin entegrasyonunu sağlamak için eğitim, dil kursları ve meslek kursları acilen öncelik verilmesi gereken alanlardır. Sığınmacıların Türkçeyi öğrenmeleri topluma entegrasyon süreçlerini kolaylaştıracak ve hızlandıracaktır. Afgan göçmenlerin Türkiye'de karşılaştığı pek çok toplumsal sorun mevcuttur. Bu sorunlar özellikle eğitim, sağlık, barınma ve ekonomik alanlardadır.

Afgan göçmenlerin Türkçe bilmemeleri neticesinde eğitim alanında iletişim kurmakta zorlanmaları, kendilerine verilen eğitimi anlamakta güçlük çekmeleri ve bu sebeple ülkeye adapte olamamaları başlıca problemlerdendir. Bir diğer sorun olan sağlık hizmetlerinde ise Afgan göçmenler Suriyeli sığınmacılara daha çok imtiyaz tanındığı ve kendilerine yeterli seviyede destek sağlanmadığı gerekçesiyle sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanamamaktadır. Afgan göçmenlerin barınma sorunları da yine ciddi şekilde öne çıkmaktadır. Örnek olarak ev kiralamaya çalışırken ev sahiplerinin göçmenlere evlerini kiraya vermeye sıcak bakmaması, Afgan göçmenlerin düzenli bir işlerinin olmadığı sebebiyle ev kiralarnı gününde ödeyemeyeceği inancı gibi sorunlar barınma problemlerini ortaya çıkarmaktadır. Bir diğer problem ise istihdam sorunudur. Türkiye'de işsizliğin çift hanelerde olması ile beraber Afgan göçmenlerin de bu işsizlik probleminde nasibini alması ve işverenlerin göçmenleri sigortasız ve düşük ücretle çalıştırmaları en büyük problemlerden birisidir.

Yaşanan bu mevcut sorunların çözülmesi hususu öncelikli olarak düzensiz göç gerçekleştiren kişilerin bu yoğun göç hareketlerinin önüne geçilebilmesi için sınır güvenliğinin artırılması ve hatta sınırlarının tamamının fiziki engellerle kapatılması, ülkeye giriş yapmış olan düzensiz göçmenlerin de sınır dışı edilmesi, mevcut halde

bulunan 30 geri gönderme merkezinin doğu illerinde sayısının arttırılması ve bununla birlikte geri gönderme işlemlerinin hızlandırılması gerekmektedir. Geri dönüşler için teşviklerin arttırılması gerekli olup, geri dönmeyi tercih eden sığınmacı ve mültecilere baskı, zulüm, zorbalık, istismar vb. gibi girişimlerin olmayacağı taahhüdünü uluslararası, bölgesel ve yerel tedbirlerin arttırılıp uygulanması ile sağlanmalıdır. Düzenli göç yolu ile gelmiş ve mülteci başvurusu onaylanmış olan ve uluslararası koruma statüsü hakkı tanınan bireylerin ülke içerisinde GİB başta olmak üzere ilgili kamu kurumlarınca ve ilgili sivil toplum kuruluşlarıyla belirlenen alanlarda gerekli sağlık, eğitim, barınma gibi temel ihtiyaçlarının giderilmesi konusunda eşgüdümlü çalışmalıdırlar. Bilakis sivil toplum kuruluşlarına daha çok alan açılıp, destekler verilmeli ve bu süreçte daha etkin rol almaları sağlanmalıdır. İlerleyen süreçte ülkeye adapte olan bireylerin topluma entegrasyonunun sağlanması ve ülkelerinde barış ortamı sağlandıktan sonra geri gönderilmeleri hem göçmenler hem de yoğun göç alan Türkiye için en sağlıklı politika olacaktır.

Oturum izni alan veya uluslararası koruma statüsüne sahip olan göçmenler için ise Türkiye'nin sınır illerinde var olan göçmen evleri artırılarak göçmenlerin tümünün burada yaşaması sağlanabilir ve göçmenlerin Türkiye içindeki düzensiz ve kontrolsüz dağılımının önüne geçilebilir. Afgan sığınmacıları yüksek fiyatlarda sağlıksız koşullardaki konutların kiralanması önlenmeli, sığınmacıların insan onuruna yakışır bir şekilde yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Bu konuları istismar edenlerin cezalandırılarak bu tür olumsuzlukların yaşanmasının sonlandırılması gerekmektedir. Göçmen evlerinin dışında yaşayan ailelere kira yardımı uygulanarak ve uygun koşullarda yaşamaları sağlanabilir. Ayrıca bu şekilde barınma sorunu da bir ölçüde çözülmüş olur. Eğitim alanında özellikle kadın ve çocukların eğitime öncelik verilmesi gerekmektedir. Çünkü eğitim bir yandan kadınların toplum içinde daha aktif rol almalarını sağlarken, aynı zamanda çocuklarını eğitmeleri için de gerekli ve belirleyicidir. Kadınların topluma entegrasyonu teşvik edilerek erkeklere bağımlılıkları azaltılabilirse aynı zamanda çocuk yaşta evlilikler, kumalık ve kadın ticareti azalacak ve bu sorunlardan muzdarip insanları çocukları ile birlikte topluma entegrasyonu daha da kolaylaşacaktır. Ayrıca Türkiye ve Afganistan'ın medeni kanunları farklı olması nedeniyle Afgan kadınların çok eşlilik ve medeni kanun hakkında bilgilendirilmesi ve Türk Medeni Kanunu'nun çok eşliliğe izin vermediğinin

anlatılması gerekmektedir. Yine cinsel şiddetten mağdur olan kadın ve çocuklara psikolojik destek sağlanmalı, kadın ve çocukların güçlenerek hayata katılmasını ve entegrasyonunu kolaylaştıracaktır. İstihdam alanında ise işletmelere çalıştırdıkları mülteci ve göçmen başına teşvik primi verilebilir. Ancak çocuk yaştaki işçilerin çalıştırılmasının önlenmesi için mutlak suretle caydırıcı maddi yaptırımlar uygulanabilir ve aileler çocuk işçiliğinin tehlikeli yönleri hakkında bilgilendirilebilir. Bunların haricinde zor koşullar altında, özellikle savaş travmaları yaşamış göçmenlere uzmanlar tarafından psikolojik destek sağlanabilir.

Sonuç olarak bu araştırmada Afganistan'ın göç tarihi, Afgan vatandaşları göç etmeye yönlendiren sebepler ele alınmış ve güncel veriler ışığında Türkiye'ye göç eden Afgan göçmenlerin karşılaştıkları zorlukların neler olduğu inceleme altına alınmıştır. Afgan göçmenlerin karşılaştıkları sistemsal sorunların çözülmesi için öncelikle Türkiye'de geniş çaplı bir göç politikası oluşturulmalıdır. Türkiye sınırlarını ihlal eden ve düzensiz göçmen sınıfında yer alan göçmenlerin herhangi bir tolerans gösterilmeden sınır dışı edilmeleri gerekmektedir. Bu sayede ülkedeki düzensiz göçmen sayısındaki artışın önüne geçilebilecektir. Var olan uygulamaların iyileştirilebilmesi ve yeni alınacak tedbirlerin uygulanabilmesi adına 'Göç Bakanlığı' kurulabilir ve bu sayede hem düzensiz göçmenlerin ülke sınırları dışına çıkarılması hem de oturma izni almış olan düzenli göçmenlerin entegrasyonunun hızlandırılması sağlanabilir. Bu bakanlık çeşitli sivil toplum kuruluşlarını desteklemeli ve bu kuruluşlar ile koordineli bir şekilde çalışmalıdır. Fakat düzensiz göçle mücadelede 'Göç Bakanlığı' tek başına yeterli olmayacaktır çünkü göç küresel bir problemdir ve bu yüzden uluslararası iş birliği kurulmadan bu bahsedilen çözümlerden pozitif bir netice elde edilemeyebilir. Uluslararası ilişkiler nezdinde kurulan topluluklar ile Dışişleri Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ve 'Göç Bakanlığı' arasında belirli dönemlerde yapılacak toplantılarla mültecilerin kendi öz topraklarında yaşayabilmeleri için siyasi, sosyal, kültürel ve dini ortamların uygun koşullara getirilmesi sağlanmalıdır. Siyasi ve ekonomik istikrarsızlığın giderilmesi için kaynak ülkelerle işbirliği yapılmalı ve gerekli yardımlar uluslararası kuruluşlarla ulaştırılmalıdır. Bu durumda hem var olan problem çözülüp hem de gelecekte var olması muhtemel düzensiz göç problemi de ortadan kaldırılmış olacaktır.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, N. (2002). *Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ağanoğlu, H. Y. (2001). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanlar'ın Makus Talihi Göç*. İstanbul: Kum Saati Yayınları.
- Akbulut, İ. (2008). *Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Aker, T., Ayata, B., Özeren, M., Buran, B. ve Bay, A. (2002). Zorunlu iç göç: ruhsal ve toplumsal sonuçları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 3(2), 97-103.
- Akkayan, T. (1979). *Göç ve Değişme*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Aktar, C. (2001). *Avrupa Yol Ayrımında Türkiye*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Alakuş, E. ve Uzan, Y. (2020). İnsan ticaretine konu olma potansiyeli bakımından Türkiye'nin düzensiz göçmen gerçeği. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 92-117.
- Aras, B. ve Toktaş, Ş. (2008). *Güvenlik, Demokrasi ve İstikrar Sarmalında Suriye ve Afganistan*. Ankara: SETA Yayınları.
- Arıcı, N. (2021). *Erzincan'da Yaşayan Afgan Göçmenlerin Yaşadıkları Sosyal, Ekonomik Sorunlar ve Siyasi Düşünceleri Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Erzincan.
- Ari, K. (2000). *Büyük mübadele-Türkiye'ye Zorunlu Göç(1923-1925)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Aslangiri, F., Sayın, Y. ve Usanmaz, A. (2016). Uluslararası göç, olgusu ve yol açtığı etkiler, Suriye göçü örneği. *Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18(31), 1-13.
- Babuş, F. (2006). *Osmanlı'dan Günümüze Göç ve İskân*. İstanbul: Ozan Yayıncılık.

- Baklacioğlu, N. Ö. (2010). *Yugoslavya'dan Türkiye'ye Göçlerde Arnavutlar (1920-1990)*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Beter, O. (2006). *Sınırlar Ötesi Umutlar, Mülteci Çocuklar*. Ankara: SABEV.
- Bilgin, R. (2014). Çatışma ve şiddet ortamında büyüyen çocuklar sorunu. *Elazığ Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), 135-152.
- Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği (BMMYK). (1998). *Sığınma ve Mülteci Konularındaki Uluslararası Belgeler ve Hukuki Metinler*. Ankara: Damla Matbaa.
- Bozkaya, Ö. ve Kıncal, A. (2018). Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri ve Suriyeli yerinden edilmiş kişiler bağlamında Türkiye'nin göç politikasındaki gelişimin değerlendirilmesi. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 90-126.
- Bölükbaş, F. ve Keskin, F. (2010). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde metinlerin kültür aktarımında işlevi. *Turkish Studies*, 5(4), 221-235.
- Buz, S. (2008). Türkiye'de sığınma sisteminin sosyal boyutu. *TBB Dergisi* 76, 120-130.
- Buz, S., Memişoğlu, F., Dönmez, H. ve Verduijn, S. (2020). *Destination Unknown Afghans on The Move in Turkey*. Mixed Migration Center.
- Buz, S., Canlı, M. ve Aygüler, E. (2021). *Trabzon'da Yaşayan Afgan Sığınmacıların Profili ve Gereksinimleri*. Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Uygulama ve Araştırma Merkezi, Ankara.
- Castles, S. ve Miller, M. J. (2008). *Göçler çağı: Modern Dünya'da Uluslararası Göç Hareketleri*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çanlı, M. (1994). Yunanistan'daki Türklerin Anadolu'ya nakledilmesi. *Tarih ve Toplum Dergisi*, 130, 51-59.
- Çelik, G. (1999). Osmanlı Devleti'nin nüfus ve iskân politikası. *Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi* (1999), 49-110.

- Çiçekli, B. (Ed.) (2009). *Göç Terimleri Sözlüğü*. Cenevre: Uluslararası Göç Örgütü Yayınları.
- Danış, D. ve Aksel, D. B. (2014). *Sınır Yönetiminde Devlet ve Yeni İdare Biçimleri*. Ankara: Notabene Yayınları.
- Dimitriadi, A. (2013). *Migration From Afghanistan to Third Countries and Greece*. Athens: IRMA.
- Doğan, S. (2006). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Kare Yayınları.
- Dündar, F. (2008). *Modern Türkiye'nin Şifresi: İttihat ve Terakki'nin Etnisite Mühendisliği (1913-1918)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dündar, F. (2001). *İttihat ve Terakki'nin Müslümanları İskân Politikası (1913 – 1918)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Efe, S. ve Ulusoy, O. (2013). *117 Soruda Mülteci Hakları*. Ankara: İnsan Hakları Gündemi Derneği Yayını.
- Ekşi, N. (2014). *6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda İdari Gözetim*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Ekşi, N.(2014). Geçici koruma yönetmeliği uyarınca geçici korumanın şartları, geçici koruma usulü, sağlanan haklar ve geçici korumanın sona ermesi. *İstanbul Barosu Dergisi*, 88(6), 65-89.
- Erder, S. (2006). *Refah Toplumunda Getto*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erder, S. (2015). *İstanbul Bir Kervansaray mı?*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ganiyeva, S. (2012). Ahıska Türkeri'nin Türkiye'ye göç etmesi ve Türk vatandaşlığına alınması ile ilgili hukuki sorunlar. *Konya Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20 (1), 175-199.
- Geyik, S. (2018). Göç ve Afganlar: istikrarlı mülteciler. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4(6),

128-159.

Gözüm, K. (2017). *Uluslararası Göç ve Gelişmekte Olan Ülkelere Etkisi, Türkiye Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Konya Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Halaçoğlu, Y. (2006). XVIII. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun iskan siyaseti ve aşiretlerin yerleştirilmesi, *Usul İslam Araştırmaları Dergisi*, 12, 189-192.

Hünee. (2017). *Türkiye'de Afganistan Uyraklı Uluslararası Koruma Başvurusu ve Statüsü Sahipleri Üzerine Analiz: Türkiye'ye Geliş Sebepleri, Türkiye'de Kalışları, Gelecek Planları ve Amaçları*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

International Organization for Migration (IOM). (2004). *Glossary on Migration. International Migration Law*. Geneva: IOM Publications.

İçduygu, A. ve Sirkeci, İ. (1998). *Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

İçduygu, A. , Sert, D. ve Biriz Karaçay A. (2009). Briefing on migration and asylum seeking movements to Turkey and relevant policies. *Migration Research Program at Koc University*, 1.

İçduygu, A. (2010). *Türkiye'de Uluslararası Göçün Siyasal Arka Planı: Küreselleşen Dünyada Ulus Devleti İnşa Etmek ve Korumak, Türkiye'ye Uluslararası Göç*. İstanbul: Kitap Yayınevi.

İçduygu, A. ve Aksel, D.B. (2012). *Türkiye'de Düzensiz Göç*. Ankara: Uluslararası Göç Örgütü Türkiye Yayını.

İçduygu, A. , Erder, S. ve Gençkaya, Ö.F. (2014). *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere*. İstanbul: Koç Üniversitesi Göç Araştırmalar Merkezi.

İnliceliler, N.D. (2019). *1923 Yılından Bugüne Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları ve Sosyal-Ekonomik Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Kale, B. (2015). Zorunlu göçün 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu üzerindeki etkileri. Türkiye'nin göç tarihi, 14. yüzyıldan 21. yüzyıla Türkiye'ye göçler. *İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları*, 507, 153-169.
- Kara, P. ve Korkut, R. (2010). Türkiye'de Göç, İltica ve Mülteciler. *Türk İdare Dergisi*, 467, 153 – 162.
- Karadağ, S. (2021). *Ghosts of Istanbul Afghans at The Margins of Precarity*, Association for Migration Research (GAR). İstanbul: Yapım Tanıtım Yayıncılık Sanayi Ticaret ve Limited Şirketi.
- Karakaya, C. ve Karakaya, E. N. (2021). Türkiye'nin göz ardı edilen göçmenleri: Afganlar. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1, 100-111.
- Karpat, K. (2010). *Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kasaba, R. (1998). *Göç ve Devlet: Bir İmparatorluk-Cumhuriyet Karşılaştırması: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Problemler, Araştırmalar, Tartışmalar*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Kasaba, R. (2012). *Bir Konargöçer İmparatorluk: Osmanlı'da Göçebeler, Göçmenler ve Sığınmacılar*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Kaysılı, A. (2013). *Yurt Dışına Göç Olgusu ve Eğitim İlişkisi Konya İli Kulu İlçesi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Keleş, R. (1998). *Kent Bilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kirişçi, K. (1991). Refugee movements and turkey. *International Migration*, 29, 4, 545-560.
- Kirişçi, K. (1996). Security for states vs. refugees: operation provide comfort and the april 1991 mass influx of refugees from northern Iraq into Turkey. *Canada's Journal on Refugees*, 15(3).

- Kirişçi, K. (1999). *Türkiye'ye Yönelik Göç Hareketlerinin Değerlendirilmesi. Türkiye Cumhuriyeti'nin 75. Yılına Toplu Bir Bakış*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayını.
- Kirişçi, K. (2000). Disaggregating turkish citizenship and immigration practices. *Middle Eastern Studies*, 36(3), 1-22.
- Kirişçi, K. ve Karaca, S. (2015). *Hoşgörü ve Çelişkiler: 1989, 1991 ve 2011 'de Türkiye 'ye Yönelen Kitlesele Mülteci Akınları*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kırmızıgül, Ç. M. (2017). *Türkiye'deki Mültecilerin Dezavantajlılığı*. Yüksek Lisans Tezi, Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, Isparta.
- Koç, İ. ve Eryurt, M. A. (2017). *Türkiye'de Afganistan Uyraklı Uluslararası Koruma Başvurusu ve Statüsü Sahipleri Üzerine Analiz: Türkiye'ye Geliş Sebepleri, Türkiye'de Kalışları, Gelecek Planları ve Amaçları*. Ankara: Göç İdaresi Başkanlığı ve Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü.
- Koçancı, M. ve Namal, M. K. (2017). Kitlesele göç hareketleri ve Türkiye. *Journal of Awareness*, 229-248.
- Kronenfeld, D.A. (2008). Afghan refugees in pakistan, not all refugees, not always in pakistan, not necessarily afghan?. *Journal of Refugee Studies Vol.*
- Kuschminder, K. ve Dora, M. (2009). *Migration in Afghanistan, History, Current Trends and Future Prospects*. Maastricht: Maastricht Graduate School of Governance.
- Küçükyavaş, N. (2017). Göç ve göçlerin Türk kamu örgütlenmesine etkisi. *Uluslararası 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu*, Elazığ.
- Leghtas, I. ve Sullivan, D. (2016). Tanrı'dan başka kimsemiz yok. Türkiye'deki Suriyeli olmayan mülteciler için kalıcı çözümlerin bulunmayışı. *Refugees International*.
- Leghtas, I. ve Thea, J. (2018). *Burada Varolamazsın*. Ankara: Refugees International.

- Marchand, K., Siegel, M., Kuschminder, K., Majidi, N., Vanore, M. ve Buil, C. (2015). Afghanistan migration profile. UNU-MERIT. *International Organization for Migration*.
- Monsutti, A. (2006). Afghan transnational networks: looking beyond repatriation. *Afghan Research and Evaluation Unit*.
- Monsutti, A. (2007). Migration as a rite of passage, young afghans building masculinity and adulthood in iran. *Iranian Studies*, 1.
- Mutluer, M. (2003). *Uluslararası Göçler ve Türkiye, Kurumsal ve Ampirik Bir Alan Araştırması*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- ORSAM. (2015). *Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri*. Ankara: Orsam Yayınları.
- Özdemir, M. (2008). *Türkiye'de İç Göç Olgusu, Nedenleri ve Çorlu Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Özgün, C. (2021). Afgan göçmen profili üzerine bir araştırma, Trabzon örneği. *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 7 (12) , 1-17.
- Salgın, S. (2016). *Mülteci Sorunu Suriye Krizi. Avrupa Birliği ve Türkiye*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Sander, O. (2007). *Yeni Bir Bölgesel Güç Olarak Türkiye'nin Dış Politika Hedefleri, Türk Dış Politikasının Analizi*. İstanbul: Der Yayınları.
- Sarısır, S. (2006). *Demografik Oyun Sürgün (1919-1923)*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Somuncu, B. (2006). *Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Sürecinde Uluslararası Göç Politikası*. Yüksek Lisans Tezi, İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- Stigter, E. (2006). Afghan migratory strategies- an assessment of repatriation and sustainable return in response to the convention plus. *Refugee Survey Quarterly*, 25(2), 109-122.
- Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (2004). *Beşeri Coğrafya, İnsan Kültür Mekân*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Tümtaş, M. S. (2022). Türkiye’ye düzensiz Afgan göçü: zorunlu göç mü ‘istila’ mı?. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 21(1), 338-353.
- Ünal, A. (2014). Örgütsel öğrenme mekanizmalarının okullarda kullanılması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(35), 19-32.
- Ündücü, C., Erdoğan, M. ve Işık, Ö. (2009). Avrupa’da uluslararası emeklilik göçü ve bütünleşme kapsamında yönetime katılım üzerine inceleme. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 7(1).
- Üstübcü, A. (2018). *The Governance of International Migration: Irregular Migrants’ Access to Right to Stay in Turkey and Morocco*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Yıldırım, S.G. (2018). Göç ve Afganlar: istikrarlı mülteciler. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 128-159.
- Yılmaz, A. (2014). Uluslararası göç: çeşitleri, nedenleri ve etkileri. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(2), 1685-1705.
- Yiğittepe, L. ve Çaykara, Y.H. (2019). Göç ve göçmen kaçakçılığı suçları: Türkiye ve İtalya örneği. *Konya Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 22 (1), 83-92.

İnternet Kaynakları

- Altıntaş, S. (2018). İran sınırından Türkiye’ye düzensiz göçmenler, Afganlar. *Birikim Dergisi*. Erişim adresi: <https://birikimdergisi.com/guncel/8867/iran-sinirindan->

turkiyeye-duzensiz-gocler-afganlar, Erişim Tarihi:27.11.2022.

Aydın, E. (2018). Avrupa Birliği mevzuatında güvenli üçüncü ülke kavramı ve Türkiye-AB geri kabul anlaşmasına yansımaları. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 38 (1), 11-40. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iumhmohb/issue/39036/463637>, Erişim Tarihi:13.01.2023.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK). (2014). *BM Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Uluslararası Sözleşmesi*. Erişim adresi: <http://www.unhcr.org.tr/MEP/FTPRoot/HTMLEditor/File/anasayfa/sözleme>, Erişim Tarihi:01.12.2023.

Çağatay, U. (2009). Avrupa Birliği'nde işçilerin serbest dolaşım ve Türk işçilerinin durumu. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 8(16), 1-19. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/susead/issue/28423/302677>, Erişim Tarihi:12.02.2023.

Çağlayan, S. (2006). Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 67-91. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/musbed/issue/23522/250638>, Erişim Tarihi:17.01.2023.

Çelebi, E. (2006). Türk ve Rum ahalinin mübadelesine dair oluşturulan komisyonlardan muhtelit mübadele komisyonu ve faaliyetleri. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 107-120. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erziefd/issue/6004/80067>, Erişim Tarihi:02.03.2023.

Demirhan, Y. ve Aslan, S. (2015), Türkiye'nin sınır ötesi göç politikaları ve yönetimi. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 23-62. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/birtop/issue/29486/316343>, Erişim Tarihi:05.02.2023.

Demirtaş, M. (2009). Kırım Savaşı ve 93 Harbi sürecinde Osmanlı memleketine gelen göçmenlerin sevk ve iskânları. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları*

Enstitüsü Dergisi, 16(41), 215-238. Erişim adresi:
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunitaed/issue/2880/39721>, Erişim
 Tarihi:07.04.2023.

Geçici Koruma Yönetmeliği (2014, 22 Ekim). *Resmi Gazete*. Erişim adresi:
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/2014102215.htm>,
 ErişimTarihi:18.05.2023 .

Global Trends. (2020). *Forced Displacement in 2019 UNHCR*. Erişim adresi:
<https://www.unhcr.org/globaltrends2019/>, Erişim Tarihi:05.06.2023.

Göç İdaresi Başkanlığı (GİB). (2020). *İstatistikler*. Erişim adresi:
www.goc.gov.tr/istatistikler, Erişim Tarihi:19.02.2023.

Göç İdaresi Başkanlığı (GİB). (2021). *İstatistikler*. Erişim adresi:
www.goc.gov.tr/istatistikler, Erişim Tarihi:16.03.2023.

Göç İdaresi Başkanlığı (GİB). (2022). *Düzensiz Göç İstatistikleri (2014-2021)*. Erişim
 adresi: <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>,
 ErişimTarihi:14.04.2023.

Göç İdaresi Başkanlığı (GİB). (2023). *İstatistikler*. Erişim adresi:
www.goc.gov.tr/istatistikler, Erişim Tarihi:24.05.2023.

Göç İdaresi Başkanlığı (GİB). (2023). *Yabancılar*. Erişim adres:
<https://www.goc.gov.tr/yabancılar>, Erişim Tarihi:15.06.2023.

Göç İdaresi Başkanlığı (GİB). (2023). *Başkanlığımız*. Erişim adres:
<https://www.goc.gov.tr/baskanligimiz>, Erişim Tarihi:28.12.2022.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Taşra Teşkilatı Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği.
 (2015, 4 Mart). *Resmi Gazete*. Erişim adresi:
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/03/20150304-1.htm>,
 ErişimTarih:20.01.2023

Güleç, C. (2015). Avrupa Birliği'nin göç politikaları ve Türkiye'ye yansımaları. *TESAM*

Akademi Dergisi, 2(2). Erişim adresi:
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tesamakademi/issue/12946/156436>,
 ErişimTarihi:04.02.2023.

Güler, H. (2020). Afganlı göçmenlerin göç süreçleri ve işçilik deneyimleri: Uşak ili örneği. *Çalışma ve Toplum*, 3(66), 1461-1482. Erişim adresi:
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ct/issue/71786/1155101>, Erişim Tarihi:03.05.2023.

Human Rights Watch. (2017). Turkey: Education barriers for asylum seekers. *Human Rights Watch*. Erişim adresi: <https://www.hrw.org/news/turkey-education-barriers-asylum-seekers>, Erişim Tarihi: 03.03.2023.

İçkerya, Ç. C. (2019). *Mülteci Hukukunun Tarihsel Gelişimi*. Erişim adresi:
www.waynakh.com, waynakh.com/tr/multeci-hukuku-nun-tarihsel-gelistimi/,
 Erişim Tarihi:11.12.2022.

İnan, C. E. (2016). Türkiye’de göç politikaları: İskân kanunları üzerinden bir inceleme. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 3, 10-33. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/gad/issue/43300/526452>, Erişim Tarihi:23.04.2023.

Kirişçi, K. (2007). 'Yumuşak Güç' aracı olarak daha dostça Bir şengen vize sistemi: Türkiye'nin deneyimi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 4(13), 27-56. Erişim adresi:
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/uidergisi/issue/39255/462254>, Erişim
 Tarihi:02.06.2023.

Lordoğlu, K. (2015). Türkiye’ye yönelen düzensiz göç ve işgücü piyasalarına bazı yansımalar. *Çalışma ve Toplum*, 1(44), 29-44. Erişim adresi:
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ct/issue/71811/115529>, Erişim Tarihi:07.02.2023.

Milli Eğitim Bakanlığı. (MEB). (2020). *Suriyeli Çocukların Eğitimi İçin Yol Haritası Belirlendi*. Erişim adresi: <http://www.meb.gov.tr/suriyeli-cocuklarin-egitimi-icin-yol-haritasi-belirlendi/haber/11750/tr>, Erişim Tarihi:14.03.2023.

Milli Eğitim Bakanlığı. (MEB). (2020). *Mülteci Çocuklara Şartlı Eğitim Yardımı*. Erişimadresi:<http://www.meb.gov.tr/multecicocuklarasartliegitimyardimi/haber/13>

820/tr, Erişim Tarihi:09.05.2023.

Mülteciler Derneği. (2021, Mart). *Sosyal Uyum İçin Gençlik Girişimleri Destek Programları Açılıyor*. Erişim adresi: <https://multeciler.org.tr/category/etkinlikler/>, Erişim Tarihi:15.01.2023.

Mülteci Destek Derneği (MUDEM). (2021). *Devam Eden Projeler*. Erişim adresi: <https://mudem.org/devam-eden-projeler/>, Erişim Tarihi:11.04.2023.

Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD). (2021). *Sığınmacı Kadın ve Kız Çocuklarının Sağlık Hizmetlerine Erişimlerinin Güçlendirilmesi*. Erişim adresi: <https://sgdd.org.tr/siginmaci-kadin-ve-kiz-cocuklarinin-saglik-hizmetlerine-erisimlerinin-guclendirilmesi-projesi/#more-4540>, Erişim Tarihi:24.06.2023.

Stigter, E. ve Monsutti, A. (2005). Transnational networks: recognising a regional reality. *The Afghanistan Research and Evaluation Unit*. Erişim adresi: <https://areu.org.af/publication/510/>, Erişim Tarihi:20.02.2023.

Şahin, C. (2001). Yurt dışı göçün bireyin psikolojik sağlığı üzerindeki etkisine ilişkin kuramsal bir inceleme. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21 (2). Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gefad/issue/6768/91073>, Erişim Tarihi:08.03.2023.

Şimşek, H. ve Kula, S. S. (2018). Türkiye'nin göçmen politikasında ihmal edilen boyut: eğitsel uyum programı. *Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5-2. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aeuibfd/issue/41906/505306>, Erişim Tarihi:02.05.2023.

Uluslararası İşgücü Kanunu (2016, 13 Ağustos). *Resmi Gazete*. Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6735.pdf>, Erişim Tarihi:06.02.2023.

Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi ve Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmelik (2016, 16 Nisan). *Resmi Gazete*. Erişim adresi:

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160426-1.htm>, Erişim Tarihi: 05.04.2023.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik (2016, 17 Mart). *Resmi Gazete*. Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160317-11.htm>, Erişim Tarihi: 22.06.2023.

Yabancılar İletişim Merkezi (YİMER). *Raporlar* Erişim Adresi: <https://yimer.gov.tr/TR/Report/921e305f-d7f1-4cb7-becf-adf1f011fbcf>, ErişimTarihi:02.01.2023.

Ziya, O. (2012). Mülteci-göçmen belirsizliğinde iklim göçmenleri. *TBB Dergisi*, 99. Erişim adresi: portal.ubap.org.tr, Erişim Tarihi:04.03.2023.

Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (2018, 15 Temmuz). *Resmi Gazete*. Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180715-1.pdf>, Erişim Tarihi:15.11.2022.